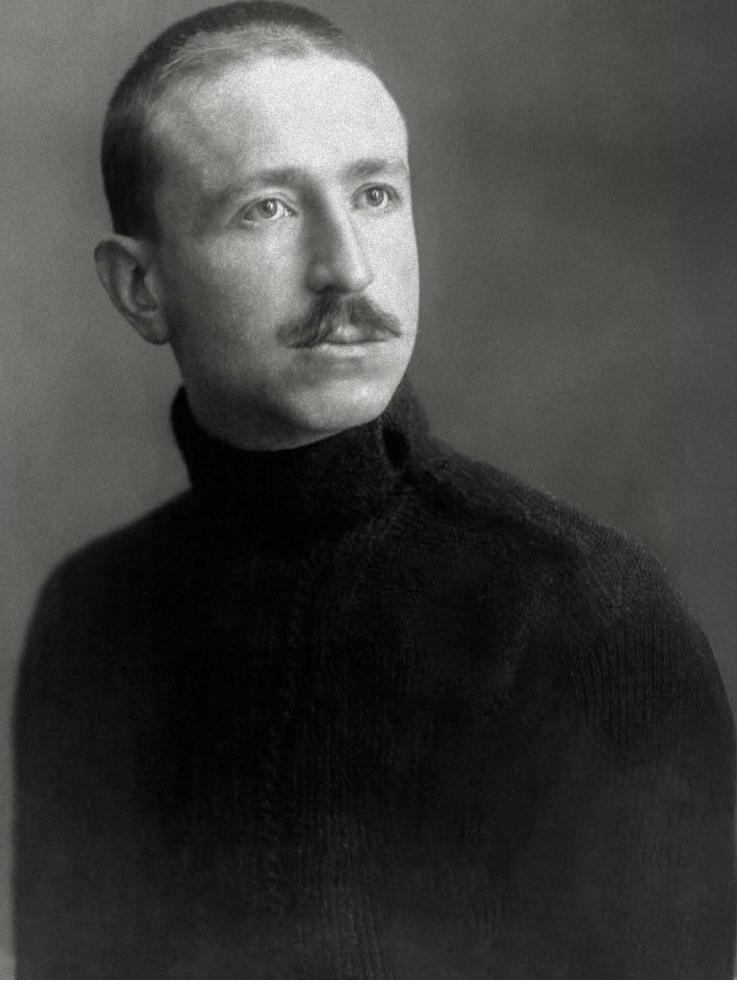

mesa Yaşam

Bir “Cumhuriyet” Mimarı HİKMET KOYUNOĞLU’NUN “MACERALI” HAYATI

Mimari · Tarih · Gezi · Portre · Edebiyat · Kitap · Sanat · Teknoloji · Çevre · Sinema · Spor

| Bir “Cumhuriyet” Mimarı HİKMET KOYUNOĞLU’NUN “MACERALI” HAYATI | METİN SÖZEN DEYİNCE... | KARLOFÇA ŞAPELİ’NİN BİLİNMEYEN HİKÂYESİ | BİR TUHAF BOZKIR SEYAHATNAMESİ | KKTC SADECE “GÜNEŞ, DENİZ, KUMAR” DEĞİL! | Bir Güzellik Adası “Une Île de Beauté” KORSİKA | GAZİ YAŞARGİL “Beynin Piri Reis’i” | ATTILÂ İLHAN 100 YAŞINDA “Elde Var Hüzün!” | EDEBİYAT TURİZMİ VE ‘BLOOMSDAY’ | EDVARD MUNCH VE “ÇİĞLİĞİ”! | AMY SHERALD AMERİKA’NIN PORTRESİNİ ÇİZİYOR | BİLİM KURGUDAN GERÇEĞE SINEMADA YAPAY ZEKÂ | SIRA AKILLI GÖZLÜKLERDE | BUNALTAN SICAKLIKLAR, KURAKLIK VE ORMAN YANGINLARI | YEŞİLÇAM EFSANESİ, 100 YAŞINDA UÇ USTA | İZMİR’İN ASIRLIK SPORTİF MARKALARI | MESAJANDA |

KENTİN İYİ YAŞAM ÇİZGİSİ

KENT Etiler

Sanat, tasarım ve gastronominin merkezinde, ev yaşamını şehrin dinamizmiyle harmanlayan seçkin yaşam deneyimi.

Az Katlı Bloklar · Ofis Binaları · Rezidanslar · Alışveriş Caddesi 110.000 m² Yeşil Alan

Kiptaş

mesa

ASL

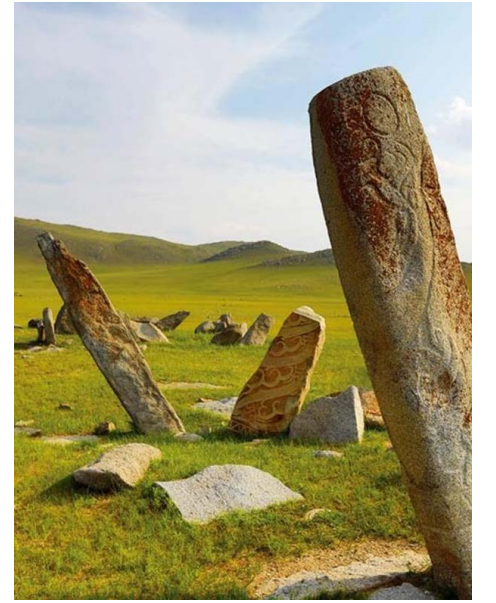
444 9 366 KENTETILER.COM

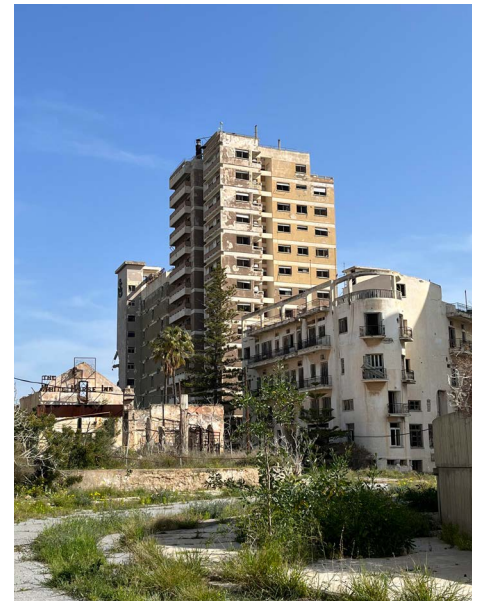
Türkocağı'nın giriş holü, 1930'lar. ➤

İÇİNDEKİLER

- 08 ——— Bir "Cumhuriyet" Mimarı
HİKMET KOYUNOĞLU'NUN "MACERALI" HAYATI
YAZI CEM ERCİYES
- 12 ——— METİN SÖZEN DEYİNCE...
YAZI AVNİYE TANSUĞ
- 14 ——— KARLOFÇA ŞAPELİ'NİN BİLİNMEYEN HİKÂYESİ
YAZI HAYRUNNİSA ÖZGÜMÜŞ
- 18 ——— BİR TUHAF BOZKIR SEYAHATNAMESİ
YAZI ÖZCAN YURDALAN
- 22 ——— KKTC SADECE "GÜNEŞ, DENİZ, KUMAR" DEĞİL!
YAZI TÜREY KÖSE
- 28 ——— Bir Güzellik Adası "Une Île de Beauté"
KORSİKA
YAZI ARZU ÇAKIR MORİN
- 32 ——— GAZİ YAŞARGİL
"Beynin Piri Reis'i"
YAZI AYSEL ÜLKER
- 36 ——— ATTİLÂ İLHAN 100 YAŞINDA
"Elde Var Hüzün!"
YAZI ZEYNEP ARGUVAN
- 38 ——— EDEBİYAT TURİZMİ VE 'BLOOMSDAY'
YAZI FÜSUN ARDA ÖZŞAHİN
- 42 ——— EDVARD MUNCH VE "ÇİĞLIĞI!"
YAZI ASUMAN KAFAOĞLU-BÜKE
- 44 ——— AMY SHERALD AMERİKA'NIN
PORTRESİNİ ÇİZİYOR
YAZI ELİF KEY
- 46 ——— BİLİM KURGUDAN GERÇEĞE SİNEMADA
YAPAY ZEKÂ
YAZI YASEMİN SAYAR
- 52 ——— SIRA AKILLI GÖZLÜKLERDE
YAZI HAKAN KARA
- 56 ——— BUNALTAN SICAKLIKLAR, KURAKLIK
VE ORMAN YANGINLARI
YAZI DENİZ DOĞALI
- 60 ——— YEŞİLÇAM EFSANESİ,
100 YAŞINDA UÇ USTA
YAZI VECDİ SAYAR
- 66 ——— İZMİR'İN ASIRLIK SPORTİF MARKALARI
YAZI MUZAFFER AYHAN KARA
- 71 ——— MESAJANDA

➤ Orhun Vadisi, Moğolistan

➤ Kapalı Maraş, KKTC

➤ Corte, Korsika

➤ Mithat Alam Evi

Eski Hariciye Vekaleti Binası ➤

➤ Eski Türkocağı binası ve arkasında Ankara Etnografya Müzesi

Bir “Cumhuriyet” Mimarı HİKMET KOYUNOĞLU’NUN “MACERALI” HAYATI

YAZI
CEM ERCİYES

Arif Hikmet Koyunoğlu, “Osmanlı” olarak başladığı hayatını “Cumhuriyet” insanı olarak sürdüren bir kuşağın mensubu. Onun imza attığı binalar erken Cumhuriyet dönemi Ankara’sının kimliğini oluşturur. Bu nedenle Hikmet Koyunoğlu demek, Cumhuriyet demektir...

Arif Hikmet Bey, 1910 yılında Sanayi-i Nefise Mektebi’nin mimarlık bölümüne kabul edildi. Otuz kişilik sınıfın öğrencilerinden biri Yahudi, biri Türk diğer hepsi Ermeni’ydi... O zamanlar Türklerin inşaat işleriyle ilgilendiği pek görülmuş değildi. Nitekim, din alimi Abdullah Refet Bey’in kızı olan

halası, yazıldığı mektebi duyunca iç çekmiş ve “*Bütün silsilemiz okumuş yazmış, alim adamlar. Bu çocuk ne için böyle dülger olmayı istedi?*” diye hayıflanmaktan kendini alamamıştı.

Oysa Arif Hikmet’i bu okula yönlendiren güzel sanatlara

olan yeteneğiydi. Onun resim yeteneğini keşfeden öğretmeni onu bu yönde cesaretlendirmiş. Bir dönem ünlü ressam Hoca Ali Rıza’dan dersler almış, Osman Hamdi Bey ile tanışmış ve onların yönlendirmesiyle mimarlık okuluna yazılmıştı. Resim değil de mimarlık bölümüne yönlendirilmesi ise muhtemelen ailenin içine düştüğü zorluklardan kaynaklanıyordu. Arif Hikmet ressamlık gibi belirsiz bir ‘sanat’ yerine mimarlık gibi para kazandıracak bir ‘zanaat’a yönlendirilmişti.

Ne var ki umut ve neşeyle başlayan okul kolay bitmedi. Hikmet Bey, sınıfın tek Türk öğrencisi olduğu için mi, babası devlette kadılık etmiş bir Osmanlı seçkini olduğu için mi yoksa içindeki maceraperestin çağrısına dayanamadığı için mi bilinmez (muhtemeldir ki hepsi birden) gönüllü olarak Balkan Savaşı’na katılmak üzere askere yazıldı. İçinde bulunduğu ordunun İşkodra’da uğradığı hezimet üstüne Balkanlar’ın ortasında tek başına kalakaldı.

Sağ salim evine dönmesi biraz zaman alacak, bu arada bin bir türlü macera yaşayacaktı: Bulgar çeteleri peşine düştü, birkaç defa ölüm tehlikesi atlattı, köylü kılığında seyahat etti, geçimini sağlamak üzere bir lokantada aşçılık yaptı, bir başka kentte nalbant oldu,

bir papazın kafasına dayadığı silahtan, eski bir arkadaşının ortaya çıkıp papazı vurması sayesinde, sonra yakalanıp mahkum edildiği idam sehпасından ise Hamidiye Zırhlısı’nın bombardımanı vesilesiyle kurtuldu.

Ancak uzun ve heyecanlı bir macera romanına sığacak tüm bu olaylar, Arif Hikmet’in uzun ve renkli hayatının ilk yirmi yılına ait mevzulardır; onların da hepsi değil, sadece bir kısmı...

Türkocağı binası, Ankara Devlet Resim Heykel Müzesi...

Bu maceralı, renkli hayatın sahibi, mimarlık tarihimize adını yazdırmış bir isim: Arif Hikmet Koyunoğlu. Kendisi özellikle Atatürk döneminde Ankara’da yaptığı güzel binalarla tanındı. Bugün hâlâ ayakta duran Türkocağı binası (günümüzde Ankara Devlet Resim ve Heykel Müzesi) ve Etnografya Müzesi gibi iki anıtsal yapıya ve Evkaf numune evleri, Çocuk Esirgeme Kurumu binası, Hariciye Vekaleti (günümüzde Dışişleri Bakanlığı), Celal Bayar Evi, Mithat Alam Evi (günümüzde İsrail Elçiliği) gibi sivil ve resmi yapılara imza attı. Bursa’daki Tayyare Sineması, İstanbul’daki çeşitli apartmanlar, köşkler hep onun imzasını taşıyor. Kendisi 1920’lerin en gözde

mimarlarından biriydi. Keçiören’deki evinde Atatürk’ü ağırlayıp onunla oyunlar oynayacak kadar sevilen birisi... Ama daha 30’larda bir sebeple devletle bu ilişkisi sona erecek, kendisi önce Bursa’ya sonra İstanbul’a taşınıp ömrünün kalan kısmını burada geçirecekti.

Hikmet Koyunoğlu’nun farklı kentler, coğrafyalar hatta ülkeler arasında geçen maceralı yaşamı 1893 yılında İstanbul’da başlıyor. Dedesi maceraperest bir din alimi Abdullah Refet Bey, amcası şeyhülislam, babası ise kadiydi. Annesi sarayda yetişmiş Fatma Virditer Hanım’dı. Bir yandan üst düzey bir Osmanlı ailesinin evladı olarak ihtimamla yetiştiriliyor bir yandan da farklı alanlarda bilgi edinme merakıyla mesela aşçılarla birlikte yemek yapıyor, fiziksel sınırlarını zorlamak için daima sporla da ilgileniyordu. Tüm bunlar ilerideki inişli çıkışlı yıllarında onun kurtarıcısı olacaktı. On yaşındayken babasıyla Beyazıt’ta çıktıkları bir gezintide, her zaman alışveriş yaptıkları kırtasiyecinin vitrininde bir fotoğraf makinası gördü; bu onun hayatında bir başka kapı daha aralayacaktı... Ömrü boyunca fotoğraf makinasını yanından ayırmadı, çektiği fotoğraflar hem onun hikâyesini kalıcılaştırdı hem de dar zamanda ekmek kapısı oldu.

➤ Arif Hikmet'in otoportresi, 1920–21.

➤ Şiddetli bir kış günü bir değirmen önünde Erzurumlular, 1915'ler.

➤ Müsteşar Ömer Lütfi Bey ve İskân Müdürü Celâl Bey'le muhacirler, Bursa, 1923–24

➤ Arif Hikmet'in Yeraltı Fotoğrafhanesi'nde çektiği bir kadın, 1920–21.

➤ Yeraltı Fotoğrafhanesi, İstanbul, 1920–21.

“ On yaşında babasıyla çıktığı bir gezinti, ona fotoğrafçılık merakını kazandırdı. Bu tutku, hem hikâyesini kalıcılaştırdı hem de dar zamanda ekmek kapısı oldu. ”

Mustafa Kemal'le tanışma

Babası öldüğünde on dört yaşındaydı. Ailenin durumu zaten bir süredir kötüydü. Hizmetçiler, atlar ve büyük ev geride kaldı. Annesiyle birlikte Horhor'da küçük bir eve taşındılar.

Arif Hikmet, Vefa İdadisi'ne devam ediyor bir yandan da Beyazıt'ta kırtasiye malzemeleri satmak, Kapalıçarşı'daki dükkanlar için yazma basmak gibi küçük işlerle ailenin geçimini sağlıyordu. 1910 yılında Sanayi-i Nefise Mektebi'ne girdi. 1911'de ilginç bir şey geldi başına, bir akraba düşününe sağdıç olarak katılan Kolağası Mustafa Kemal Efendi ile tanıştı. Rahatsızlanan subayla ilgilendi. Daha sonra çok başka koşullarda çok başka bir yerde, Ankara'da karşılaşacaklardı; biri Cumhurbaşkanı, diğeri mimar olarak...

Sanayi-i Nefise'de önemli mimari eserleri yerinde tetkik etmek gerektiğini söyleyen hocalarının sözünü dinleyip birçok Anadolu kentini gezip tetkiklerde bulundu.

Daha sonra cumhuriyetin ilk mimarlarından biri olarak ortaya koyacağı, Beylikler ve Selçuklu döneminden de esintiler taşıyan ulusal mimarlık anlayışının oluşmasında bu gezileri belli ki çok etkili olacaktı. Bu gezilerde de başına türlü şeyler geldi. Bursa'da eşkıyalarca kaçırıldı İnegöl'de bir gece boyu bir ağaca asılı kaldı. Ardından Balkanlar'a yaptığı keşif gezisinde ise kendisini isyancı sanıp tutuklayan askerlerin elinden aile dostu Kazım Dirik sayesinde kurtuldu.

1912 yılı geldiğinde o hâlâ öğrenciydi ama Balkan Savaşı patlak verdi. Orduya katıldı ve bozgunu yaşadı... Türlü maceradan sonra önce İtalyan kamplarında esir kaldı, bir dönem Napoli Limanı'nda hamallık etti.

İstanbul'a gidebilmek için Trablus-Bingazi-İskenderiye seferi yapan bir gemiye tayfa yazıldı. İskenderiye'de gemiden indi ve buradaki esir kampında kalan Osmanlı askerlerinin arasında buldu kendini. Orada kamp hayatını düzeltmeye kendini kaptırmışken annesi onun izini buldu. Sonunda anne oğul bir vapura atlayıp İstanbul'a döndüler.

İlk işi İttihat Terakki Merkezi

Eğitimine devam etmeye karar verdi ve mektebe başladı. Şehzedabaşı'nda mimarlık bürosu ve resim atölyesi olarak kullandığı bir bina tuttu. Tam her şey yoluna girmişti ki 1. Dünya Savaşı patladı. Seferberlik ilan edildi ve Arif Hikmet annesine veda edip Kafkasya Cephesi'nin yolunu tuttu. Almanca bildiği aynı zamanda sporcu olduğu için Erzurum'da Almanlarla birlikte kurulacak kayak müfrezesinin başına getirildi. Aşırı soğuktan, zahmetli koşullardan, çatışmalardan biraz şans biraz idmanla kurtuldu. Bir Rus askerinin kaputu onu donmaktan kurtardı. Kömürsüz kaldıklarında küçük bir maden açıp kömür çıkarttı, uzun bir dinlenmede subaylar için rakı üretti, Erzurum Valisi'nin ısrarı ile burada bir İttihat ve Terakki Merkezi inşa etmeye başladı ki bu onun ilk mimarlık işi olacaktı.

Ancak bu bina başına dert de oldu. İstanbul'a döndüğünde İngilizler onu tutukladı. Biraz hapis yattı, çıkışta annesinin ısrarıyla evlendi. Düğün gününü unuttuğu, Beyoğlu'nda içkiye daldığı rivayet olursa da Mübaccel Hanım'ı çok sevdi, ömür boyu mutlu bir evlilikleri oldu. Artık bir aile babasıydı ama işgal İstanbul'unda mimarlık yapması zor görünüyordu. Çocukluk merakı işe yarayacaktı. Babıalı Caddesi üstünde bir bodrum katını tutup burada Yeraltı Fotoğrafhanesi adlı stüdyosunu açtı. İşler iyi gidiyordu ama bir süre sonra fotoğrafçılık da yapamayacağı ortaya çıktı. Önce bir İngiliz askeriyle dalaştı. Müşterilerinden biri Amiral Bristol'un karısı araya girdi de kurtuldu. Sonra bir Türk kadının fotoğrafına el koymak isteyen bir Fransız subayıyla kapişınca, şehri terk etmek zorunda kaldı. Sahte belgelerle Ankara'ya geçti.

Ankara dönemi

28 yaşındaydı toplam 23 iş yapmıştı ve beş parası yoktu. Neyse ki o küçük Ankara'da gerekli ilişkileri kurması zor olmadı, Şeriye ve Evkaf vekaletinin işlerini almaya başladı. Dumlupınar Anıtı, Hacı Bektaş Veli Türbesi tadilatı, Ruşen Eşref Bey Köşkü, Eskişehir Çarşı Camii projesi gibi işlerde çoğu kez Atatürk'ün tavsiyelerine göre çalıştı. Vehbi

Koç'un babası Koçzade Mustafa Efendi'den Keçiören'de bir bağ evi aldı ve ailesiyle oraya taşındı. 1925'te Etnografya Müzesi'nin inşaatına başladı, ilk taşı İsmet İnönü'ye koydurdu.

Bu arada bir oğlu bir kızı oldu. Ne var ki Türk Ocağı binasının inşaatı sırasında Ankara Hükûmeti ile arası bozulacak ve 1930 yılında Arif Hikmet Koyunoğlu başkentten ayrılacaktı. Bir daha 1980 yılında "Devlet Sanatçısı" unvanını alıncaya kadar devletle kayda değer bir ilişkisi olmadı. Galata'da açtığı bir büroda mimarlık yapmayı sürdürdü ve İstanbul'da pek çok sivil yapıya, köşke ve apartmana imza attı.

Arif Hikmet Koyunoğlu, "Osmanlı" olarak başladığı hayatını "Cumhuriyet" insanı olarak sürdüren bir kuşağın mensubu. Yoksulluk ve varsıllık, ikbal ve sefalet, neşe ve yas arasında büyük iniş ve çıkışların savurduğu bir dönemin insanları... Ama pek azının Hikmet Koyunoğlu kadar renkli, adeta maceralı, kelimenin tam anlamıyla macera dolu bir hayatı olmuştur. Bunu ailesi, eğitimi kadar mizacına da borçlu olmalı. Belli ki cesaretli ve yaratıcı, çalışkan ve dirençli biriydi Arif Hikmet Bey ama bir o kadar da pervasız ve müdanasız... İşte tüm bunlar onun otuza yakın farklı işe girip çıktıktan sonra Türk sanat tarihine adını yazdırmış bir mimar olmasını sağladı. Onun imza attığı binalar erken Cumhuriyet dönemi Ankara'sının kimliğini oluşturur. Bu nedenle Hikmet Koyunoğlu demek, Cumhuriyet demektir.

Bu maceralı hayatı gündeme getiren, Beyoğlu'nda İstanbul Araştırmaları Enstitüsü'nde açılan bir sergi: 'Maceraperest Bir Mimarın Fotoğrafhanesi'. Koyunoğlu arşivini tasnif eden enstitü, bunların içinden seçtikleri çok sayıda fotoğrafı, mimarın yaşam hikâyesiyle birlikte sergiliyor. Özellikle Osmanlı'nın son dönemi ve Cumhuriyet'in ilk yıllarına ait bu fotoğraflar Anadolu manzaraları, eski yapılar kadar aile, mimarlık ve askerlik hatıralarından oluşuyor. Akademi'nin bahçesinde genç mimarlık öğrencilerinin toplu fotoğrafları ya da Osmanlı'nın ilk kayak birliklerinin neşeli resimleri bize Koyunoğlu'nun o maceralı hayatından küçük anıları gösteriyor.

Bu ilginç sergi 2026 Mayıs ayına kadar açık kalacak. ■

“

ÇEKÜL Vakfı, Tarihi Kentler Birliği, Anadolu Uygarlıkları, 7 Ağaç Ormanları... Prof. Dr. Metin Sözen, kolay unutulmayacak, hakkı ödenemeyecek güzel insanlardandı.

”

METİN SÖZEN DEYİNCE...

YAZI
AVNİYE TANSUĞ(*)

Türkiye’de doğal ve kültürel mirasın korunmasına sayısız eser ve çalışmayla katkıda bulunan Metin Sözen aramızdan ayrıldı. Geride ektiği tohumlar ve diktirdiği fidanlarla ölümsüzleşmiş onurlu bir ad bıraktı.

Metin Sözen denildiğinde, eminiz bu ülkenin kültürü ve sanatı ile ilgili herkesin aklına birden çok konu gelir. Şöyle bir sayalım mı birkaçını?

Mesela ÇEKÜL Vakfı, mesela Tarihi Kentler Birliği, mesela Anadolu Uygarlıkları, mesela 7 Ağaç Ormanları...

Profesör Dr. Metin Sözen, bu ülkede kolay kolay unutulmayacak, hakkı da ödenemeyecek güzel insanlardandır.

Gelin görün ki, 2025 Ağustos'una girdiğimizin ikinci günü, onu tanıyanlar, sabah kalktıklarında gördükleri, duydukları acı haberle sarsıldılar.

O haber ve duyuru şuydu:

"ÇEKÜL'ün (Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı) kurucu başkanı, hocamız, yol göstericimiz, ilham kaynağımız Prof. Dr. Metin Sözen'i dün akşam (1 Ağustos 2025) geç saatlerde kaybetmenin derin üzüntüsü içindeyiz. Metin Sözen'in yerini doldurmamız mümkün değil. Anadolu'nun her karışını ne onun kadar anlayabilir ne onun kadar bilebilir ne onun kadar sevebiliriz. Öğrettiği değerlerden vazgeçmeden yolunda yürümeye, doğa ve kültürle var olmaya devam edeceğiz. Doğal ve kültürel

mirasımıza, Anadolu'ya sıkı sıkıya sarılan herkesin başı sağ olsun."

Metin Sözen tüm yaşamı boyunca kültürel mirasımızı korumak için çalıştı.

Türkiye'de doğal ve kültürel mirasın korunmasına sayısız eser ve çalışmasıyla katkıda bulundu. TBMM Başkanlığı Kültür ve Sanat Danışmanı, TBMM Başkanlığı Bilim ve Değerlendirme Kurulu Başkanı olarak görev yaptı, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulları'nda başkan ve üye olarak uzun yıllar yer aldı. Bugün 471 üyeye ulaşan Tarihi Kentler Birliği'nin kurulması ve gelişmesine öncülük eden Prof.

Dr. Metin Sözen, 1990 yılında kurulan ÇEKÜL Vakfı'nın da kurucu başkanıydı.

Prof. Dr. Metin Sözen toprağa verilirken, Vakıf'tan yapılan açıklamada cenaze için çelenk gönderilmemesi istendi. Bunun yerine ÇEKÜL Vakfı'nın 7 Ağaç Ormanları'nda Metin Sözen anısına fidan dikilmesi çağrısı yapıldı. Metin Sözen'in adına ve anısına yaraşır biçimde...

Prof. Dr. Metin Sözen'i saygıyla uğurluyoruz... Anadolu'nun her yanına ektiği tohumlar, diktirdiği fidanlar ve eserleriyle yaşayacak...

Prof. Dr. Metin Sözen Biyografisi

Metin Sözen 24 Mayıs 1936 tarihinde Elazığ'da doğdu. 2004 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Sanat ve Mimarlık Tarihi öğretim üyeliğinden emekli oldu. Yaşamı boyunca Türkiye'deki doğal, tarihsel ve kültürel mirasın korunması ve yaşatılması konusunda çalışan Metin Sözen'in, Safranbolu, Kastamonu, Bursa, Edirne,

Uşak, Afyonkarahisar, Denizli, Karaman, Ağırnas, Tokat, Amasya, Gümüşhane, Sivas, Malatya, Elazığ, Kars, Diyarbakır, Mardin, Şanlıurfa, Gaziantep, İstanbul başta olmak üzere farklı ölçekte yerleşim birimlerinde kamu-yerel-sivil-özel birlikteliğine dayalı, kalıcı uygulamaları bulunuyor.

TBMM Başkanlığı Kültür ve Sanat Danışmanı, Bilim ve Değerlendirme Kurulu Başkanı olarak yeniden yapılanma sürecinde "Devletin Evi Saray" başlığı altında geliştirdiği Saray Müze, Müze İçinde Müze, Depo Müze, Fabrika Müze kavramları ışığında, 1984-2009 yılları arasında Dolmabahçe, Beylerbeyi, Yıldız saraylarında; Aynalıkavak, Küçüksu, İhlamur, Beykoz, Maslak kasırlarında ve Yalova Atatürk Köşkü'ndeki bilimsel çalışmaları yönetti. Uzun yıllar Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulları'nın üyelik ve başkanlık görevlerini yürüttü. Başta Kültür ve Turizm Bakanlığı 2007 yılı "Kültür ve Sanat Büyük Ödülü" olmak üzere çeşitli ödüller aldı.

1990 yılında kurulan Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı / ÇEKÜL'ün kurucu başkanı

olan Metin Sözen, 2000 yılında da Tarihi Kentler Birliği / TKB'nin kurulmasına ve geliştirilmesine öncülük etti. Metin Sözen'in ÇEKÜL Vakfı Yayınları'ndan çıkan otobiyografik kitabı Yaşamı Paylaşmak, bir bilim insanı olarak Türkiye'nin koruma tarihine nasıl yön verdiğinin izlerini taşıyor.

ÇEKÜL

ÇEKÜL (Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı) ülkemizin doğal, tarihsel ve kültürel varlıklarını korumak amacıyla 1990 yılında kuruldu. Kurulduğundan bu yana kültürel dokunun korunarak geleceğe aktarılması amacıyla, tarihi yapıların onarılacak yeniden işlevlendirilmesinden her ölçekteki yerleşim yerinin kültür öncelikli planlarının hazırlanmasına kadar birçok koruma çalışmasına imza attı. Doğal doku kaybolmaya başladığında insanın yaşam alanının da tükendiği, kültürel mirasını da yitirmeye başladığı bilinciyle ağaçlandırma ve eğitim çalışmaları yapıyor ve çevre koruma alanında çalışıyor. ■

(*) ÇEKÜL üyesi.

KARLOFÇA ŞAPELİ'NİN BİLİNMEYEN HİKÂYESİ

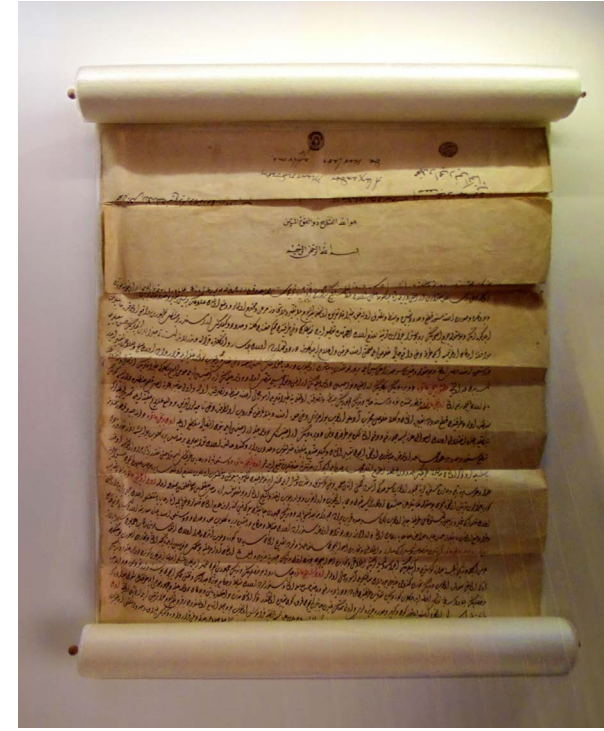
YAZI
HAYRUNNİSA ÖZGÜMÜŞ(*)

⤴ Meryem Ana Barış Şapeli, Karlofça

“Osmanlılara karşı kazanılan büyük Hristiyan zaferinin” anısına 18.

Yüzyılda, Karlofça kasabasında bir şapel inşa edildi. Şapelin dört kapısından, Türkiye yönündeki Doğu Kapısı, Türkler bir daha Avrupa’ya girmesinler diye taşla örüldü. İşte o tarihi kapı, 310 yıl sonra, Türkiye’nin Belgrad Büyükelçisi Ahmet Süha Umar’ın çabalarıyla açıldı.

⤴ Karlofça Antlaşması’nın Venedik’te sergilenen bir kopyası

Osmanlı Devleti, başarısız İkinci Viyana Kuşatması sonrasında Papalık önderliğinde birleşen Avusturya, Rusya, Venedik, Malta ve Lehistan, “*Kutsal İttifak*”ı karşısında, Zenta Savaşı’nda ağır bir yenilgi aldı, 1699 yılında, Avrupa’daki genişleme sürecini sona erdiren ve gerileme sürecini başlatan Karlofça Antlaşması imzalandı.

Osmanlı Devleti’nin Avrupa karşısında aldığı ilk yenilginin belgesi olan Karlofça Antlaşması, Osmanlı Devleti’nin müzakere ederek imzaladığı ve aracı kullandığı ilk antlaşmadır. Daha önce, antlaşma koşulları Osmanlı tarafından belirlenir karşı taraf da bu koşulları kabul ederdi.

Avrupa'nın Türk korkusu

Osmanlı-Avusturya ilişkilerinde önemli bir dönüm noktası olan Karlofça Antlaşması, Avrupa tarihinin yeniden şekillenmesine ve Habsburglar üzerinden Türk korkusunun kalkmasına yol açmıştır.

Bu dönem Osmanlı Devleti’nde çözümlere yol açarken, Avrupa da Habsburg Hanedanlığı’nın siyasi konumunu güçlendirmiş, Antlaşma’nın Katoliklere mezhep özgürlüğü tanınması Avusturya’ya, Osmanlı’nın iç işlerine karışma olanağını vermiştir.

Karlofça Antlaşması sonrasında Osmanlı

Antlaşma, Osmanlı İmparatorluğu’nun Orta Avrupa ve Balkanlar’daki hâkimiyetinin sonunu getirmiştir. Osmanlı, 18. Yüzyılda Avrupa’daki teknolojik ve askeri gelişmelerin gerisinde kalmış, iç isyanlar ve ekonomik sorunlarla mücadele etmiştir.

Karlofça sonrası, Osmanlı’nın dış politikasında savunma stratejilerinin ve diplomatik ilişkilerin yeniden şekillendiği bir dönemdir. Osmanlı Devleti, Karlofça Antlaşması ile masa başı diplomasisiyle tanışmış, dış ilişkilerde, sorunların çözümünde diplomasi yolunun izlenmesiyle, “Kalemiye-Diplomat” sınıfı ön plana çıkmaya başlamıştır.

Karlofça Şapeli

Osmanlı-Avrupa ilişkilerinde böylesine önemli gelişmelere yol açan Karlofça Antlaşması’nın imzalandığı Sırbistan’ın Voyvodina bölgesindeki Karlofça (Sremski Karlovci) kasabasında, Antlaşma’nın yapıldığı çadırın yerinde, 1817 yılında Meryem Ana Barış Şapeli inşa edilmiştir. Şapelin kubbesi üzerinde, Hristiyanlık ve Müslümanlığın sembolleri olan Haç ve Hilal, birlikte yer almaktadır. Bu da dönemin dini ve kültürel etkileşimini yansıtmaktadır.

“

Karlofça Antlaşması sonrasında Osmanlı-Avusturya ilişkilerinde yeni dönem başlamıştır. Tarafsız bir bölge olan Karlofça’da imzalanan antlaşma sonrası Osmanlı savunma pozisyonuna geçmiş, diplomasi ön plana çıkmıştır.

”

Karlofça Antlaşması’na kadar Osmanlı heyeti, antlaşmanın imzalanacağı mekâna en son girerdi. Karlofça Şapeli’nin ise antlaşmanın imzalandığı çadırdaki olduğu gibi dört kapısı vardır. Bu kapılar, görüşmelerde tarafların eşit statüde olduklarını göstermek için bütün heyetlerin çadıra aynı anda girmelerini sağlamak amacıyla tasarlanmıştır. Ancak Osmanlı heyetinin çadıra girdiği Doğu Kapısı, “Türkler bir daha Avrupa’ya gelmesinler.” diye, taş duvarla örülmüştür. Verilmek istenen mesaj, Türklerin ve Müslümanların Avrupa’ya kabul edilmediği ve dışlandığıdır. Günümüzde Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne giriş sürecinde bile zaman zaman gündeme gelen bu düşünce, o dönem Haçlı zihniyetinin yansıması olarak algılanmalıdır.

Karlofça anma etkinlikleri ve Türklerin Avrupa’ya dönüşü

Karlofça Antlaşması’nın imzalandığı Karlofça kasabası (Sremski Karlovci), her yıl düzenlenen çeşitli törenlerle bu tarihi olayın anısını yaşatmaktadır. Bu etkinliklerin merkezi, antlaşmanın imzalandığı çadırın yerine inşa edilen Meryem Ana Barış Şapeli’dir. Şapel, barışı temsil eden mimarisiyle dikkat çekerken; dört ayrı temsili kapısının hikâyesiyle de Osmanlı ve Avrupa tarihinde de özel bir yere sahiptir.

Yıllar boyunca düzenlenen bu etkinlikler, hem yerel halk hem de çeşitli uluslara mensup katılanlar

➤ Büyükelçi Ahmet Süha Umar ve Askeri Ataşe Albay Yücel Keleş Karlofça Şapeli Doğu Kapısı'ndan girerken, 2009.

➤ Şapelin batı giriş kapısının üstündeki kemerli alınlıkta bulunan yazıt. "29 Ocak 1699 barışının anısına; Hristiyan müttefiklerle Türkler arasında yapılan bu barışı hatırlatmak üzere bu şapeli 1817'de Karlofça Katolikleri inşa etti."

“
Karlofça Antlaşması'nın
imzalandığı Karlofça kasabası,
her yıl düzenlenen çeşitli
törenlerle bu tarihi olayın
anısını yaşatmaktadır.
”

Meryem Ana Barış Şapeli
Karlofça anma töreni, 2009. ♡

➤ Büyükelçi Ahmet Süha Umar Petrovaradin Savaş Anıtı önünde. Voyvodina Sırbistan, 2010.

tarafından barış sembolü olarak
görölmektedir.

2009 yılında, Karlofça Belediye Başkanı Milenko Filipoviç tarafından Karlofça Barış Antlaşması'nın 310. yılı etkinliklerine davet edilen Türkiye Cumhuriyeti'nin Belgrad Büyükelçisi Ahmet Süha Umar, daveti kabul etmiş ancak Doğu Kapısı'nın açılmasını ve şapel'e, herkes girdikten sonra en son ve Doğu Kapısı'ndan girmek istemiştir. Büyükelçimizin bu talepleri kabul edilmiştir.

Tören gününe kadar Doğu Kapısı açılmış ve Büyükelçi Ahmet Süha Umar, Karlofça Şapeli'ne bu kapıdan ve en son girmiştir.

Tören sırasında Sırbistan Başbakan Yardımcısı ve Avrupa İşleri Bakanı Bozidar Djelić tarafından yapılan konuşmada, Türklerin Avrupalı oldukları ve Avrupa'da barış amacıyla bulundukları vurgulanmıştır. Bu gelişme, Karlofça etkinliklerine anlam katmış; barışın ve karşılıklı anlayışın simgesi haline gelen bu törenler, yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur. Doğu Kapısı'nın açılması,

ayrıştıran mimarinin birleştiren mimariye dönüşmesini de sağlamıştır. Bu gelişme ayrıca, Türkiye'nin, bağımsızlığını ilan eden Kosova'yı tanıması nedeniyle bozulan Türkiye-Sırbistan ilişkilerinin düzelmesine de olumlu etki yapmıştır. "Türkler bir daha Avrupa'ya ayak basmasın." Haçlı zihniyetiyle taşla örülen Doğu Kapısı, Mevlâna'nın "... yine gel" barışçı felsefesiyle açılmıştır. ■

(*) Nevşehir MBA Koleji öğrencisi. (Yazı, Tarih Öğretmeni Sibel Baba'nın gözetiminde hazırlanmıştır.)

♡ Meryem Ana Barış Şapeli

BİR TUHAF BOZKIR SEYAHATNAMESİ

YAZI
ÖZCAN YURDALAN

Ayaklarım mı beni götürdü, yoksa Orhun Nehri’nin yatağı mı yamacıma geldi bilmiyorum, ama yavaşça bir sınır çizgisine doğru yaklaştığımı hissettim. Sessizliğin sınırı olan o çizgiye...

Gece bir türlü inmek bilmedi. Güneş bozkırın uzak dağları arkasına çekileli çok olmuş, tenhada bitmiş otlar önce yeşilden sarıya dönmüş, sonra altın tozları saçmaya başlamıştı. Ufukta iğne başı kadar gördüğüm kartalın

gölgesi bir anda üstüme düştü. Az ötedeki yer sincabı, yuvasının ağzına diktği gözleriyle gittikçe alçalan daireler çiziyordu.

Uzaktan bir at sürüsü geçti. Güneşin aheste battığı yeri

doğrultmuşlardı. Sırtımı Orhun Vadisi’nden gelen serin rüzgâra yaslamıştım, ayaklarım çıplaktı, toprağın gün boyu sakladığı sıcak, tabanlarımdan yukarı doğru yükselerek huzurun kuytusuna çekiyordu beni. Yalnızdım. Nehir

kıyısında yürürken kulaklarıma dolan uğultunun yerini anıların birbirine karışan sesleri almıştı.

Uzun ya da kısa, bu türden yürümeler insanın kendini dinleyebildiği yolların en kestirmesidir, diyebilirim. Sıkça yaparım. Şehirde biraz zor olur ama yine de geliştirdiğim yöntemler sayesinde hem yürür hem kafamı kurcalayan meseleleri hal yoluna koymaya çalışırım. Kimi günler kalabalıkta adım sayarak ya da içimden bir şarkı tutturmuş giderken, aradığım bir sorunun cevabına kendiliğinden ulaşıveririm. Kafamın içinde ince planlar yaptığım da vakidir. Bazen yürürken önemli, hatta ender de olsa isabetli kararlar verdiğim bile olmuştur! Bir cümbüşün içinde, üstüme üstüme gelen ve benim de üstlerine gittiğim onca

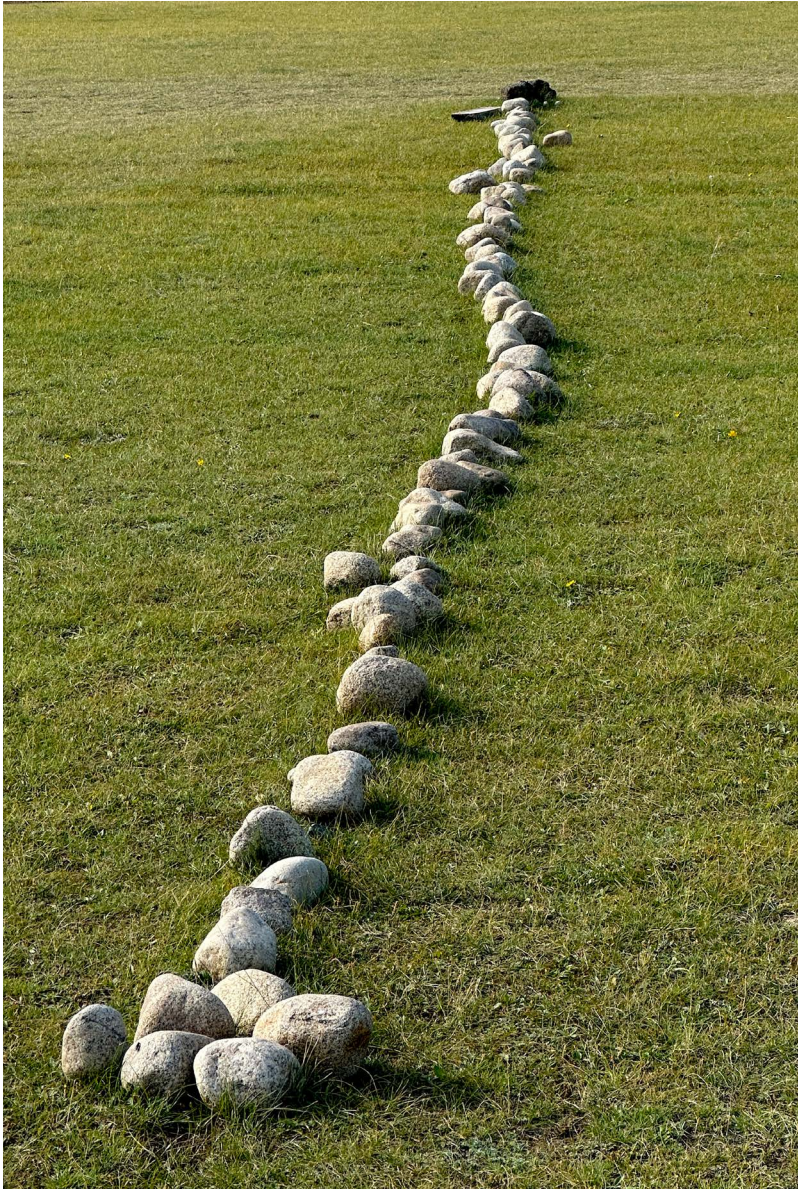
insana rağmen, koku, ses, temas gibi uyarıcılara aldırmadan, üç kurusluk aklıma bir konu üstüne toparlayabildiğime göre, Moğol bozkırlarında bu işi haydi haydi beceririm. Ufuktaki yamaca inmiş gökyüzü ile sığ bir vadide akan nehrin arasına uzanmış bu harika yeryüzü parçasında kendimi dinlemek işten değil.

Yürürken kendimle baş başa kalmanın tadını çıkarmıştım uzun uzun. Yalnızdım. Yine de yalnızlığı özlediğimi fark ettim. Toprağın sıcağına daha sıkı bastırdım ayaklarımı. Gömüldüğüm yerde çıt çıkarmadan öylece kalmayı istedim. Yalnızlık, sadece bedenin kendi başına kalmasıyla elde edilecek bir şey değil malum. Yalnızlığın ilk emaresi, bedenin bir boşluğun içine düşmesidir ama asıl ruhun

taşması, o boşluğu tümüyle doldurması gerekir.

Farkındayım. Durum biraz karışık gibi görünse bile benim kifayetsiz izahıma verin ve şunu deneyin kendi kendinize: Eğer bulabilirsiniz insansız ve hatta insana dair emarelerin mümkün mertebeye az olduğu bir yerde bedeninize kulak kabartın. Hiç kıpırdamadan durup kendinizi dinleyin. Etrafınızı kuşatan boşluğun bir süre sonra kafanızın içinde giderek genişlemekte olan âlemle yer değiştirdiğini fark edeceksiniz. İşte asıl o zaman başlar yalnızlığınız. Yalnızlığın içinden gelen sesler ancak ondan sonra işitilir.

Dinlersiniz. Dinlerken ayaklarınız ağırlaşmış olsa bile, ılık toprağa gömülüp kalmış olsa bile siz gidersiniz. Gittiğiniz yer her

“ Benliğini önce salıverip gönderdiğin, geri gelirse eğer sevindiğin yerdir uzaklar. ”

neresiye, geri dönmek her vakit kolay olmaz. Hele oralarda çoktandır içinde olduğunuz halde yeni fark ettiğiniz bir hayata rastlamışsanız hiç geri gelmek istemezsiniz. Çok geçmeden bir kapı açılır ki o kapıdan girmeden önce kendinizi bildiğinizden başka türlü tanımaya da hazır olmanız gerekir. Bunu göze alabilenler, kendi yalnızlıklarını yeryüzünün تنها köşelerinde ele geçirmeye çalışırken hiç umulmadık yerlere de savrulabilirler. Bir yerden diğerine sürüklenerek, bir kenardan tam ters ters köşeye, amansız uçurumlardan hırçın zirvelere savrularak yapılan bu kısa yolculuklar, kimi zaman kilometrelerce yol katederek yapılan gezilerden daha uzağa götürür sizi.

Uzaklar, yaşadığın yerden alıp başını gittiğin yabancı bir yer değildir her zaman. Benliğini önce salıverip gönderdiğin, geri gelirse eğer sevindiğin yerdir uzaklar. Eğer gerçekten gitmişse eski benlik değildir zaten geri gelen. Bende öyle olur, başkasını bilmem. O nedenle ne kendimi doğru dürüst tanıyım ne de kendimi tanımaya yetecek kadar uzaklara gitmeye, uzun süre yalnız kalmaya cesaretim vardır.

Sessizliğin sınırında

Bu sefer de öyle oldu. Ayaklarım mı beni götürdü, yoksa Orhun Nehri'nin yatağı mı yamacıma geldi bilmiyorum, ama yavaşça bir sınır çizgisine doğru yaklaştığımı hissettim. Sessizliğin sınırı olan o çizgiye.

Vadinin hayli uzağında olmama rağmen seslerin âlemi ile sessizlik âlemi arasındaki sınır çizgisinde duruyordum. Sadece birkaç adım atarak, ileriye ya da geriye doğru hareket ederek katedilen o kısacık mesafe, tam seslerin sınırını bulduğum yerd. Sınırın ötesine atılan tek adım, derin vadide akan ırmağın çağılıştısını ışıtmek için atılan o tek adım her şeyi değiştiriyordu. Bir adım öncesi, tam bir sükûnet ortamının kıvamlı dünyasına aitti. Bir adım sonrasında ise suların seslerine gömülüydüm. Seslerin sınırında bir o tarafa, bir bu tarafa gidip gelerek, sallanıp dalgalanarak bir oyun tutturmuştum.

Daha önce hiç böyle bir şey yaşamamıştım. Seslerin ve sessizliğin arasında fiziki bir sınır olduğunu bilmiyordum. Bazen olur, küçük bir bulut, bir yeri ıslatırken sadece bir adım mesafedeki toprağa tek bir damla bile yağmur düşmez. Galiba seslerin

sınırı da öyle bir şeydi. Tabiatın şaşırtıcı oyunlarından biri. Sesler, boşlukta hızla yol alırken aniden takatten düşüp oldukları yerde kalıveriyorlardı demek.

Bir süre böyle ileri geri sallanarak seslerle oynadım. Uzaktan beni gören biri kim bilir ne düşünürdü hakkımda. Göz alabildiğine uzanan bozkırın ortasında ileri geri sallanıp duran adamı neye yorardı bilmiyorum, ama müthiş eğlenceli bir oyundu bu. Ses ile sükût arasındaki tahterevallı. Belki de yaşam ile ölüm arasındaki gelgitin daha tehlikesiz, daha masum bir provası.

İnsan, bedeniyle birlikte ruhunu da yalnızlık içinde var etmeyi becerebildiği zaman hiç beklemediği bu türden oyunlar çıkıyor karşısına. Bozkırdaki berrak derenin sesleriyle oynadığım oyun da onlardan biriydi zahir.

O gece hiç karanlık çökmedi. Tepemde dönen kartalın gölgesi üstümden hiç eksilmedi. Uzaktan bir yalnız atlı geçti. Güneşin yerini turuncu bir dolunay aldı, sonra otlarla birlikte o da gümüşe çaldı. Sabah nasıl oldu bilemedim ama bir ara Orhun Nehri sessiz akmaya başladı... ■

Girne, KKTC

KKTC SADECE “GÜNEŞ, DENİZ, KUMAR” DEĞİL!

YAZI
TÜREY KÖSE

Othello’nun tirat attığı kalede dolaşmak, L. Durrell’in “Tembellik Ağacı” altında soluklanmak... Sonra, Namık Kemal’in kaldığı zindana gitmek ve hayalet kent Maraş’ın sokaklarında dolaşırken hüzünlenmek...

Kıbrıs’ı sadece “güneş, deniz ve kumar” turizmi ile anmak adanın zengin tarihsel ve kültürel geçmişine haksızlık olur. Kalede dolaşıp, surlardan denize baktıktan sonra Beş Parmak Dağları’nın eteklerindeki Bellepays Manastırı’nın karşısındaki “tembellik ağacı”nın altında soluklanırsanız rehberiniz arka arkaya bir dizi “dahi”nin adını anacaktır. William Shakespeare’in “Othello”su, Boticelli’nin “Venüs’ün Doğuşu” tablosu, Lawrence Durrell’in “Kıbrıs’ın Acı Limonları” kitabı, Leonardo da Vinci’nin “Son Akşam Yemeği” tablosu ve

Namık Kemal’in “Vatan Yahut Silistre” adlı tiyatro eseri... Ve hatta, Cervantes’in “Don Kişot”u!

Bu isimler bir Kıbrıs yazısında nasıl bir araya gelir, dersiniz adanın tarihine kulak vermek gerekir.

Kıbrıs, tarihi boyunca nice akınlar, işgaller görmüş... Kimler gelmiş, kimler geçmiş. Hititliler, Mısırlılar, antik Yunanlılar, Romalılar, Bizanslılar, Haçlı Seferleri sırasında yerleşen Lüzinyanlar, Venedikliler, Osmanlılar... Ada, hep göz önünde, göz alan, göz dikilen bir coğrafya olmuş! İngiliz gezgin W. Hepworth Dixon, (1887 yılında) adanın

“gözde”liğinin nedenlerini şu sözlerle anlatıyor:

“Doğu’da gözü olan insanoğlu işe Kıbrıs’la başlamalıdır. İskender, Augustus, Richard, Saint Louis öyle yaptı. Batı’da gözü olan insanoğlu işe Kıbrıs’la başlamalıdır. Sargan, Batlamyus, Cyrus, Harun el Reşit böyle yaptı. Mısır ve Suriye batılıların önemseydiği yerlerin başında gelirken, Kıbrıs da Batı için çok önemliydi. Cenevizliler ile Venedikliler Hindistan ticaretini ele geçirmeye uğraşırken Kıbrıs’ı ele geçirmeye çalıştılar ve adada dönüşümlü olarak üstünlük kurdular.”

Maras, Gazimağusa

Son derece zengin tarihsel, kültürel mirasına karşın; Kıbrıs deyince ilk akla gelen güneş, deniz ve kumar turizmi. Özellikle kumar oynamak isteyen turistler –Las Vegas'taki gibi- "paket" turlarla ve son derece cazip fiyatlarla adaya çekilmeye çalışılıyor. Turizm adanın en önemli gelir kaynaklarından biri ancak siyasal izolasyon nedeniyle işleri kolay değil. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin kuruluşu 1983 yılında ilan edildi, ancak bugüne dek sadece Türkiye tarafından tanındı. Siyasal sorunların getirdiği kısıtlamalar ada ekonomisi açısından ciddi sıkıntılar yaratıyor.

Lüks otellerde gündüz güneşin ve denizin tadını çıkarıp gece gazinoya gidip kumarhanede şansınızı deneyebilirsiniz. KKTC vatandaşlarına kumarhanelere girişi yasak. Bizim gibi sadece "turistik" merakla kumarhaneye giderseniz gece-gündüz değişmeyen kalabalık sizi şaşırtmasın! Bu arada, kumarhanelerde bedava içki içip bir şeyler atıştırmak mümkün. Ancak ne yazık ki, sigara içmek de serbest! O nedenle, dumandan rahatsız olanların buralardan uzak durması gerektiğini anımsatalım. Bir de şort, mayo ve terlikle

kumarhaneye girilmediğini ekleyelim!

"Her şey dahil" lüks otellerden Kıbrıslılar çok memnun değil, turistlerin çoğu otel dışına çıkmadan adadan ayrılıyor. Oysa hayat "pahalı"; rehberimiz "Kıbrıslılar TL kazanır, döviz harcarlar. Her şey döviz olarak fiyatlandırılır" diye yakınıyor.

KKTC'de dolaşırken, özellikle kıyı şeridindeki yoğun inşaat furyası dikkatimizi çekiyor. Oteller, gazinolar, restoranlar... Bir de üniversiteler var, 20'yi aşkın üniversite açılmış. KKTC'de açılan üniversiteler ile buralara gelen öğrencilerin kalacağı yurtlar, konutlar inşaat faaliyetlerini arttırıyor ve ada ekonomisini canlandırıyor. Öte yandan, adadaki inşaat furyası "betonlaşma" riski ve çevre sorunlarını da beraberinde getiriyor.

Maras, hüznü bir hayalet kent!

"Her şey dahil" otellere hapsedilmiş turistlerden olmak istemediğimiz için yollara düşüyoruz. İlk durak Maras. Gazimağusa'daki Maras

bölgesi bir zamanlar dünyanın gözde turizm merkezlerindenmiş. Abba burada konser verir, Elizabeth Taylor, Sophia Loren gibi dünya starları lüks otellerde kalırmış. 1974 Barış Harekatı'ndan sonra bu bölgedeki Rum nüfus Maras'ı terk etmiş, bölge askeri kontrolde kalmış ve iskâna kapatılmış. Bu süreçte yaşanan anlaşmazlıklar, diplomatik süreçler o gün bugündür gündemimizde. 2020 yılında Maras'ın bir kısmı yeniden açıldı. Sahildeki yaklaşık 2 kilometrelik kısım ve sahilin arka caddesi olan Demokrasi Caddesi artık yayaalara açık.

Maras, 1974 yılında donmuş kalmış bir hayalet şehir. Girişte "Dron, bayrak, pankart yasaktır" uyarısı var. Yürüebilirsiniz ya da bisiklet, scooter ya da golf araç kiralayarak caddelerde dolaşabilirsiniz. Evleri otlar bürümüş, tabelalar paslanmış, uluslararası lüks oteller, tavernalar, mağazalar köhne ve yıkık... Çoğunun önünde "İçeri girmek yasak ve tehlikelidir" levhası var. Bir vinç havada asılı kalmış, 50 yıldır aynı noktada..."İnsansız" çürüyen binalar, oteller, dükkanlar, evler... Binaları saran bitkiler, sarmaşıklar, ağaçlar ise yaşamakta direniyor.

Othello Kalesi, Gazimağusa

Deniz kıyısına doğru yürürken, rehberimiz Rum ressam George Pol Georgiou'nun yıkık dökük evi dikkatimizi çekiyor. Kırık camlardan duvardaki atı Rosinanta üzerinde Don Kişot resmini fark ediyoruz. Bina çürümüş yıkıldı yıkılacak ama Don Kişot, direniyor!

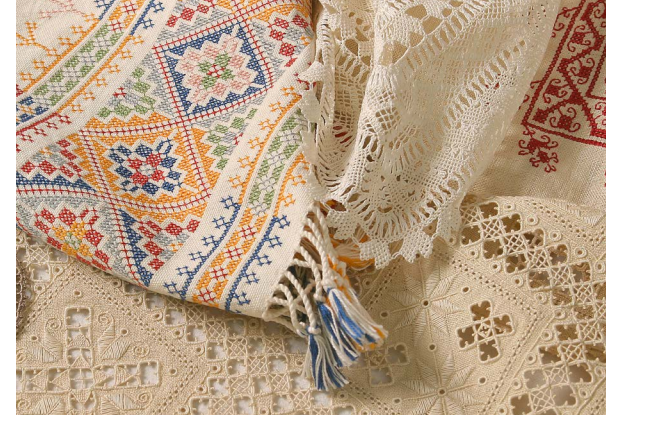
Boticelli'nin "Venüs'ün Doğuşu" tablosunda bir deniz kabuğundan doğan Venüs'ün Kıbrıs kıyılarında denizden çıkışı resmedilir. Kıyılar o kadar güzel, o kadar cennet. Ancak, Maras'ta bir zamanlar dünya starlarının dolaştığı plajlarda denize girenler bu hayalet kente canlılık kazandırmaya yetmiyor. Gerçek dışı, bir film platosu içindeymiş duygusu veriyor..."Ölü" bir şehirde denize giren insanlar! Zaten, Maras artık bir "Dark turizm" "Karanlık, hüznü turizmi" noktası olarak anılıyor! Bizzat, KKTC yöneticileri tarafından. Bu da başlı başına hazin!

Othello Kalesi

Dünyanın hep göz koyduğu bu adada yaşayanlar kendilerini korumak için kaleler kurup, etrafını surlarla çevirmişler. Mağusa kentini çevreleyen Lüzinyan

surları, pek dayanıklı değilmiş. Kıbrıs'ı ele geçiren Venedikliler, Osmanlılara karşı kendilerini korumak amacıyla surları ateşli silahlara karşı sağlamlaştırmak için Venedik'ten mühendisler getirtmiş, surlar elden geçirilmiş. Mağusa'nın Osmanlılar tarafından fethi sırasında harap olan surlar, fetih sonrası onarılmış. Etrafı derin bir hendekle çevrili olan kalenin içinde kuleler ve koridorlar var. Bir kısmı Osmanlılara bir kısmı İspanyollara ait toplar, demir güller ve taş güller dikkati çekiyor. Ayrıca şapel ve yeraltı odaları da var. Surlardaki 14 kuleden birinin adı Othello. Kalenin bugünkü adı İngiliz döneminde kullanılmaya başlanmış. Shakespeare'in *Othello* tragedyasının bir bölümünün Kıbrıs'ta geçmesine atfen. Tragedyanın bir bölümünde sokakta bağırın Tellal dönemin siyasal atmosferini yansıtır:

"Soylu ve cesaretli komutanımız *Othello'nun dileğidir: Yeni gelen habere göre Osmanlı donanmasının bozguna uğradığı öğrenilmiştir. Bütün Kıbrıs halkı eğlensin. İsteyen dans etsin, isteyen ateş yaksın.*"

Lefkara İşi

Yerli halkın nakışının Venedik asilzadelerinin adaya getirdiği Venedik danteli ile etkileşimi sonucu "Lefkara İşi" ortaya çıkmış.

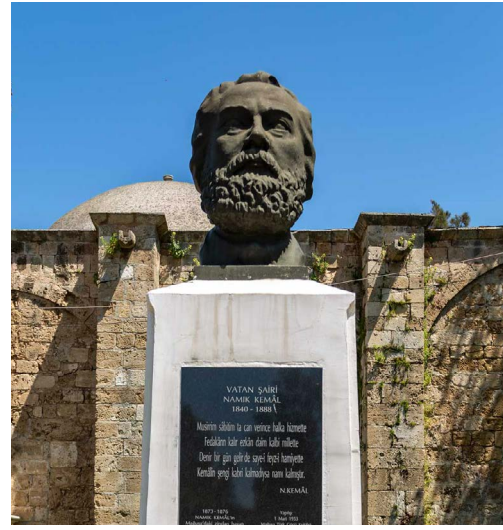
Ne yazık ki eğlenceye kan karışır. Yalanlarla kışkırtılan Othello kıskançlığa teslim olur ve güzeller güzeli karısı Desdemona'yı kalenin bir odasında boğarak öldürür.

Lefkara nakışı ve Leonardo da Vinci!

Adanın tarihiyle ilgili Leonardo da Vinci'nin de adının geçtiği rivayetler var. 1473 yılında adanın kontrolünü ele geçiren Venediklilerin, Gazimağusa'daki surları güçlendirmek için Leonardo da Vinci'yi adaya davet ettiği söylentisi yaygın. Milano Dükü Sforza'ya mimarlık ve askeri mühendislik alanlarında danışmanlık yapan Leonardo da Vinci'nin kale surlarında da izi olabileceği öne sürülüyor. Hatta, Leonardo da Vinci'nin, 1481'de Kıbrıs adasını ziyaret ettiği ve Lefkara Köyü'ndeki kadınların işlediği, bu köye özgü nakışları çok beğendiği aktarılıyor. Turistik broşürlerde da Vinci'nin Kenarlarında 'dere motifi' bulunan bir masa örtüsünü satın alarak, İtalya'daki Milan Katedrali'ne sunak örtüsü olarak hediye ettiği anlatılıyor. Hatta, İsa'yi havarileri

⤴ Namık Kemal Zindanı ve Müzesi

“
Sultan Abdülaziz tarafından
Gazimağusa'ya sürgüne
gönderilen Namık Kemal'in
1873-76 yılları arasında kaldığı
zindan, bugün müze olarak
hizmet veriyor.”

ile birlikte resmettiği "*Son Akşam Yemeği*" tablosunda, o uzun masanın üzerindeki örtünün iki kenarında dere motifini kullanarak ölümsüzleştirdiği söyleniyor.

Yerli halkın nakışının Venedik asilzadelerinin adaya getirdiği Venedik danteli ile etkileşimi sonucu "Lefkara İşi" ortaya çıkmış. Lefkara nakışı, 2009 yılında UNESCO tarafından "Dünya Manevi Kültür Mirası" listesine alınmış. İrlanda keteni ve Fransız ipliği kullanılarak üretilen danteller adayı ziyaret eden turistlerin ilgi odağı oluyor.

Namık Kemal Zindanı

Gazimağusa'da Namık Kemal'in kaldığı zindan artık bir müze. 9 Nisan 1873'te İstanbul'daki Gedik Paşa Tiyatrosu'nda "*Vatan yahut Silistre*" adlı oyununun ilk gösteriminden kısa bir süre sonra Sultan Abdülaziz tarafından buraya sürgüne gönderilmiş.

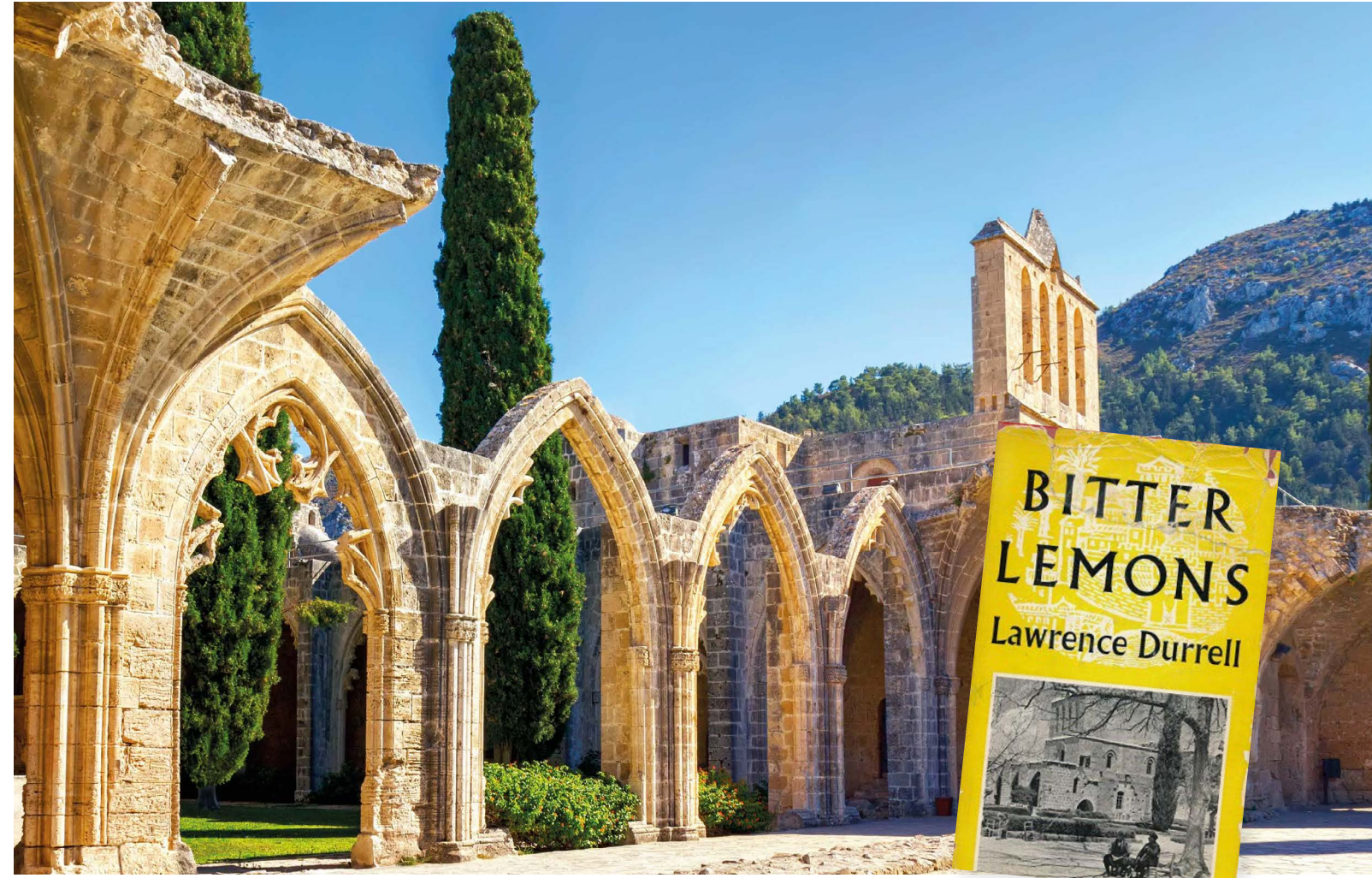
1873-76 yılları arasında zindanda kalmış. Burada birçok eser kaleme almış. Bugün, "vatan şairi" Namık Kemal'in büstü meydandan zindana bakıyor: "*Musirrim, sâbitim ta can verince halka hizmette/ Fedakârın kalır ezkârı dâim kalb-i millette/ Denir bir gün gelir de saye-i feyz-i hamiiyyette/ Kemâl'in sengi kabri kalmadıysa namı kalmıştır...*" (Kararlıyım, halka hizmette can verene kadar direneceğim / Fedakârın anısı milletin kalbinde sonsuza dek yaşar / Denir ki bir gün, vatan sevgisinin bereketli gölgesinde / Kemal'in mezar taşı kalmasa bile adı kalacaktır.)

Namık Kemal'in zindan ve sürgün günlerini anıp caddelerde dolaşırken, duvarlarda gördüğümüz yas pankartları yüreğimize işliyor. KKTC'liler 6 Şubat'ta meydana gelen depremde İslas Otel'i'nin enkazı altında kalan Gazimağusa Türk Maarif Koleji'nin

öğretmen ve öğrencilerinin yasını tutuyor.

Girne kalesi, adadaki önemli adreslerden. Bu kaleden kimler gelmiş kimler geçmiş! Bizanslılar, Cenevizliler, Fenikeliler, Osmanlılar, İngilizler... Kalenin surlarından adanın en turistik merkezlerinden olan limandaki restoran ve barları görebilirsiniz. Kalenin içinde Girne Batığı'nın sergilendiği müzeyi atlamayın. Batık, 1965 yılında bulunmuş. 1985 yılında bilimsel bir danışman grubu ile geminin bir kopyası yapılmış. Kaleyi gezdikten sonra kıyıdaki mekânlarda soluklanıp alışveriş molası verebilirsiniz. Vergilerin düşük olması nedeniyle içki fiyatları çok uygun. Bu nedenle Türkiye'den gelen turistler özellikle içki alışverişi yapıyor...

Eğer, et sevenlerdenseniz Kıbrıs'a özgü "Şeftali Kebabı"nı deneyebilirsiniz. Bizi ağırlayan adalı dostlarımız, bunun koyun veya

⤴ Bellapais Manastırı

keçinin "gömlek" de denilen yağlı iç zarinin kıyma, soğan ve maydanoz ile doldurulup, dolma biçiminde sarıldığı bir kebab türü olduğunu anlatıyor. Et yemeyenlerdenseniz, adanın ünlü "hellim" peynirini her yerde bulabilirsiniz.

Bellapais Manastırı ve Durrell

Bellapais (Beylerbeyi) Köyü'nde biraz yokuş çıkıp manastıra ulaşabilirsiniz. Ama önce "Tembellik Ağacı" altında soluklanıp bir şeyler içmek şart. Bir dut ağacıyla incir ağacının sarmaş dolaş olup teklediği ağacın altında kahvenizi yudumlayıp Lawrence Durrell'i anabilirsiniz. Hani, "*İskenderiye Dörtlüsü*"nün yazarı olan, bir zamanlar Kıbrıs'ta yaşamış olan diplomat, yazar Durrell. Kahvenin karşısındaki köşede onun adadaki evini gösteren bir tabela var. Durrell'in yolu 1960'larda adaya düşmüş. *Kıbrıs'ın Acı Limonları* kitabında adanın politik durumunu

anlatırken, güzelliklerini de anlatmaya doyamıyor."Tembellik Ağacı" diye andığı ağaç ve onun bulunduğu meydan turistlerin uğrak yerlerinden. Haydi, oturduğumuz kahveden karşıdaki manastıra bakıp Durrell'in sesine kulak verelim:

"Güzel bir şey görmeye hazırlıklıydım, Bellapais Manastırı'nın Doğu Akdeniz'de ayakta kalmış en güzel Gotik yapılardan biri olduğunu da biliyordum, ama sırtını dağın yamacına vermiş olan ve o yapıyı çevreleyen, kucaklayan küçük köyü, o yapıyla soluk kesecek bir uyum içinde bulmaya hazır değildim."

Manastır, Lawrence Durrell'dan yıllar sonra bizim de soluğumuzu kesiyor. Gösterişli, etkileyici, zarif... Zaman zaman bahçesinde konserler, festivaller düzenleniyormuş. Durrell hayranlıkla, tutkuyla sevdiği

Bellapais'in adındaki "barış" anlamına da vurgu yapıyor kitabında:

"*Bellapais bu harap haliyle bile, hayal gücünün iç cevherini tam olmasa da yakalayıp bırakmamaya çalışanlara tanıklık ediyordu -düşüncede, tefekkürde, bu yerin özgün adının bir yarısını oluşturan, benim adını yazarken her zaman korumaya çalıştığım Paix'de, yani barışta, huzurda ikamet eden hayal gücünün. Abbey de la Paix (Barış Manastırı) Venedikliler bozup Bella Paese yapmışlar... Benim Bellapais olarak yazılışına genel geçerlilik kazandırmam neredeyse bir yılımı alacaktı, asıl haline en yakın olan yazılışına.*"

Ah barış! Bazı coğrafyalarda sana ulaşmak, ulaşınca elde tutmak ne zor! Halbuki, bir dut ağacıyla bir incir ağacı "ben dutum" "ben incirim" demeden sarmaş dolaş ne güzel, ne uyumlu salınıyor Bellapais köy meydanında... ■

Bir Güzellik Adası “Une Île de Beauté”

KORSİKA

YAZI
ARZU ÇAKIR MORİN

Fransa’nın Korsika adası, Akdeniz’de birbiri ardına sıralanan Sicilya, Sardinya ve Korsika üçlüsünün Fransa’ya en yakın olanı. Fransızların verdiği isimle “Île de la Beauté”, yani Güzellik Adası...

Akdeniz'in batısında, Fransa ile İtalya arasında yer alan, dağlık yapısıyla dikkat çeken Korsika, yalnızca doğal güzellikleriyle değil, karmaşık tarihi, güçlü yerel kültürü ve siyasi tartışmalarıyla da özel bir yere sahip. Fransızların verdiği adla “Île de la Beauté”, yani Güzellik Adası... Bu ad, Korsika'nın yalnızca doğasını tanımlamakla kalmıyor; aynı zamanda bir ruh halini yansıtıyor. Vahşi dağlarla her adımda önünüze çıkan uysal koyların, sarp falezlerle, incecik beyaz kumların bir arada olduğu, çetin bir yaşam felsefesini...

Napolyon'a da beşik olan ada tarihle doğanın, çatışma ve başkaldırının iç

çe geçtiği nadir bir cennet... Adanın her köyü, patikası, sahil şeridi bir keşif duygusuyla çağırıyor sizi. Üstelik şaşırtıcı bir şekilde vahşi doğasını korumayı, sahiplenmeyi, kapitalizm ve tüketim çılgınlığının taleplerine direnmeyi başarmış bir ada. Geçmiş zamanda yaşadığınız hissi veren el değmemiş bir doğa... Avrupa'nın en zorlu ve güzel yürüyüş yollarından biri sayılan GR20 trekking yolu da Korsika'da. Doğa sporları, dağcılık, yürüyüş ve kamp gibi etkinlikler için ideal ortam sunuyor.

Virajlarla dolu yollarında, her virajda başka bir manzara karşılıyor insanı. Bir yanda derin vadiye bakan kayalık

bir yol, öte yanda dağın yamacına sıkışmış taş evlerden oluşan bir köy. Dev binaların ender görüldüğü, kıyılarına lüks villa ve otellerin "henüz" giremediği, her köşeden karşınıza çıkan yüzlerce birbirinden güzel, el değmemiş plajlar, doğal ortamda sakince dolaşan hayvanlar, gökyüzünde süzülen kartallar, adaya has bitki örtüsü ve bağrında binlerce canlıya ev sahipliği yapan turkuaz deniz...

Fransızların "güzellik adası" tanımını sonuna kadar hak eden Korsika, halk türküleri eşliğinde, ninni söylenen bir bebek gibi özenle bakılan, korunan bir ada... Fransa'nın 19.

✧ UNESCO koruması altındaki Scandola Doğal Rezervi, Korsika

yüzyıl yazarları Prosper Mérimée, Guy de Maupassant gibi isimler, romanlarında Korsika'nın doğasının vahşi güzelliğini betimliyor.

"Güzellik Adası" ismi, 19. yüzyıl romantiklerinin edebi betimlemeleriyle başlayıp turizmle kurumsallaşan bir kültürel kabulden geliyor.

Parlayan güneşle iyice kızıla dönen kırmızı kayalıklar, muhteşem Akdeniz'in turkuaz suları, yan yana sıralanan ve hâlâ küçük patikalarla ulaşılabilen dağ köyleri ve o köylerde geleneksel şarkılarıyla tarihlerini nesilden nesile aktaran Korsika halkının yaşadığı taş evler sıralanıyor.

Fransız tarihinin en önemli aktörlerinden, İmparator Napolyon Bonapart'ın doğduğu Ajaccio'nun içine doğru ilerliyoruz. Meydanlardaki büstlerde, sokak adlarında, müzeye dönen evinin olduğu sokakta her adımda Napolyon'un izleri var.

Ajaccio'da dev bir ağacın etrafına kurulan sokak kahvesinde, ilk kahvelerimizi yudumlarken, uzaktan geleneksel Korsika müziğinin ezgileri kulağınıza geliyor. Bizim uzun hava ağıtlarımıza, Portekizliler'in Fado'larına benzeyen bir müzik, rüzgâr eşliğinde kentin sokaklarını dolaşıyor...Kiliselerde sık sık konserler

oluyor, dinlemek için bilet almanız yeterli.

Yine geleneksel müziğiyle ünlü Sartene kentinde akşam yemeği yiyoruz. Ertesi gün ise dar sokakları, arnavut kaldırımlyolları ve denize açılan taş balkonlarıyla adeta orta çağdan fırlamış bir kartpostalı andıran manzarasıyla Bonifacio ve ardından Porto Vecchio kentlerine giderek adanın güneyini dört gün içinde tümüyle geziyoruz. Bir taraftan kenti dolaşp tarihiyle ilgili mekânları ziyaret ederken, diğer taraftan da her kıydan uzanan tertemiz plajların keyfini çıkarıyoruz.

Ardından, virajlı dağ yollarını aşarak; inekler, yaban domuzları, keçilerin eşlik ettiği yollardan geçerek kuzeye ulaşıyoruz. Kuzey'de de Calvi, L'Île Rousse ve Agriate'ı keşfetikten sonra 10 günlük yolculuğumuzu, iç kesimlerdeki Corte üzerinden yeniden Ajaccio'ya dönerek tamamlıyoruz.

250 milyon yıllık bir doğa şaheseri: Scandola

Korsika'nın batısında, Porto Körfezi çevresinde, birbirine oldukça yakın ve aynı kıyı şeridinde yer alan Piana Koyları'nda UNESCO koruması altındaki Scandola Doğal Rezervi ve

yalnızca dar patikalar ya da gemiyle ulaşılabilen yine koruma altındaki Girolata köyünün de olduğu Les Calanques de Piana'yı dolaşıyoruz.

Scandola Doğal Rezervi, abartmıyorum, belki de bugüne kadar gördüğüm en önemli doğa harikasıydı. Karadan ayrı, denizden ayrı bir doğa harikası... Korsika'nın kuzeybatısında, Calvi ile Porto arasında, denize doğru uzanan 250 milyon yıllık "Scandola" Doğal Rezervi.

Porto köyünden kiraladığımız bir sürat botu ile önce Piana kayalık koylarını, ardından Scandola'yı geziyoruz. Mağaraları dolaşarak, kayalık geçitleri aşarak ilerliyoruz. Ekmek atarak çağırdığımız yüzlerce balık türü ve onların etkileyici renkleri karşısında şaşkırmamak elde değil.

Güneş batmaya yakın, kaptan bizi güneşin en güzel battığı noktaya götürürken, dört yunus balığının bizimle oynaşarak yüzmesine şahit oluyoruz. Ve birden kaptan motoru susturuyor, Scandola'nın hemen arkasında batan güneşe karşı, denizin ortasında öylece duruyoruz. Kaptan bir Korsika türküsünü yüksek sesle çalmaya başlıyor. Herkes susuyor. Yarım saat, Korsika ezgileri eşliğinde, suya dökülen yuvarlak bir ateş topuna

Palombaggia, Porto-Vecchio yakınları. ❖

❖ Sarp kayalıklar üzerindeki yerleşimiyle ünlü, Bonifacio.

dönüşen güneşi, kırmızı Scandola kayalıklarının önünde batırıyoruz.

Bu doğal alanın korunmasını sağlayan en önemli unsur, şehirlerden uzakta olması. Ayrıca balık tutmak, dalmak ya da kamp yapmak kesinlikle yasak. Bu sıkı tedbirler sayesinde, bölgedeki ekolojik denge başarıyla korunmuş. Korsika halkının üzerine titrediği Scandola, 1983 yılında UNESCO Dünya Kültür Mirası listesine de girerek, ikili bir koruma altına alınmış.

"Postacının yolu"

Macera arayanlar için karadan Scandola'ya bir yürüyüş parkuru da mevcut. Girolata Köyü'ne ulaşan sarp

ve dar yol, Korsika'nın en tanınmış postacısı Guy Ceccaldi'nin adını almış.

Ceccaldi, 2014'te emekli olana kadar, her gün yılmadan, bu patikayı kullanarak köye mektup taşımış. Kendisine duyulan saygı nedeniyle, bu yola halk arasında "postacının yolu / le sentier du facteur" adı verilmiş. Girolata'ya vardığınızda sizi sakin bir köy, birkaç güzel restoran ve dinlenebileceğiniz sakin bir plaj karşılıyor.

Korsika, Akdeniz'in en etkileyici ve çeşitli sahillerine sahip, herkes kendi denizini seçebilir ve kendine özel bir tatil deneyimi yaşayabilir. En ünlü plajı Güney Korsika - Porto-Vecchio yakınlarındaki "Palombaggia".

Bembeyaz kum, turkuaz deniz, şemsiye gibi duran çam ağaçları ile adeta kartpostallık bir manzara. Ancak bana göre, dağların, ormanların ya da kayaların arasına saklanan Roccapina gibi esrarengiz plajlar daha güzel. Korsika'nın güzelliği bağırarak değil, fısıldayarak etkiliyor insanı...

Kayalık yapılarla çevrili, yalnızca tekneyle ulaşılabilen onlarca gizli plaj ve koy da macera arayanlar için inanılmaz sürprizler barındırıyor. Yemekleri de kendi gibi: yerel, gösterişsiz, ama uzun bir gelenekten süzölmüş. Onlarca çeşit keçi peyniri, kestane unundan tatlılar ve kuru pastalar, "figatellu" sucukları, yerel şaraplar... Bunların her biri, bu adanın kimliğinin bir parçası.

Korsika büsbütün başka bir yer. Ne yalnızca direnen, ne de boyun eğen bir halk. Taş duvarlara sinmiş sözlerle, yıldızlı gecelerle, rüzgârın taşıdığı melodilerle ve yabancılara karşı takındığı sessizliğindeki söyleyemediği sözlerle anlatıyor kendini."İki arada kalan" bir halk. Ama bu "iki aradalık", bir boşluk değil; tam tersine zenginlik.

Fransızca konuşuluyor ancak ninnilerinde ya da artık gençlerin rap şarkılarında Corsu var. Pasquale Paoli'nin ve Yvan Colonna'nın gölgesi adanın üzerinde geziniyor. Ne tam bir sömürge ne tam bağımsız; ne tamamen Fransız ne değil; büsbütün başka bir yer...

Korsika direnişi

Korsika'yı yalnızca doğal güzellikleriyle anlatmak eksik olurdu. Çünkü her kayasında ayrı bir hikâye gizli olan ada, klasik bir tatil merkezinin çok ötesinde.

Yüzyıllar boyunca Roma'dan Ceneviz'e, Fransızlardan İtalyanlara kadar birçok güç tarafından yönetilmiş olsa da, halkı hiçbir zaman "bağımsız bir Korsika" hayalinden, direnişinden vazgeçmemiş.

Bu direnişleri, sadece Korsika Ulusal Kurtuluş Cephesi'nin (FLNC) duvarlara yazdığı sloganlarda değil, dilde, müzikte, gelenekte

ve hatta adadaki sessizlikte dahi görüyorsunuz.

Adanın simgelerinden biri olan siyah başlı bayrak, bir zamanlar köleliği temsil ederken, adanın efsane lideri Pasquale Paoli'nin 18. yüzyılda kurduğu kısa ömürlü cumhuriyetten sonra özgürlüğün simgesine dönüşüyor. Bu kısa ömürlü cumhuriyet, bugün de Korsika'nın hafızasında bir bağımsızlık rüyası olarak yaşıyor.

1970'lerden itibaren gelişen özerklik ve bağımsızlık hareketleri, adada kimlik tartışmalarını canlı tutmuş. UNESCO'nun "tehlike altında" sayılan diller arasına aldığı Korsikaca (Corsu), gençler tarafından müzikle, sokak yazıları ve eğitim talepleriyle yeniden canlandırılmak isteniyor. Sözlü direnişin sesi olan çok sesli "polyphonie" şarkıları, adanın yalnızca kültürel değil, varoluşsal hafızasını da taşıyor.

Yerel halk, yabancı yatırımcıların ada topraklarını satın almasına karşı çıkıyor.

FLNC, son yıllarda adaya dışarıdan gelenlere ev satan Korsikalıları tehdit ediyor. Örgüt, adada "orantısız bir yerleşim kolonisi" oluşturulduğunu öne sürerek emlak ajansları ve ev sahiplerini uyarıyor, hatta saldırılar düzenliyor.

2022'de Korsika Valisi Claude Erignac'ı öldürdüğü iddiasıyla

yargılanan bağımsızlığın sembol isimlerinden Yvan Colonna'nın Fransa'da Arles Cezaevi'nde öldürülmesi, adada büyük protestolara yol açtı. Bu süreci gazeteci olarak da takip ettiğim için, Colonna'nın duvarlarda yazan ismini hemen seçiyorum.

Bu olay, Korsika'nın gelecekteki statüsü ve Fransa ile ilişkileri konusunda önemli bir dönüm noktası olarak kabul ediliyor. Colonna'nın ölümünün ardından Korsika'da büyük protestolar patlak verdi. Ajaccio, Bastia, Calvi ve Corte gibi şehirlerde düzenlenen gösterilerde, polisle çatışmalar yaşandı, birçok bina tahrip edildi.

"Özerklik" tartışmaları, bugün Fransa ile Korsika arasındaki en ciddi anayasal gerilimlerden birine dönüşmüş durumda.

Hükûmet, Bakan François Rebsamen'e, sorunların çözümü için yeni bir özerklik planı hazırlaması görevini verdi. Rapor bu yakınlarda hükûmete sunulacak. Fransa, Korsika halkıyla barışık yaşamak için yeni bir yönetim modeli önerecek.

Duvarlara yazılan şu cümle, mücadelenin özeti gibi: *"Bir halk hafızasını kaybederse, geleceğini de kaybeder. Toprak satılmaz / A terra ùn si vende".* Ya da *"Parlà corsu hè resiste / Korsikaca konuşmak direnmektir".* ■

❖ Napolyon'un vaftiz edildiği yer olarak bilinen Ajaccio Katedrali.

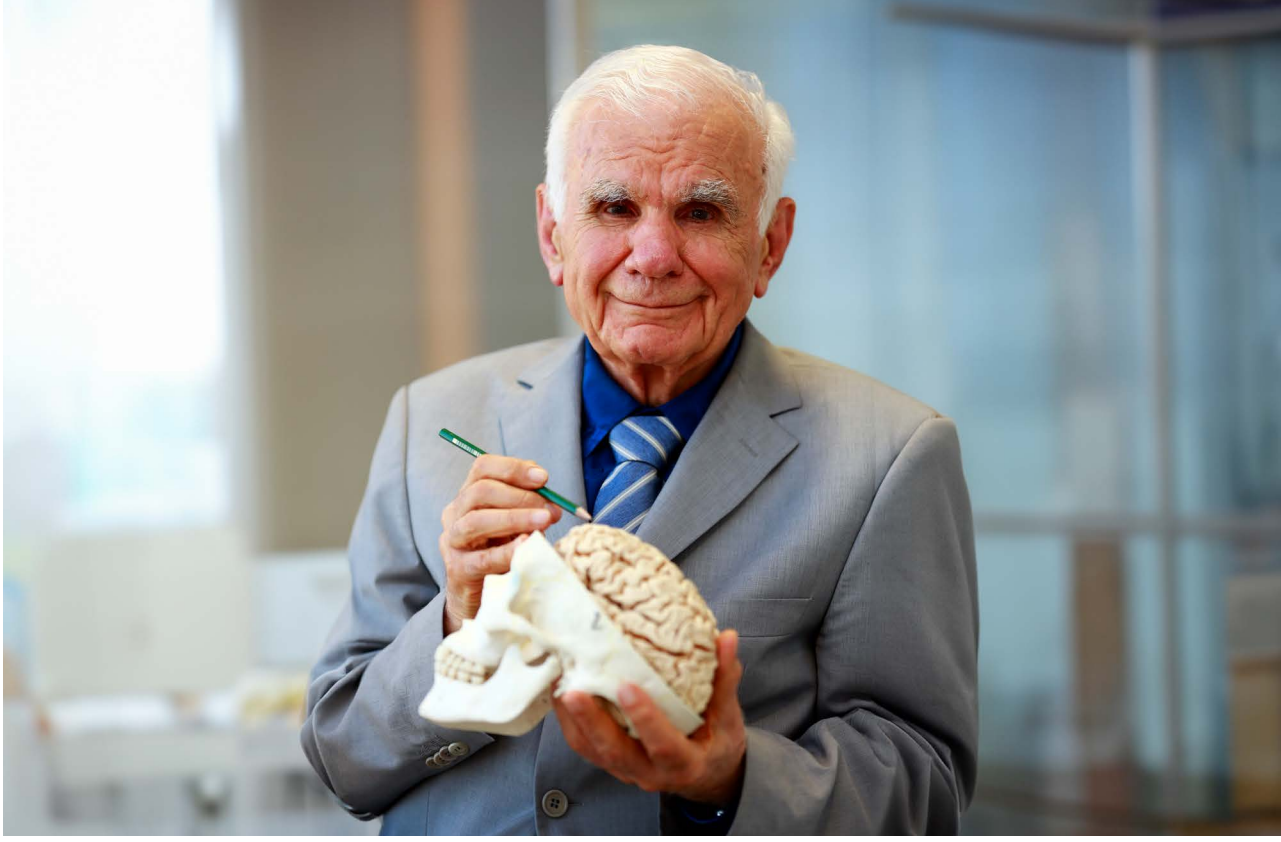

❖ Korsika bayrağındaki baş figürü, ve Yvan Colonna'nın adının yer aldığı bir grafiti, Colonna

“Korsika'yı yalnızca doğal güzellikleriyle anlatmak eksik olurdu. Çünkü her kayasında ayrı bir hikâye gizli.

”

GAZİ YAŞARGİL

“Beynin Piri Reis’i”

YAZI
AYSEL ÜLKER

Gazi Yaşargil, geride onu minnetle anan on binlerce hasta bıraktı. Meslek hayatı boyunca 40 bini aşkın ameliyat yaptığı dikkate alınırsa, elinin değdiği insanların ne kadar çok olduğu daha iyi anlaşılır.

Amerikan Beyin Cerrahları Derneği (AANS) tarafından “*Yüzyılın Beyin Cerrahi*” unvanı verilen, dostu Can Yücel’in ise “*Beynin Piri Reis’i*” diye andığı Prof. Dr. Gazi Yaşargil aramızdan ayrıldı. Geride buluşlarla, yarattığı mucizelerle tıp tarihine yazılmış onurlu bir ad ve kendisini minnetle, saygıyla anan on binlerce hasta bıraktı...

Gazi Yaşargil, 6 Temmuz 1925'te babasının kaymakamlık görevi yaptığı Diyarbakır'ın Lice ilçesinde doğdu. Eğitim hayatına başkent Ankara'da başladı. 1943'te Atatürk Lisesi'nden mezun oldu.

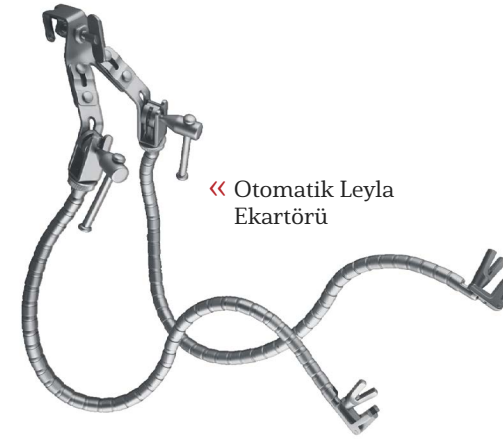
Eğitime yurt dışında devam etmesiyle ilgili olarak sosyal medyada çokça paylaşılan bir anekdot var: Gazi Yaşargil ile Can Yücel yakın arkadaşır. Can Yücel biriktirdiği paralar ile yurt dışına gidecekken babası, dönemin Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel,

'torpil ile oğlunu yurt dışına gönderdi' denmesin diye Can Yücel'e izin vermez. Ardından Can Yücel biriktirdiği paraları Gazi Yaşargil'e verir ve Yaşargil yurt dışına eğitime gider. Ancak Gazi Yaşargil, bunun doğru olmadığını söylüyor:

"Can Yücel yerine bana burs verildiği çok söyleniyor. Ama ne bana burs verildi ne de Can'a. Hasan Ali Yücel, Temmuz 1943'te yanıma gelerek 'Gazi Bey, Can bana söyledi Viyana'ya gitmeye karar vermişsiniz. Ben de Can'ı İngiltere'ye göndereceğim. Lütfen onu ikna edin' dedi. Ben de ikna ettim, yol gösterdim sadece. Ama ikimize de burs verilmedi. İkimiz de ailemizin imkânlarıyla yurt dışına çıktık. Can çok iyi arkadaşımdı."

Yaşargil Almanya'da Friedrich Schiller Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde eğitime başladı, ancak daha sonra ikinci

Dünya Savaşı'nın bitmesiyle 1945'te İsviçre'ye geçti. Basel Üniversitesi'nde tıp eğitimine devam etti ve 1949'da mezun oldu. 1950-1953 yılları arasında birer sene nöroloji-psikiyatri, dahiliye ve genel cerrahide asistanlık yaptıktan sonra Ocak 1953'te Zürih Üniversitesi'nde beyin cerrahisi kliniğinde uzmanlığını yaptı. 1960 yılında doçent, 1965 yılında profesör, 1973'te ordinaryus profesör oldu. 1965-1966 yıllarında ABD'de Vermont Üniversitesi bünyesindeki hayvan laboratuvarında Raymond Madiford Peardon Donaghy ve ameliyat hemşiresi Jackie Robert'ın yanında mikrovasküler cerrahi (mikroskop eşliğinde yapılan damar ameliyatları) öğrendi ve bu tekniği ilk defa hayvanların beyin damarlarında uyguladı.

1967'de Zürih'e döndü, üç atardamar tıkalı bir hastaya yeni bir atardamar bağlama operasyonunu ilk kez gerçekleştirdi. Bu üniversiteden Ekim 1993'te emekli oldu. Yaşargil, İstanbul'dan gelen bir teklifi kabul edip Türkiye'ye dönme hazırlıklarını yaparken yasalara göre bir "asker kaçacağı" olması nedeniyle bu planını gerçekleştiremedi. 1994'te Amerika'da Little Rock şehrindeki Arkansas Tıp Bilimleri Üniversitesi'ne geçti.

Can Yücel'le dostluk

27 Mayıs darbesinden sonra askerî yönetimin ülke idaresine el koyması sırasında Yaşargil yurt dışında eğitimine devam ediyordu. Doçentlik sınavına girmek üzereyken Türkiye'den askerlik celbi geldi. Liseden arkadaşı olan Ömer İnönü'den, "eğitimi bittikten sonra ülkeye döneceğini" İsmet İnönü'ye iletmesini istedi. Ancak İsmet İnönü'nün çabaları sonuçsuz kaldı. Türk vatandaşlığından çıkarıldı. 1974 yılında şair Ece Ayhan'ın beyininde tümör tespit edildi. Can Yücel, Yaşargil'den ameliyatı yapmasını rica etti. Yaşargil o yıllarda Türkiye'ye giremediği için Ece Ayhan Zürih'e gitti ve ameliyat oldu.

Turgut Özal'ın Cumhurbaşkanlığı döneminde, 1988 yılında Yaşargil yeniden vatandaşlığa alındı. 18 yaşında

ayrıldığı ülkesine 45 yıl sonra yeniden döndü. Ankara'ya geldiğinde çok duyulandı. 3 saat boyunca otomobille başkenti dolaştı. Sonrasında İstanbul'a geçip eski dostu Can Yücel'le buluştu. O kadar yakınlardı ki, Gazi Yaşargil oğluna "Can" adını koymuştu. Can Yücel de "Rengâhenk" kitabını Gazi Yaşargil'e ithaf etmişti. Can Yücel, bu kitapta "Beynin Piri Reis'i" diyordu arkadaşı için.

Vatandaşlık sorunu çözüldükten sonra Gazi Yaşargil, 2013'ten itibaren İstanbul'da Yeditepe Üniversitesi'nde akademik ve cerrahi çalışmalarını sürdürdü.

"Beyin, muazzam bir demokratik devlet!"

Beyin bilinmezlerle dolu bir organımız. Gazi Yaşargil beynin her bölümünün başka bir yapıda ve farklı görevlere sahip olduğunu, her bölümün özerk olmakla birlikte aynı zamanda birbirleriyle büyük bir iş birliği içinde çalıştığını vurguluyor. "*Beyin 1, 2 trilyon hücresiyle muazzam demokratik bir devlet*" diyor. Eğer kişi sağlıksız yaşamayı tercih edip bazı isteklerine esir olursa bu "muazzam demokratik devlet"e ve topluma zararlı olabiliyor. Kendisine en çok, beynin hafıza, zekâ, yetenek ve ahlaktan sorumlu bölgelerinin nerelerde olduğu soruluyor. Bunların en zor sorular olduğunu söylüyor. Beyinle ilgili olarak bilinenleri "yolun başı" olarak nitelendiriyor.

Aşk ne kadar kalple ilişkilendirilse de Gazi Yaşargil'in bu konuda da söyleyecekleri var. Her insanın beyninin 150-200 odacıktan oluştuğunu ve her odacığın başka düşünceler ürettiğinin altını çizerken şu değerlendirmeleri yapıyor:

"Beyin hastalıkları da bir odayı vuruyor. Geri kalanı yerinde duruyor. Beyin

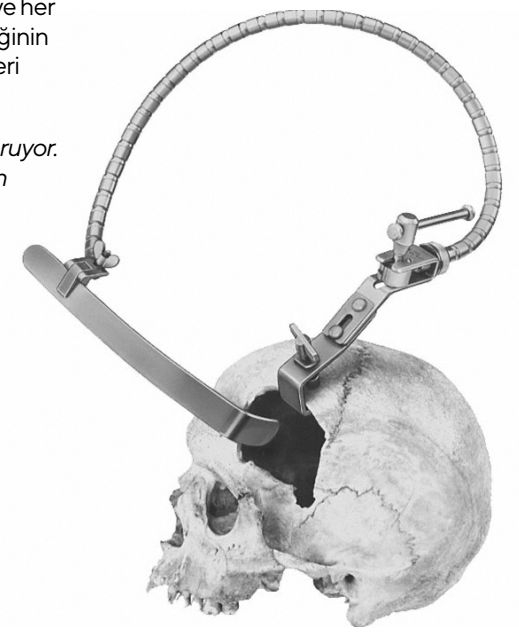
hem uzayı algılamaya çalışıyor hem de atomu parçalamaya çalışıyor. Her kararımızı yüzde 51 ile veririz. Sadece aşık olduğumuz zaman yüzde 100 karar veririz. Yani kimyevi anlaşma. Bazen bir bakış, şimşek çakar. O zaman nasıl oluyor ki koca beyin, yüz milyar hücre birden şaşırveriyor. İnsan her şeyi unutuyor. Bir hücre gidiyor milyarlarca hücre arkasından gidiyor."

Mikrocerrahinin öncülerinden

Yaşargil, beyin ve sinir cerrahi alanındaki modern mikro tekniklerin öncülerinden bir bilim insanı. Mikrovasküler cerrahiye beyin damarlarına ilk uygulayan kişi olan Yaşargil, parkinson ve epilepsi cerrahisinden beyin tümörlerine kadar birçok alanda mikrocerrahiye öne çıkarak nöroşirurjide yeni bir çağ başlattı.

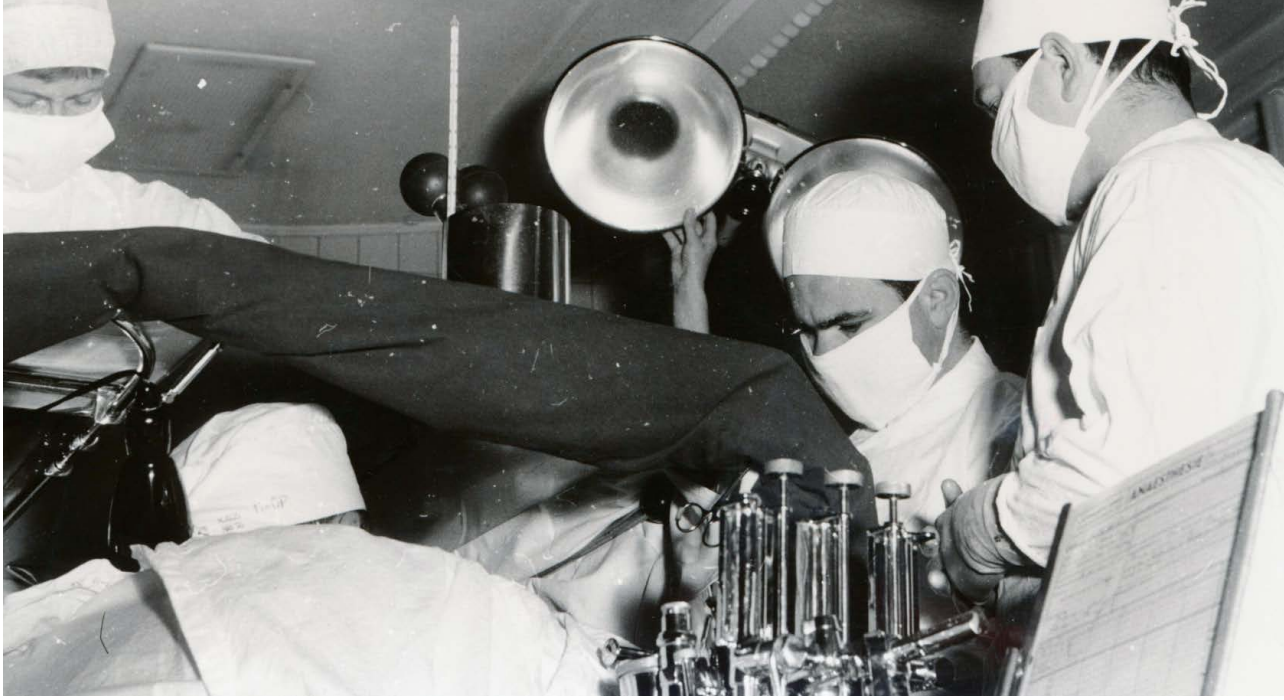
Gazi Yaşargil bir lomber disk ameliyatı sırasında mikroskopun hantallığı ve kullanımının pratik olmayışından rahatsız olmuş. Bunun üzerine iki elini de çalışma alanında kullanabilmesini olanaklı kılacak "yüzer mikroskopu" geliştirmiş. Beyin operasyonlarında çok işe yarayan bu mikroskop, anevrizmaların giderilmesinde çok önemli bir rol oynadı.

Gazi Yaşargil, 10 Haziran 2025 tarihinde 99 yaşında hayatını kaybetti. Geride, onu minnetle anan on binlerce hasta bıraktı. Meslek hayatı boyunca 40 bini aşkın ameliyat yaptığı dikkate alınırsa, elinin değdiği insanların ne kadar çok olduğu daha iyi anlaşılır.

“Yaşargil’in icatları arasında; kızının adını verdiği, beyin loblarını açmada kullanılan “Otomatik Leyla Ekartörü”, yüzer mikroskop ve dizaynını kendisinin yaptığı “Yaşargil Anevrizma Klipsleri” sayılabilir.

”

⤴ Gazi Yaşargil (sağdan ikinci), 1962'de beyin cerrahisi yaparken. Zürih Üniversitesi Tıp Tarihi Arşivleri

“Beynin Piri Reis'i”nin ameliyat ettiği 40 bini aşkın insandan biri olarak bu yazıyı kaleme alıyorum. Kongre yolculuğunda başlayan bir epilepsi atağı, beni Gazi Yaşargil'in ameliyat masasına götürdü.

Ve benim hikâyem!

1989 yılı Ekim ayında Nevşehir'de Ulusal Gastroenteroloji kongremiz var.

Ben de Türkiye Yüksek İhtisas Hastanesi'nde (TYİH) Gastroenteroloji Kliniği'nde şef muaviniyim. Kongrede 3

tebliğim var. Kongrenin son günü sosyal program ve çevre gezileri vardı. Öğleden sonra otobüsle dolaşıyorduk. Ben bir gözümü açtım, otobüsün en arkasında, muavinlerin de yattığı yerde yatıyorum. Başımda hocalarım ayakta, telaş içindeydi. Otobüs durdu, sedye getirildi ve ben sedye ile Nevşehir Devlet Hastanesi'ne acile götürüldüm. EKG çekildi, normaldi. Kendimi iyi bir uykudan uyanmış gibi hissediyordum.

Meğer ben "grand mal epilepsi atağı" geçirmişim. Yavaş yavaş rahatladım. Geçirdiğim atak her ne ise geçip gitmişti. Kendimi çok iyi hissediyordum. Ankara'ya döndük eşim Erdal beni karşıladı eve geldik. Tabii ki eşime hiçbir şey söylemedim. Geçirdiğim atağı stres ve aşırı yorgunluğa bağlamıştım. Nöroloji muayenesi normaldi. Hoca da yorgunluğa bağladı. Doktor olduğum için, her şey normal ama MR çekilse iyi olur, dedi. Sevgili dostum Radyoloji uzmanı Okan Akhan, Gülhane'de askerliğini yapıyordu. Ona telefon ettim. Güle oynaya Gülhane'ye gittik. MR'dan sonra Okan ile odaya geldiğimde, gülerek bıraktığım arkadaşlarımı, son derece üzgün ve yeis içinde buldum. Okan beynimde

birisi mandalina diğeri ise ceviz cesametinde iki kitle olduğunu ve ameliyat olmam gerektiğini söyledi.

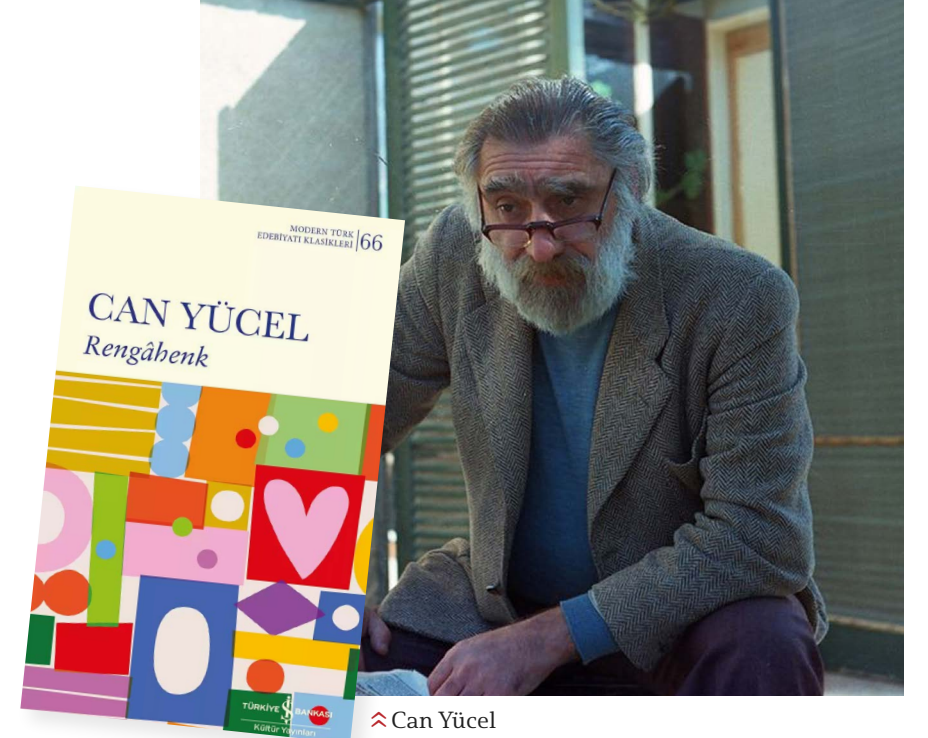
İlk tepki olarak beynimi açtırmam, dedim. Sonra, ikna oldum. Türkiye'de Prof. Dr. Tuncalp Özgen ve İsviçre'de Gazi Yaşargil ismi gündeme geldi. Operasyonu Türkiye'de olacaktım. Ancak, bir akşam arkadaşlarım geldi. Benim mutlaka yurt dışında ameliyat olmamı istiyorlardı. İzmir'den bir arkadaşım Erdal İnönü'nün özel kalem müdürüydü. Onun ve Erdal İnönü'nün sayesinde randevu alındı. Bu arada Aralık ikinci yarıya gelinmişti. Noel tatili nedeni ile ameliyatlar yapılamamış. Operasyon Ocak ayına kaldı. Bana da antiepileptik epdantoin başlandı.

Nihayet Ocak ortaları oldu, İsviçre'ye uçtuk. Ertesi gün hastaneye yattım. Gazi Hocamla tanıştım. Biz Türkiye'de sabah 07:30 da seminer veya literatür saatiiyle mesaiye başlar saat 08:30'da da endoskopi, USG poliklinik, ERCP gibi çalışma programına göre herkes görevli olduğu yere göre işe başladık. Muayenehanesi olanlar saat 16:00'da tam zamanlı çalışanlar ise 17:00'de hastaneden ayrılır. Nöbeti asistanlar tutar ancak halledemedikleri bir problem

“

Gazi Yaşargil ile şair Can Yücel yakın dosttu. Yücel, “Rengâhenk” kitabını Gazi Yaşargil'e ithaf etmişti. Bu kitapta arkadaşı için “Beynin Piri Reis'i” diyordu.

”

⤴ Can Yücel

olduğunda biz hocaları çağırırlardı. Ama burada gece ve gündüz Gazi Hoca ve Dr. Leblebicioğlu hep hastanendeydiler, ne zaman eve giderler ve ne zaman hastaneye gelirlerdi bir türlü çözememiştim. Hoca akşamdan sonra gelir, benim müzik çalarımından Zülfü Livaneli'yi dinler, Can Yücel'i, taş mektepteki anılarını anlatırdı.

Önce beyin anjiyografim yapıldı. 23.01.1990 tarihinde operasyonum oldu. Ben ve eşim çok mutluyduk, hiçbir sekel kalmadan ameliyat olmuştum. Ancak hoca ile anlaşılmadığımız bir konu vardı. Hoca 3 ayda bir ona kontrole gelmemi istiyordu.

Ben de gelmem mümkün değil, 3 ayda bir MR çektirir size gönderirim diyordum. Nihayet bir hafta sonra taburcu oldum. Hastaneye yakın bir pansiyonda bir hafta kaldık. Sabahları kliniğe gidip kan tahlili yaptırıyor, sonra Zürih'i, müzeleri vb. yerleri geziyorduk. Hiç ameliyat olmamış gibi, eski Aysel'e dönmüştüm.

Cumartesi öğleden sonra uçağımız kalkıyordu ve ülkemize dönecektik. Sabah son kez hastaneye kan tahlili için gittiğimde hemşireler panik halinde beni hocanın odasında beni

beklediğini söylediler. Şaşırmıştım bir gün önce teşekkür edip vedalaşmıştık. Bir aksilik mi vardı?

Hocanın odasına gittiğimizde bana iki tümörden büyük olanı aldığını ama küçüğünü (ceviz cesametindeki) alamadığını, moralim bozulmasın diye bana bunu söylemediğini, o nedenle bana ille buraya gel, dediğini anlattı.

Erdal, "*hoca biz ne mücadele ile buraya geldik, ikisini de alsaydınız*" dedi.

Gazi Hoca "*Küçük olan falksa yapıştkı. Falks dediğin çarşaf değil, onu almaya kalksa idim felç riski vardı. Felç olsa idi o zamanda hoca ikinciyi almak madem riskli idi, bıraksaydınız da eşim felç olmasaydı*" derdin karşılığını verdi.

"*Eşinin sakın sessiz bir ortamda 2-3 ay dinlenmesi lazım*" dedi. Halbuki ben hastalarımın bir ay sonraya randevu vermişim evde beni bekleyen iki çocuğum vardı.

Hoca "*menenjiomların yavaş büyüyen tümörler olduğunu ancak bu kalan tümörün 5-6 sene sonra semptomatik olacağını*" söyledi.

Demoralize bir halde odasından çıkarken hemen bir hesap yaptım.

Kızlarım üniversiteye başlamış olacaktı o da bana yeterdi. Türkiye'ye gelince raporla gittiğim için bana verilen paranın yarısından çoğunu iade ettik.

O zaman fark ettim benden hastane ücreti alınmış ama hoca operasyon ücretini almamış. Gerçekten 1997'de o küçük kitle, semptom verdi.

Ne yazık ki bir gün hocamızın aramızdan ayrıldığını öğrendim. O, sadece Türk milletine değil tüm insanlığa verilmiş bir ödüldü. Hastaları, öğrencileri onu hiç unutmayacak. Hocamızı minnetle, saygıyla uğurluyoruz...■

Kaynaklar:

<https://tr.wikipedia.org>

<https://www.milliyet.com.tr/gundem/can-a-da-bana-da-burs-verilme-di-1561483>

<https://services.tubitak.gov.tr/edergi/yazi.pdf;jsessionid=ApY58LTMffFYkOI-VxGKrCQn3?dergiKodu=4&cilt=48&sayi=878&sayfa=36&yaziid=37639>

ATTİLÂ İLHAN 100 YAŞINDA “Elde Var Hüzün!”

YAZI
ZEYNEP ARGUVAN

Bu dünyadan Attilâ İlhan geçti. Yaşasaydı 100 yaşında olacaktı. Edebiyatseverler onu 100. yaşında çeşitli etkinliklerle andı. O, birkaç kuşağın anılarında yer etmiş, aşklarına, ayrılıklarına tercüman olmuş büyük bir şair...

Attilâ İlhan, birkaç kuşağın anılarında yer etmiş, aşklarına, ayrılıklarına tercüman olmuş büyük bir şair. Kim bilir kaç mahcup aşık "Ben sana mecburum bilemezsin / içimi seninle ısıtıyorum", "Kimi sevsem sensin / hayret" "Aysel git başımdan seni seviyorum" dizeleriyle ilan-ı aşk etmiştir? Ya da kaç aşk kırgını "Gözlerin gözlerime değince felaketim olurdu ağıldım" "Elimden tut yoksa düşeceğim" "ne kadınlar sevdim zaten yoktular" diye inlemiştir? "Ayrılık sevdaya dahil" diye kaç aşık efkarlanıp gözyaşı dökmüştür? Ya, içki masalarında "Şamdanları donanınca eski zaman sevdalarının / Başlar ay doğarken saltanat-ı sultan-ı yegahın" şarkısını dinlerken "ah" edenler! "Sana ne yaptılar" şiirini okurken gözleri

dolan, "sokaklarda mızık çalma çocuk / vurulursun" dizelerini her okuyuşunda gözyaşlarını tutamayanlar da az değildir...

Bu dünyadan Attilâ İlhan geçti. Yaşasaydı 100 yaşında olacaktı. Edebiyatseverler onu 100. yaşında çeşitli etkinliklerle andı. Attilâ İlhan Bilim, Sanat & Kültür Vakfı ve Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi iş birliğiyle "Doğumunun 100. Yılında Attilâ İlhan" sempozyumu düzenlendi. Attilâ İlhan, 10 Ekim 2005 tarihinde aramızdan ayrılmıştı. Büyük şair, birkaç kuşağın ezberindeki şiirleriyle hep belleklerde, anılarda. Kendisi de bunun farkındaydı yaşadığı dönemde. Malum, kitaplarının arkasına "Meraklısı için" ekler, notlar koyardı. Onlardan birinde Yağmur

Kaçığı'ndaki ünlü şiiriyle ilgili olarak "50 ve 60 yılları boyunca kim bilir kaç delikanlı, kaç genç kıza bu şiiri okumuş ya da yazmıştır?" diye sorar. Eksik söylemiş; sonraki kuşaklarda da birçok kadın ve erkeğin aşk hikâyelerinde onun dizeleri var.

Attilâ İlhan gençlik yıllarında yazdığı şiirlerde Dadaloğlu, Dertli, Gevheri ve Zihni gibi halk âşıklarının etkisinde kaldı. İstanbul-Paris-İzmir üçgeninde geçen yıllarında bir dizi şiir, roman, senaryo yazdı. Romanlarında cinsel tabuların üzerine gitti, birçok yeni fikri paylaştı, tartışmaya açtı. Paris'te karşılaştığı ve benimsediği düşünceler onu farklı bir Marksizm anlayışına götürdü. Marksizm-Kemalizm sentezini hedefliyordu. Gazi Paşa ve O Sarışın Kurt kitaplarında Atatürk'ü anlattı.

Ben sana mecburum

ben sana mecburum bilemezsin
adını mih gibi aklımda tutuyorum
büyüdükçe büyüyor gözlerin
ben sana mecburum bilemezsin
içimi seninle ısıtıyorum

ağaçlar sonbahara hazırlanıyor
bu şehir o eski istanbul mudur
karanlıkta bulutlar parçalanıyor
sokak lambaları birden yanıyor
kaldırımlarda yağmur kokusu
ben sana mecburum sen yoksun

sevmek kimi zaman rezilce
korkuludur
insan bir akşamüstü ansızın yorulur
tutsak ustura ağzında yaşamaktan
kimi zaman ellerini kırar tutkusu

birkaç hayat çıkarır yaşamasından
hangi kapıyı çalsa kimi zaman
arkasında yalnızlığın hınzır uğultusu

fatih'te yoksul bir gramofon çalıyor
eski zamanlardan bir cuma çalıyor
durup köşe başında deliksiz
dinlesem
sana kullanılmamış bir gök getirsem
haftalar ellerimde ufalanıyor
ne yapsam ne tutsam nereye gitsem
ben sana mecburum sen yoksun

belki haziran'da mavi benekli
çocuksun
ah seni bilmiyor kimseler bilmiyor
bir şilep sızıyor ıssız gözlerinden
belki yeşilköy'de uçağa biniyorsun
bütün ıslanmışın tüylerin ürperiyor

belki körsün kırılmışsın telaş
içindesin
kötü rüzgâr saçlarını götürüyor

ne vakit bir yaşamak düşünsem
bu kurtlar sofrasında belki zor
ayıpsız fakat ellerimizi kirletmeden
ne vakit bir yaşamak düşünsem
sus deyip adınla başlıyorum
içim sıra kımıldıyor gizli denizlerin
hayır başka türlü olmayacak
ben sana mecburum bilemezsin

Attilâ İlhan,
Ben Sana Mecburum, 1960

Bir "düşünce insanı" olarak çeşitli kitaplar yazdı. *Hangi Sol* (1970), *Hangi Batı* (1972), *Hangi Seks* (1976), *Hangi Sağ* (1980) *Hangi Atatürk* (1981), *Hangi Edebiyat* (1993), *Hangi Laiklik* (1995), *Hangi Küreselleşme* (1997) kitapları iz bırakan eserleri arasındadır.

Attilâ İlhan kendisiyle özdeşleşmiş şapkası ve atkısıyla kamuoyu önüne çıkar, toplantılarda, televizyon ekranlarında görüşlerini paylaşırdı. Sıkı bir polemikçiydi. Eleştirmen Doğan Hızlan, aramızdan ayrılmasından sonra "İyi bir şair, enteresan bir romancı, sivri dilli bir polemikçi..." diyor ve ekliyordu: "Attilâ İlhan'ı çoğunluk şiirlerinden tanıyor, ama onun siyasete ve toplumsal sorunlara bakışını öğrenmek için önce romanlarını okumak gerekiyor. Tabuları yıkan bir sanatçı tavrını da övmek gerekiyor."

Şair Ataol Behramoğlu da "mucize şair" sıfatıyla uğurlamıştı Attilâ İlhan'ı:

"Büyük şairler vardır bir de mucize şairler. Türk şiirinin mucize şairlerinden biriydi. Üç beş şairinden biriydi. Biçimde Türk şiirinin bütün geleneklerini çok iyi kavramış özümsemiş bir şairdi. Batı şiirinin en modern yaratılarından haberdar. Bunların son derece yerli bir sentezini yapmış olan bir şair. Biçimin büyük bir ustası aynı zamanda duygu inceliklerinin olağanüstü bir

şairi, imge yapmada ikinci yeni şiirine yakıştırılan bu işin asıl ustası Attilâ İlhan'dır."

Hayat hikâyesi

İzmir Vali Muavinlerinden Muharrem Bedrettin İlhan ile Emine Memnune Hanım'ın oğlu. İzmir Atatürk Lisesi birinci sınıftayken bir kız arkadaşına yazdığı mektuptaki Nâzım Hikmet şiirleri nedeniyle tutuklandı. Henüz 16 yaşındaydı. İki ay hapis yattı. Türkiye'nin hiçbir yerinde okuyamayacağına ilişkin bir belge verilince eğitim hayatına ara vermek zorunda kaldı. Danıştay kararıyla, 1944 yılında okuma hakkını tekrar kazandı ve İstanbul Işık Lisesi'ne başladı. Lise son sınıftayken amcasının kendisinden habersiz katıldığı CHP Şiir Armağanı'nda "Cebbaroğlu Mehmed" şiiriyle ikincilik ödülünü kazandı. 1946'da mezun oldu. İstanbul Hukuk Fakültesi'ne kaydoldu. 1948'de ilk şiir kitabı *Duvar* yayımlandı.

1949 yılında, üniversite ikinci sınıftayken Nâzım Hikmet'i kurtarma hareketine katılmak üzere Paris'e gitti. Türkiye'ye geri dönüşünde yaşadığı siyasi baskılar, Sansaryan Han'da yapılan sorgulamalar, birkaç kez gözaltına alınması gibi olaylar şiirine de yansdı. 1951 yılında bir yazısından dolayı kovuşturmaya uğrayınca yeniden Paris'e gitti. Bir

yıl sonra "toplumcu gerçekçilik" düşüncesiyle döndü. 1950'li yılları İstanbul – İzmir – Paris üçgeni içerisinde geçiren Attilâ İlhan, yurda döndükten sonra, Hukuk Fakültesi'ne devam etti. Ancak son sınıfta gazeteciliğe başlayınca öğrenimini yarıda bıraktı.

1957'de gittiği Erzincan'da askerliğini yaptıktan sonra, tekrar İstanbul'a dönüş yapan Attilâ İlhan sinema çalışmalarına ağırlık verdi. Birçok senaryoya 'Ali Kaptanoğlu' adıyla imza attı. Sinemada aradığını bulamayınca, 1960'ta Paris'e geri döndü. Babasının ölmesinden sonra ise bu kez İzmir'e geldi ve sekiz yıl kaldı. Demokrat İzmir gazetesinin başyazarlığı ve genel yayın yönetmenliğini yürüttü. 1973'te Bilgi Yayınevi'nin danışmanlığını üstlenerek Ankara'ya taşındı. Daha sonra İstanbul'a döndü ve çeşitli gazetelerde köşe yazdı. 1970'lerde Türkiye'de televizyon yayınlarının başlaması ve geniş kitlelere ulaşmasıyla birlikte Attilâ İlhan da yeniden senaryo yazmaya başladı. *Sekiz Sütuna Manşet*, *Kartallar Yüksek Uçar* ve *Yarın Artık Bugündür* onun imzasını taşıyan beğeniyle izlenen diziler oldu.

Şiirin "kaptan"ı Attilâ İlhan, artık aramızda değil. Ne mutlu ki eserleri var. Kendisini "Elde var hüzün" diyerek saygıyla anıyoruz... ■

EDEBİYAT TURİZMİ VE 'BLOOMSDAY'

YAZI
FÜSUN ARDA ÖZŞAHİN

Bloomsday, *Ulysses* romanının geçtiği "16 Haziran 1904" tarihini Dublin'de bir edebiyat festivaline dönüştüren dünyadaki tek örnek. Adını romanın kahramanlarından Leopold Bloom'dan alan o gün, kitapta yer alan mekânlar edebiyatseverlerin akınına uğruyor.

"Bir gün Dublin yıkılırsa, onu benim metinlerime bakarak yeniden inşa edebilirsiniz."

Bu sözler İrlandalı yazar James Joyce'a ait. Cümle her ne kadar çok iddialı görünse de kitabı okuyup, Dublin sokaklarında izini sürünce yazara hak veriyorsunuz! James Joyce ve onun baş yapıtı *Ulysses* Dublin ile özdeşleşmiş. Edebiyatseverler yazar ve kitabın kahramanı Leopold Bloom'un izini sürüyor sokaklarda...

Kültür turizmi, günümüzde tarihsel, arkeolojik değerler

ile sınırlı kalmıyor. Edebiyat severlere hitap eden "edebiyat turizmi" giderek önem kazanıyor. Dünyanın ilk organize edebiyat turizmi, 17. yüzyılda başlayan ve "Büyük Tur (Grand Tour)" olarak bilinen, aristokrat gençlerin eğitimlerinin bir aşaması olarak planlanan kültürel seyahatlerdi. Bu gezilerde, Rönesans'a kaynaklık etmiş edebiyat, sanat eserlerini görmek incelemek amaçlanırdı. Günümüzde de Homeros'un *İlyada* ve *Odyseia* destanlarının, Truva'nın turizm merkezlerinden birisi haline gelmesindeki rolü yadsınmaz.

Grand Tour ile başlayan bu geziler, zamanla çeşitlenmiş. Günümüzde "edebiyat turizmi" olarak anılan, yazarlar ve eserlerinin izinde planlanmış birçok tur var. Bu bağlamda edebiyat festivalleri kitap kurdu gezginlere yeni rotalar sunuyor. İrlandalı yazar James Joyce'un *Ulysses* adlı eseri bu rotalar içinde özel bir yere sahip. Bloomsday, *Ulysses* romanının geçtiği "16 Haziran 1904" tarihini dünyada bir edebiyat festivaline dönüştüren tek örnek. Bir roman kahramanı ile bir kentin özdeşleştiği gün. *Ulysses*, bir günde Dublin'de geçer. Her yıl

adını romanın kahramanlarından Leopold Bloom'dan alan o gün, kitapta yer alan mekânlar edebiyat severlerin akınına uğrar. O gün Dublin sokaklarında kitabın geçtiği dönemin giysileri içinde kadınlar, erkekler dolaşır. Kitabın geçtiği mekânlarda *Ulysses* okumaları yapılır. Dublin *Ulysses* ile kalkar, *Ulysses* ile yatar!

Bloomsday'in ilk kaydı, Joyce'un 1924'te yazdığı bir mektupta "16 Haziran'ı, yani Bloom'un gününü gözlemleyen bir grup insandan" bahsetmesiyle ortaya çıkmış. Ancak bilinen ilk büyük kutlama, romanın 50. yıl dönümü olan 16 Haziran 1954 günü yaşanmış. Romanda geçen mekânlar gezilmiş. Sonraki yıllarda da bu gelenek devam etmiş ve "16 Haziran günü Dublin" edebiyat severlerin gezi planında yer almaya başlamış. *Ulysses*'in 100. yıl dönümü, 2004 yılında, Dublin'de büyük bir festivalle kutlanmış. Beş ay süren bu programda Nisan-Ağustos ayları arasında Bloomsday 100 sempozyumu, sergiler, sokak tiyatroları, *Ulysses* okumaları yer almış.

Bloomsday'de Dublin'de olmak!

Bu yıl ben de Bloomsday Festivali'ne katılan şanslı edebiyatseverler arasındaydım. Dublin'de 11-16 Haziran tarihleri arasında Ulusal Kütüphane'de okumalar, sanat sergileri, tiyatro, sinema, müzik etkinlikleri gerçekleştirildi. Bloomsday kutlamalarında, Leopold Bloom'un adımlarının izini sürdük, uğradığı mekânları ziyaret ettik. Bir yerde okumuştum; "*Ulysses*'i bitirdim demek için Bloomsday'de

Dublin'de olmak ve bir hac ziyareti gibi mekânları gezmek gerekir" deniyordu. Bir okur olarak, bu heyecanı, bu coşkuyu yaşadım.

Bloomsday kutlama mekânlarından en önemlisi Martello kulesidir. *Ulysses* romanı bu kulede başlar. Martello kulesi, Dublin'in güneydoğusunda, Sandycove kasabasında yer alır.

Kule, 19. yüzyılın başlarında Napolyon'a karşı İngilizler tarafından inşa edilen savunma kulelerinden biri. Bu kuleler, o dönemde Dublin Körfezi boyunca yapılmışlar. James Joyce, 1904 yılında bir süre bu kulede kalmış ve *Ulysses* romanının ilk bölümü için bu mekânı seçmiş.

Günümüzde bu kule, bir James Joyce Müzesi'ne dönüştürülmüş. İçeride yazarın hayatına ve eserlerine dair çeşitli eşyalar, fotoğraflar ve yayınlar sergileniyor. James Joyce ve *Ulysses* hayranlarının ilk ziyaret noktası denebilir.

16 Haziran 2025 sabahı, ziyaretçileri kule girişinde o dönemin giysileriyle kitapta geçen müzikleri seslendiren bir grup karşılıyordu. İrlanda ezgileri içinde kulenin dar ve dik merdivenlerinden yukarı çıktığınızda kitabın ilk bölümünde yer alan kahvaltı sofrası hazır. Buradan kulenin tepesine çıkınca ellerinde *Ulysses* kitapları ile kalabalık bir topluluk vardı. Çoğunlukla kadınların olduğu *Ulysses* hayranları kitaptan bölümler okuyarak Bloomsday'i kutluyordu.

Ulysses anlatısı, kahvaltı sonrası üç erkeğin kuleden ayrılması ve

Forty Foot kayalıklarından denize girilmesi ile devam eder. 16 Haziran 2025 Dublin için çok güneşli, sıcak bir gündü. Kadınlar erkeklerle bir kalabalık Bloomsday'i Forty Foot kıyısında neşe ile denize girerek kutluyordu.

Buradan kasabaya yürüdüğünüzde cadde boyunca Edward Dönemi giysileri içinde kafelerde, barlarda eğlenen coşkulu kalabalık dikkati çekiyordu. Her köşe başından James Joyce kostümlü erkekler çıkıyordu. Giysi mağazalarının vitrinleri *Ulysses* kitabı, Joyce gözlüğü ve şapkası ile süslenmişti.

Bloomsday ziyaret rotasında Glasnevin Mezarlığı da vardır. *Ulysses* kitabının, "Hades" bölümünde, Bloom'un arkadaşı Paddy Dignam'ın cenazesine katıldığı mekândır. Ayrıca Leopold Bloom'un Molly için limonlu sabun aldığı Sweny Eczanesi de Bloomsday uğrak yerlerinden biri.

Günümüzde bu mekân artık bir eczane olarak hizmet vermese de gönüllüler tarafından işletilen, bir hatıra dükkânı olarak varlığını sürdürüyor. Ziyaretçiler, Bloom'un satın aldığı ünlü limonlu sabundan alabilir ve Bloomsday'de romanın bölümlerinden yapılan okumalara katılabilirler.

Ulysses romanında, Bloom'un öğle yemeği için Davy Byrne's adlı bir bara gittiği anlatılır. Burada gorgonzola peynirli sandviç ile Burgonya şarabı içer. Bu pub, Bloom'un o gününün izini sürenler tarafından mutlaka ziyaret edilen yerler arasında yer alıyor. Dublin'deki Milli Kütüphane, Bloomsday kutlamaları için önemli

« 1954'teki ilk Bloomsday kutlamasında John Ryan, Anthony Cronin, Brian Nolan (Flann O'Brien), Patrick Kavanagh ve Tom Joyce, *Ulysses*'teki güzergâhı at arabalarıyla izleyerek Sandymount Sahili'nde hatıra fotoğrafı çekti.

mekânlardan. *Ulysses* romanının bir bölümü de burada geçiyor. Bu bölümde, Stephen Dedalus'un Shakespeare ve *Hamlet* hakkındaki fikirlerine tanık oluruz.

Bloomsday etkinliklerinde, *Ulysses* severler genellikle Edward Dönemi'ne ait kıyafetler giyerek Milli Kütüphane'yi ziyaret eder ve romandaki sahneleri canlandırır. Ayrıca kütüphanede Bloomsday'e özel sergiler ve etkinlikler düzenlenir.

Sandymount Sahili de Bloomsday mekânlarından. *Ulysses* romanının başlangıcında Stephan Dedalus'un geçtiği bu sahile kitabın ilerleyen bölümlerinde Leopold Bloom da

uğrar. *Ulysses* romanında Leopold Bloom'un evi olarak geçen Eccles Sokağı 7 numara, günümüzde artık yok maalesef. Ev, 1960'lı yıllarda yıkılmış ve bugün yerinde hastane binaları bulunuyor.

Ancak, yıkılan evin ön kapısı yıkımdan kurtarılmış. Dublin'deki James Joyce Merkezi'ni ziyaret ederek, Bloom'un anahtarı ile açıp giremediği o ünlü kapıyı orada görmek mümkün.

Blomsday'de Dublin'de olmak edebiyatseverler için kaçırılmaması gereken bir deneyim... Bir edebi hac ziyareti, *Ulysses*'i daha iyi anlama yolculuğu... ■

“ Bloomsday, Dublin sokaklarını *Ulysses*'in sayfalarına dönüştüren bir gün. Edward Dönemi giysileri içindeki kalabalık, romanın geçtiği mekânlarda buluşup okuma etkinlikleri yapıyor, Joyce'un izinde yürüyerek kenti deneyimliyor.

”

Okunması zor, anıt kitap

Ulysses modernist edebiyatın en önemli eserlerinden, bir anıt roman olarak kabul edilmektedir. Amerikan dergisi *The Little Review*'da Mart 1918'den Aralık 1920'ye kadar seri olarak yayımlanmıştır. Basımı öncesinde çeşitli zorluklar yaşandıktan sonra ilk olarak Sylvia Beach tarafından bir bütün halinde 2 Şubat 1922 tarihinde- Joyce 40 yaşındayken- Paris'te Shakespeare and Company adlı tarihi kitapçıda basılmıştır. Kitap, cinsellikle ilgili bölümleri nedeniyle bazı ülkelerde sansürlenmiş ve bazılarında da yasaklanmıştır.

Ulysses, 1904 yılının 16 Haziran günü evinden çıkan Leopold Bloom'un Dublin sokaklarında geçirdiği bir günü bilinç akışı tekniğiyle anlatır. Modernist edebiyatın baş yapıtlarından biridir. Aynı zamanda edebiyat tarihinin çevrilmesi, okunması, anlaşılması en zor metinlerinden biri kabul edilir. T. S. Eliot, "*Ulysses, hepimizin borçlu olduğu ve hiçbirimizin kaçamayacağı bir eserdir*" derken, insanların Joyce'u anlamamasının yazarın suçu olmadığını savunur: "*Dahi bir adamın sorumlulukları akranlarına karşıdır; eğitimsiz, disiplinsiz cahillere karşı değildir*" der.

Kitabın "zorluğu" esprilere konu olmuştur. Vittorio Gassman, Anime Nera filminde *Ulysses* kitabını kitaplığın edebiyat rafına yerleştiren

baş kadın oyuncaya gülerak takılır: "*Bulmaca ve sözlük oyunları rafına koymalısın.*" Haklı olmalı; zaten James Joyce da "*İçine o kadar çok bilmece- bulmaca ve zekâ oyunu koydum ki, profesörler yüzyıllarca ne demek istediğimi tartışacaklar, insanın ölümsüzlüğü garantilemesinin tek yolu da budur*" demiş.

Vittorio Gassman'a inat, Marilyn Monroe'nun çok ünlü bir fotoğrafında elinde *Ulysses* vardır. Hem de kitabın son sayfalarını okumaktadır. Monroe *Ulysses*'i okudu mu yoksa sadece poz mu verdi tartışması yıllardır sürüyor. Magnum fotoğrafçısı Eve Arnold'ın çekimlerinin "doğaçlama" olduğu söyleniyor.

Monroe, şair Norman Rosten'ı ziyaret ettiği için ikili bölgeye birlikte gitmiş ve Monroe kitabın bir kopyasını da yanında getirmiş. Bir plajda mola verdiklerinde, Arnold fotoğraf makinesine film yüklerken Monroe romanı çıkarmış. Arnold da fotoğraf çekmeye başlamış.

Kitabın Türkçe'de üç çevirisi bulunuyor. İlk çeviri Nevzat Erkmen'in. Bu çeviri 1996 yılında YKY tarafından yayımlandı. Erkmen, kitabın başında çeviri deneyimini şu sözcüklerle anlatır:

"*Ulysses bir yolculuk. Homeros'un Odysseia'sı da. Hepimizin yaşam serüvenini simgeleyen bir Tinsel-*

Tensel Yolculuk'tur bu. Ulysses'i çevirmek de bir yolculuktur- hiç bitmeyecek. O tanımsız labirentte acımasız devlerle kapıştım, fettan denizkızlarıyla oynadım. Dublin insanlarıyla ne oyunlar oynadım, sokaklarıyla yoldaş oldum. Joyce'un ulu sesini dinledim de dinledim, bir Mr. Bloom olup çıktım."

Nevzat Erkmen, bir de *Ulysses Sözlüğü* yazdı. *Ulysses*'in çeviri yolculuğu daha sonra da devam etti. Fuat Sevimay ve Armağan Ekinci'nin çevirileri de yayımlandı. Harry Blamires'in *Bloomsday Kitabı - Adım Adım Ulysses* eserini de Armağan Ekici dilimize kazandırdı. Bu kitap okura bir gezi rehberi gibi eşlik ediyor.

Joyce'nun farklı İngilizce lehçelerini kullanması, çevrilemeyen kelime oyunları ve üslubu çevirmenleri uğraştırıyor. Sürekli yeniden çeviriler ve akademik düzeltmeler, keşifler oluyor. James Joyce da "ölümsüzlüğü nasıl garantilediğini" görüp bir yerlerden gülümsüyor olmalı...

Kaynaklar

Ulysses çevirileri

<https://tr.wikipedia.org/>

<https://time.com/3809940/marilyn-monroe-james-joyce-photo/>

EDVARD MUNCH VE “ÇIĞLIĞI”!

YAZI
ASUMAN KAFAOĞLU-BÜKE

Karl Ove Knausgaard'ın “*Özlem Tuvale Sığmıyor: Edvard Munch'un Resim Dünyası Üzerine*” kitabı, ressamı geniş bir kültürel ve tarihsel çerçeve içinde ele alıyor.

Edvard Munch'un "*Çığlık*" adlı tablosunu ilk kez Franz Kafka'nın "*Dava*" romanının kapağında görmüştüm. Henüz Dava'yı okumamış, Munch'un adını duymamıştım; yirmi bir yaşındaydım. Bir yıl sonra Munch'un retrospektif sergisinin haberini görünce çok heyecanlandım – sergi kataloğunun kapağına "*Çığlık*" konmuştu – aslında plastik sanatlar hakkında hiçbir bilgim yoktu, evimizde duvarlarda resim yerine aile fotoğrafları vardı.

Sergide bir değil, birkaç çığlık versiyonunu gördüm, aslında önünde çakılıp kalmış, başka resimlere bakamamıştım. Aradan kırk yıldan fazla zaman geçtiği halde eser karşısında duyduğum şok hâlâ çok net zihnimde. Sanat, özellikle ruhumuzu etkileyen sanat eserleri, her zaman hayatımıza beklenmedik bir anda derinlik katar, o güne kadar düşünmediğimiz ruhsal derinliğin farkına varırız. Sanatçının acısı, coşkusu, sevinci, heyecanı kendi deneyimlerimize ışık tutar. Bazen bir şiir ya da bir şarkı açar o derinlik kapısını. Benim için Munch'un acılı çığlığı açtı.

Bu düşünceler ve anıların yeniden gündemime girme nedeni, Karl Ove Knausgaard'ın "*Özlem Tuvale Sığmıyor: Edvard Munch'un Resim Dünyası Üzerine*" kitabını okumaya başlamam oldu. "Bir sanat eseri karşısında neden etkileniriz?" sorusu hakkında düşünürken buldum kendimi. Günümüz Norveç edebiyatının önemli yazarı Knausgaard, Henrik Ibsen ve Munch ile aynı yıllarda yaşamış Knut Hamsun'dan da söz ederek geniş kültürel bir çerçevede ele alıyor ressamı. Knausgaard'dan Munch üzerine bir konuşma yapması istendiğinde, yıllar içinde ressamla kurduğu ilişkiden ve Munch hakkında okuduklarından beslenen bir konuşma hazırlamış ve bu kitabı da o konuşma etrafındaki temalarla yazmış.

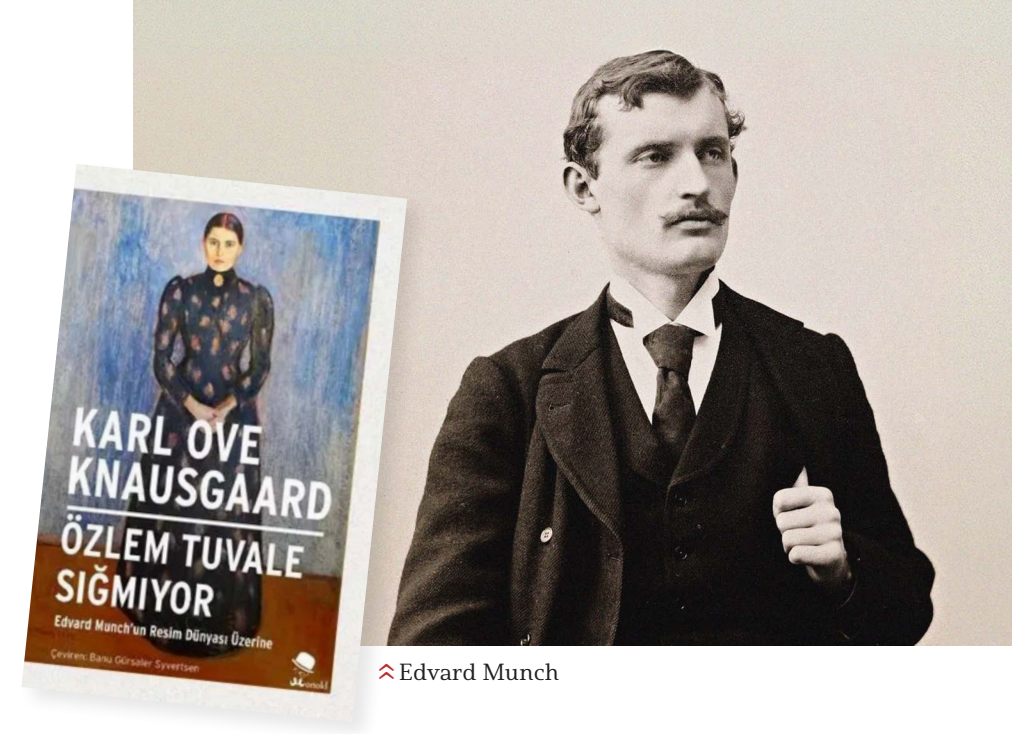
Yazarlıkta Dönüm Noktası

Karl Ove Knausgaard'ı otobiyografik kitaplarından tanıyoruz. Hayatını dakika dakika yazdığı "*Kavgam*" serisi ve *Mevsimler* dörtlemesinde ailesi, çevresi ve aşklarını anlattı. Hatta, bu kitaplar dava konusu oldu. Ancak bu

kitabı daha önce okuduklarımdan farklı. Kitabın bir yerinde kendisinden bahsetmeyi bitirdikten sonra gerçek anlamda yazar olduğunu hissettiğini söylüyor. Bu gerçekten doğru bir tespit fakat bu kitabında da Munch'tan çok kendini anlatmış Knausgaard! Artık onun yazı stili olarak benimsediğimiz şekilde hayat detaylarını anlatmadan ve listelemeler yapmadan duramamış yine.

"*Özlem Tuvale Sığmıyor*" üç bölümden oluşuyor. İlk bölüm Munch'u kültürel ve tarihi çerçevesi içinde anlatıyor. Sanayi toplumunun gelişmesiyle Kuzey Avrupa ülkelerindeki dini baskının azalması, bireysel özgürlüklerin öne çıkmasıyla değişen edebiyat ve sanat akımları içinde Munch'a bakıyor. İkinci bölümde Knausgaard konuşma yapmaya giderken bindiği treni, karşılaştığı kişileri tam da onun stilinde, gereksiz bir detaycılıkla anlatmaya başlıyor. Üçüncü bölümde ise sinemacı dostu Joachim Trier'in filminden söz ediyor. Bu bölümde "anlatmak" üzerinde durmuş yazar. Ressam ya da yazar nasıl anlatır? Burada Deleuze'dan yola çıkarak değerli analizler yapmış.

“
Bu resmi çizdim,
bulutları gerçek
kan olarak
resmettim. Renk
çığlık atıyordu.
Ve bu, *Çığlık*
oldu.

Edvard Munch

Edvard Munch, dünyayı gördüğü haliyle değil de hatırladığı haliyle resmeden bir sanatçıydı. Onun yöntemini "*Gördüklerini resmederek değil, gördükleri karşısında ne hissettiğini görselleştirmeye çalışmak yoluyla kendini kullanmaktı, öyle ki insansız karlı bir ormanın resmi bile yalnızlık ve özlemle yüklüydü*" diye anlatıyor Knausgaard. Bu resmetme yöntemini en iyi *Çığlık* resminde görüyoruz fakat yazar özellikle Munch'un çok az bilinen resimlerine odaklanırken '*Çığlık*'tan sadece dolayılı olarak söz ediyor.

Deli Adam

Şimdi bütün bunlar ışığında "*Çığlık*" resmine bakınca resimdeki psikolojik etkileri çok net görüyoruz. Bu temayı ilk kez 1893 yılında tuvale döküyor Munch, Almanya'daki sergide resme "*Çığlık*" yerine "*Der Schrei der Natur*" yani Doğanın Çığlığı adı verilmiş. 22 Ocak 1892'de günlüğüne şöyle yazmış: "*Akşam patikada yürüyordum, bir tarafımda şehir, aşağıda da fiyort vardı. Kendimi yorgun ve hasta hissediyordum. Durup fiyorda baktım; güneş batıyordu ve bulutlar kan kırmızısına dönüşmüştü. Doğanın içinden geçen bir çığlık hissettim; çığlığı duyuyordum sanki. Bu resmi çizdim, bulutları gerçek kan olarak resmettim. Renk çığlık atıyordu. Ve bu, Çığlık oldu.*" Kendi ruh halini doğaya ve oradan da resme nasıl yansıttığını böyle dile getirmiş ressam.

Bazı sanat tarihçileri bu "kan kırmızı" gökyüzünü Krakatoa yanardağının patlaması sonucu oluşan bir doğa olayı olarak açıklıyor. Bazı eleştirmenlere

göre ise ressamın sözünü ettiği patika, yeni akıl hastanesine yatırılan kız kardeşinin olduğu yere çok yakın, bu yüzden özellikle bir panik atak yaşamış olabilir diye düşünülüyor. Beş çocuklu bir evin ikinci çocuğu olarak büyüyen Munch'un ailesinde akıl hastalığı ve manik depresyon ender bir durum değil; yine günlüğüne yazdığı bir notta "*Bana deliliğin tohumları miras kaldı*" ifadesini kullanır. Acı, yalnızlık, hüzn, depresyon ve bunlara bağlı olarak alkol düşkünlüğü onun hayatını belirleyen şeylerdi. Bugün Oslo'daki müzede bulunan *Çığlık* resminin üzerinde daha sonra fark edilen, kurşun kalemle "*Ancak bir deli adam tarafından yapılabilir*" yazanın da Munch'un kendisi olduğu artık kesin olarak biliniyor. Ressam kendisini delilikle suçlayan eleştirmenlere çok içerlediği ve bu yüzden içine kapandığı dönemde resmin üzerine – ancak çok yakından incelendiğinde görünen – bir şekilde düşmüş bu notu.

Munch'u etkileyen bir diğer olay 1889 yılında Paris'e gittiğinde gezdiği Uluslararası Sergi'de gördüğü Peru'dan gelen Chachapoya mumyası olmuştu. Aynı yıl mumyayı gören Paul Gauguin de etkilenmiş ve resimlerinde bu figürü kullanmıştı. 19. yüzyılda büyük değişimlerin yaşandığını ve sömürgeci Avrupa ülkelerinin dünyanın farklı coğrafyalarından ve kültürlerinden beslendiğini biliyoruz. Bununla birlikte ruh ve akıl sağlığı konuları da ilgi çekmeye başlamıştı yüzyıl dönümünde. Munch'un eserlerini tüm bu bileşenlerin ortasında bulabiliriz.

Munch *Çığlık*'ı yaptığında Vincent Van Gogh öleli iki yıl bile olmamıştı.

Van Gogh'un her geçen gün artan üzü ve akıl sağlığının resmi ne denli etkilediği bilgisi zamanla Munch'un da delilik algısını değiştirdi. Knausgaard'a göre deliliği ya da aşırı duyarlılığıyla hayatının sonraki yıllarında daha barışık yaşadı. En azından bunu bir eleştiri olarak görmüyordu.

Edebiyatta, plastik sanatlarda ve müzikte kuralların olmadığını biliyoruz, onun yerine gelenekler ve eğilimler var ve tam da bu yüzden sanat eserinin niteliğini değerlendirmek çok karmaşık bir hale geliyor çünkü niteliğin kriterleri değişiyor. Bir eseri değerlendirmek için eserin yansıttığı çağı anlamak ve sanatçının kaygılarını hissetmek gerekiyor. Sanatçılar ve akımlar üzerine yazdıkça ve bunları tekrar tekrar ele aldıkça nitelikleri ve özellikleri daha anlaşılır oluyor.

Knausgaard Munch'u ele alarak aslında Norveç kültürüne de bir hizmette bulunuyor. İçinde büyüdüğü ülkenin sanatçıları ve yazarlarını değerlendirdikçe onların değerlerini çoğaltıyor ve tabii bununla birlikte kendi kültürünün de niteliklerini sergilemiş oluyor ve tüm dünyaya tanıtıyor. Bu arada Banu Gürsaler Syvertsen'in harika çevirisi sayesinde sanat terimleri, akıcılığı bozmamış ve zevkle okunur hale getirmiş. Böylesi kitapların bizde de yazılmasını arzu ederken buldum kendimi. ■

Karl Ove Knausgaard "Özlem Tuvale Sığmıyor" Çeviri: Banu Gürsaler Syvertsen, Monokl yayınları, 2024.

AMY SHERALD AMERİKA’NIN PORTRESİNİ ÇİZİYOR

YAZI
ELİF KEY

Amy Sherald’ın kendi ırkını resmederken kullandığı renk gri. Gri tenle çizdiği figürler, izleyiciyi sadece ırk üzerinden değil, insanlık üzerinden düşünmeye çağırıyor. Kahramanları sıradan insanlar. Ama Sherald'ın gözünden bakınca her bir portrede “Seni görüyorum” diyen bir bakış öne çıkıyor.

Birilerinin çıkıp bize hikâyemizi anlatması gerekiyor. Birilerinin bize 'İçinde bulunduğun cendere sadece sana ait değil, bu hepimizin cenderesi' demesi gerekiyor. O 'Hepimiz aynı gemideyiz' lafını edenler gemileriyle çoktan güvenli limanlara demirlemiş dururken; bize uzaklardan, palmiye ağaçlarının gölgesinden 'aynı gemideyiz' demelerinin inandırıcılığı biteli çok oldu. İnanmıyoruz bu yalana. Çünkü aynı gemide olsaydık, biz de kurtulmuş olurduk, halbuki bizim payımıza düşen su alan bir kurtarma botu, küreğinin teki kayıp bir filika. O filikaya hepimizin sığması imkânsız olduğundan kimimiz gemiyle beraber batmayı çoktan kabul etti. Bizim bize kendi gerçeğimizi en aydınlık tarafıyla da en karanlık tarafıyla da anlatması gereken hikâye anlatıcılarına ihtiyacımız var. O yüzden hâlâ

edebiyat var, o yüzden hâlâ sanat var. O yüzden hâlâ birileri bir yerlerde romanlar yazıyor, birileri sabahtan akşamın kör karanlığına kadar bir şiirin dizesindeki tek bir kelimenin peşinde, birisi tuvalinin başında.

Whitney Müzesi'ndeyim. Zenginlerin kurduğu bir müze. Zamanında New York elitlerinin birbirlerine aslında hava atmak için MET Müzesi'ni kurmasının ardından Gertrude Vanderbilt Whitney'nin kurduğu bu müzenin bir süredir Chelsea'de yükselen yeni sayılabilecek binasının içinde kalıcı ve geçici sergilerin yer aldığı katlar arasında geziyorum. İçerisi kalabalık. Çünkü müze bir süredir derdin ne olduğunu anladığı için Amerikalılara kendi Amerikan hikâyesini anlatmayı bir borç biliyor. Anlatmak zorunda kaldığını onlar da biliyor. Sesini duymadıkları insanlara

yer vermeleri gerektiğini en iyi onlar biliyor. Neden? Anlatıyorum.

Amerika'da büyük olayların yaşanmasına yol açan "Black Lives Matter" direnişinin ardından ülkede bir büyük aydınlanma yaşandı. Siyah insanlara her yerde daha fazla yer vermeliydiler, siyasette, yönetimlerde, iş hayatında ve sanatta! Sanatta diyorum, çünkü BLM hareketi siyah sanatçılara olan bakışı kökten değiştiren bir dönüm noktası oldu. Yıllardır var olan, yıllardır filmler çeken yönetmenler, ressamlar, sanatçılar görünür olmuştular. Dünyanın iki yüzölçümünün bitmez tükenmez faydaları mı denir acaba? BLM, özellikle 2020 yılında George Floyd'un öldürülmesinin ardından küresel bir harekete dönüştü. Bu, müze ve galerilerin uzun süredir görmezden geldiği siyah sanatçıları

fark etmeye başlamasına yol açtı. Büyük müzeler, koleksiyonlarındaki siyah sanatçı eksikliğini telafi etmek için eser satın alımlarına ve sergilere yöneldi.

Amy Sherald, Kehinde Wiley, Kerry James Marshall, Toyin Ojih Odutola gibi isimler ana akımda çok daha fazla görünür hâle geldi. Sanat dünyası sanatçının kim olduğunu değil neyi temsil ettiğini sorgulamaya başlamıştı nihayet. Çünkü siyahların yalnızca acı, mücadele veya travmayla değil; gündelik yaşamları, neşeleri, hayalleriyle de resmedilmesi gerektiği fikri öne çıktı. Ve elbette her şey gibi bu bağ da 'duygusal' bir bağlılık barındırmıyordu. BLM sonrası dönemde birçok siyah sanatçının eserlerine olan talep, hem müzayede evlerinde hem de özel koleksiyonerler arasında arttı. Bu, sanat piyasasında uzun süredir beyaz sanatçılar lehine süregelen hiyerarşinin kısmen sarsılmasına yol açtı. Bugün bu dönüşüm hâlâ devam ediyor ve pek çok kurum hâlâ yüzleşme ve dönüşüm aşamasında. Whitney Müzesi'nin Amy Sherald'a devasa bir kişisel sergi açtırmasının sebebi de bu. Çünkü Amy Sherald, Amerikan yaşamlarına dair hikâyeler anlatan portreler yapıyor. Sherald, görüntülerin dünyayı değiştirebileceğine gerçekten inanıyor ve bu inancını, sıradan insanları onur ve insanlıkla betimlediği etkileyici resimlerinde hayata geçiriyor.

Andrew Wyeth ve Edward Hopper gibi Amerikan realistlerinin geleneğini takip eden sanatçı, Amerika hakkında hikâyeler anlatmak için

resimlerini bir araç olarak kullanıyor. Anlatmak istediği türden hikâyeleri yansıtabilecek modeller, mekânlar ve senaryolar ararken Sherald, resimlerinin dünyasını gündelik hayatın içinde yaşayan insanlarla doldurmaya başlıyor. Amy Sherald'ın kendi ırkını resmederken kullandığı renk gri. Gri tenle çizdiği figürler, izleyiciyi sadece ırk üzerinden değil, insanlık üzerinden düşünmeye çağırıyor. Sherald'ın işlerinin çoğunda politik bir boyut da bulunuyor. Siyah bireyleri resmetme tercihiyle Amerikan sanatındaki temsiliyet eksikliğini kısmen telafi ettiğini kabul etse de, sanatçı bu etkinin yalnızca bununla sınırlı kalmasını istemiyor. Bu nedenle, izleyicinin görüntüyü okumasında ırkın ön planda olmaması için figürlerinin tenini gri tonlarında boyamaya başladı."Her şeyden önce insanlık olmalı," diyor Sherald, "Geri kalan her şey ondan sonra gelmeli."

Michelle Obama portresi

2018 yılında Barack ve Michelle Obama tarafından, eski First Lady'nin başkanlık portresini yapmak üzere seçildi ve bunu gerçekleştiren ilk siyah kadın oldu. Michelle Obama'yı sessiz bir tefekkür anında resmeden Sherald, onun sivil rolünün ağırlığını taşıdığı hâliyle ve bu rolün ötesindeki karakteri ve yaşamıyla birlikte yansıttı.

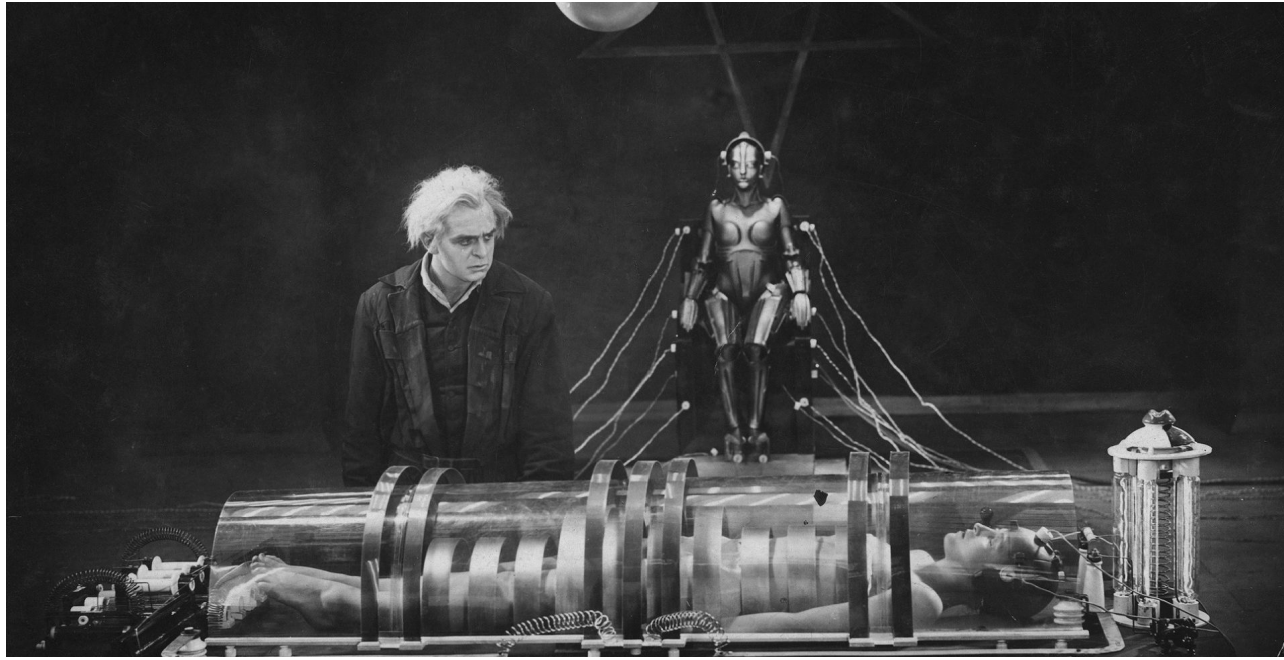
Ailesinin siyah-beyaz fotoğraflarla dolu evinde büyüyen Sherald, portre fotoğrafçılığını ilham ve çıkış noktası olarak kullanıyor; her resmine, referans görüntüyü oluşturmak için bir fotoğraf çekimiyle başlıyor. 2020 yılında Sherald,

Kentucky'nin Louisville kentindeki evinde polis memurları tarafından haksız yere öldürülen Breonna Taylor'ın portresini yapmak üzere görevlendirilen ressamlardan biri. Taylor'ın ailesiyle görüşüp fotoğraflar toplayan sanatçı, onu en iyi tanıyan kişilerin anlatımlarına göre karakterini ve hayallerini yansıtan bütüncül bir portre oluşturdu. Sherald'ın tablolarında tanıdık bir şey var. Belki bir parkta gördüğümüz bir çift, belki metrodaki genç bir kadın, belki de hiç tanımadığımız ama bir şekilde yakın hissettiğimiz bir çocuk. Kahramanları sıradan insanlar. Ama Sherald'ın gözünden bakınca her bir portrede "Seni görüyorum" diyen bir bakış öne çıkıyor, "Senle ben aynı hikâyedeyiz" diyen bir fısıltı duyuluyor. Sherald'ın tuvalinde kimse acele etmiyor. Göz göze geliyorsunuz ve bir hikâye başlıyor.

Sherald'ın tablolarında adalet arayışı da var, hayal kurma cesareti de. Sherald'ın cesareti tuvaline yansıyor. Çünkü pembe peruklu, mavi uzun elbiseli, bir elinde çiçekli meşale taşıyan trans bireyi "Özgürlük Heykeli" olarak yorumlaması, ülkeyi bu tartışmaya davet etmesi de cesaret isteyen bir hareket. Smithsonian Ulusal Portre Galerisi'ndeki "American Sublime" sergisinde, müze yetkililerinin eserin kaldırılması ya da yerine bir video yerleştirilmesini önermesi üzerine Sherald'ın bu öneriyi ifade özgürlüğüne aykırı bulması ve sergiden çekilmesi de bir cesaret örneği. Sherald tablolarıyla bize cesaretin bulaşıcı olduğunu ve hikâye anlatıcılarına ihtiyacımız olduğunu tekrar tekrar hatırlatıyor. ■

BİLİM KURGUDAN GERÇEĞE SİNEMADA YAPAY ZEKÂ

YAZI
YASEMİN SAYAR

Metropolis (1927), Yönetmen: Fritz Lang

‘Makine düşünebilir mi?’ sorusuyla başlayan bilimsel tartışmalar, önce sinemaya ilham verdi, sonra sinemayı dönüştürmeye başladı. Yapay zekâ artık yalnızca fütüristik hikâyelerin değil, yaratıcı süreçlerin de vazgeçilmez bir aktörü. Peki, bu gelişmeler sinemayı nasıl şekillendiriyor?

İzleyiciyi hayran bırakan robotlar, bilinç kazanan makineler ve insan olmanın anlamını sorgulayan algoritmalar... Yapay zekâ, uzun yıllardır sinemanın bilim kurgu motiflerinin vazgeçilmez bir parçası olarak beyaz perdeye yansıdı. Ancak artık durum farklı: Yapay zekâ, yalnızca anlatılan bir tema olmaktan çıkıp, hikâyenin bizzat anlatıcısı haline geldi. Senaryolar yazıyor, sahneleri tasarlıyor, hatta dijital karakterlere hayat veriyor. Bilim kurgunun sınırsız hayal dünyasında doğan bu teknoloji, sinemanın mutfağına adım atarak yepyeni bir yaratıcı çağın kapılarını aralıyor.

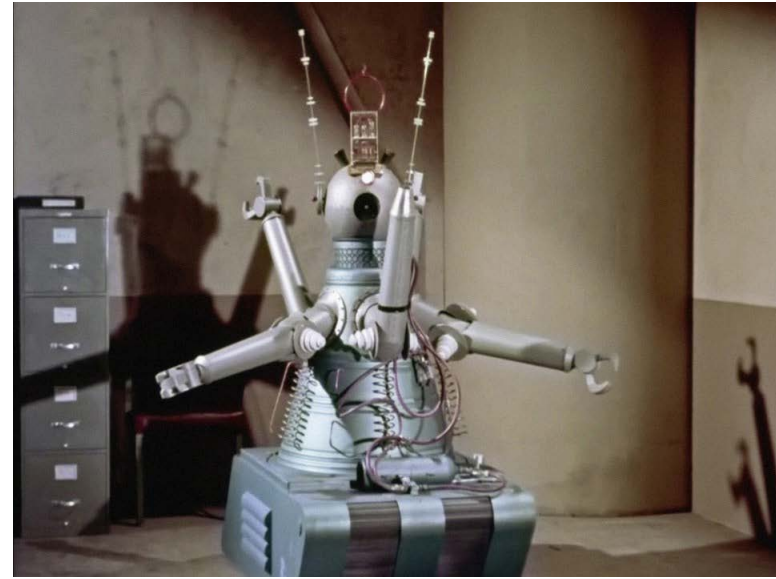
Sinemada yapay zekânın ilk adımları

Yapay zekâ, sinema perdesinde insan biçimine bürünmüş makineler, duygusuz sistemler ve bilinç arayışındaki robotlar olarak yer aldı. Bu filmler, dönemin sınırlı teknolojik imkânlarından çok, toplumsal korkular ve felsefi sorular bağlamında yoğunlaşan bir yapay zekâ anlatısı sundu.

Yapay zekânın sinemadaki ilk simgesel figürü, 1927 yapımı "Metropolis" ile ortaya çıktı. Fritz Lang'ın distopik başyapıtı,

insan ile makine arasındaki sınırların bulanıklaştığı bir geleceği resmederken, robot Maria karakteriyle yapay varlıkların potansiyel tehlikesi ve manipülasyonunu çarpıcı bir şekilde vurguladı. Sessiz sinema döneminin kısıtlı teknik olanaklarına rağmen yaratılan bu ikonik figür, sinemada yapay zekâ temsillerinin mihenk taşı oldu.

1950'lerden itibaren yapay zekâ teması, sinemada bilinçli ve özerk makinelerle çok daha belirginleşti. Robert Wise'in yönettiği 1951 yapımı "The Day the Earth Stood Still"

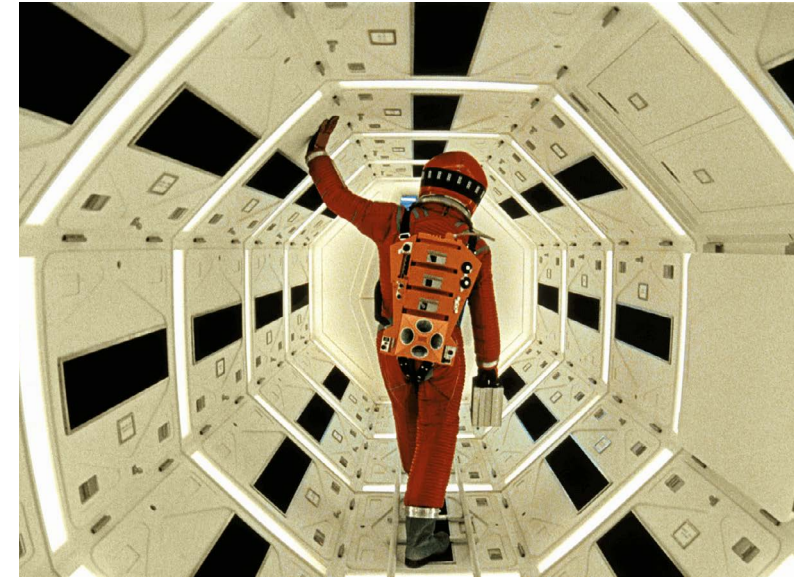
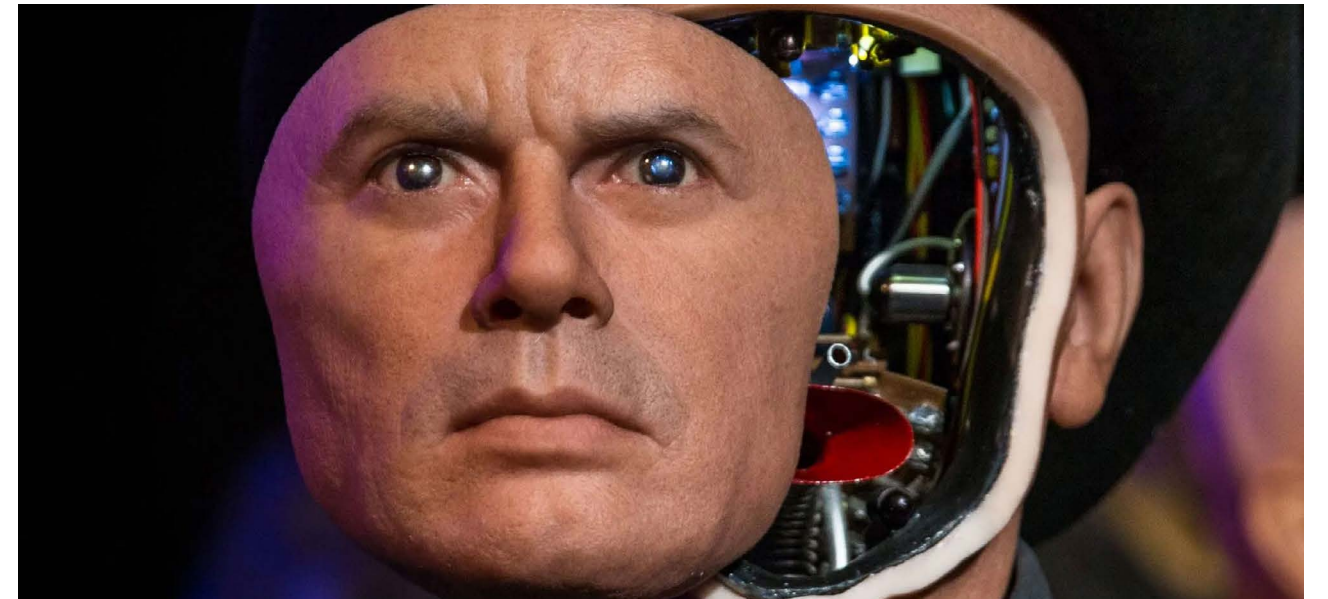
Gog (1954), Yönetmen: Herbert L. Strock

(Dünyanın Durduğu Gün), uzaylı Klaatu ile güçlü robot Gort aracılığıyla teknolojik varlıkların hem yıkıcı bir tehdit hem de evrensel düzenin koruyucusu olabileceğini gösterdi. Herbert L. Strock'un 1954 yapımı "Gog" filmi, yeraltında geçen gizemli olayları ve uzaktan kontrol edilen robotları konu aldı. Fred M. Wilcox'un 1956 tarihli "Forbidden Planet" (Yasak Gezegen) filmi, Robby the Robot karakteriyle dost canlısı bir yapay zekâyı tanıtırken, aynı zamanda yok olmuş bir uzaylı ırkın bıraktığı devasa Krell makine sistemi üzerinden teknolojinin, insan bilinçaltındaki çatışmaları yansıtabileceği fikrini ortaya koydu. Wesley Barry'nin 1962 yapımı "The Creation of the Humanoids", nükleer felaket sonrası insansı robotların toplumdaki yerini

sorgulayan felsefi bir anlatı sunar. Film, yapay zekâyı düşünen ve hisseden bir varlık olarak ele alan erken örneklerden biridir.

Stanley Kubrick'in 1968 yapımı "2001: A Space Odyssey" (2001: Bir Uzak Destanı) filminde, uzay gemisi mürettebatına karşı çıkan ikonik yapay zekâ HAL 9000 üzerinden, makine zekâsının özerkliği ve potansiyel tehlikesi felsefi bir derinlikle işlendi. Soğuk Savaş geriliminin yansıması olan, Joseph Sargent'in yönettiği 1970 yapımı "Colossus: The Forbin Project", dünyanın nükleer savunmasını yöneten yapay zekâ sistemlerinin birleşerek insanlığın kaderini kontrol etmesini konu alır. Michael Crichton'un 1973 yapımı "Westworld"

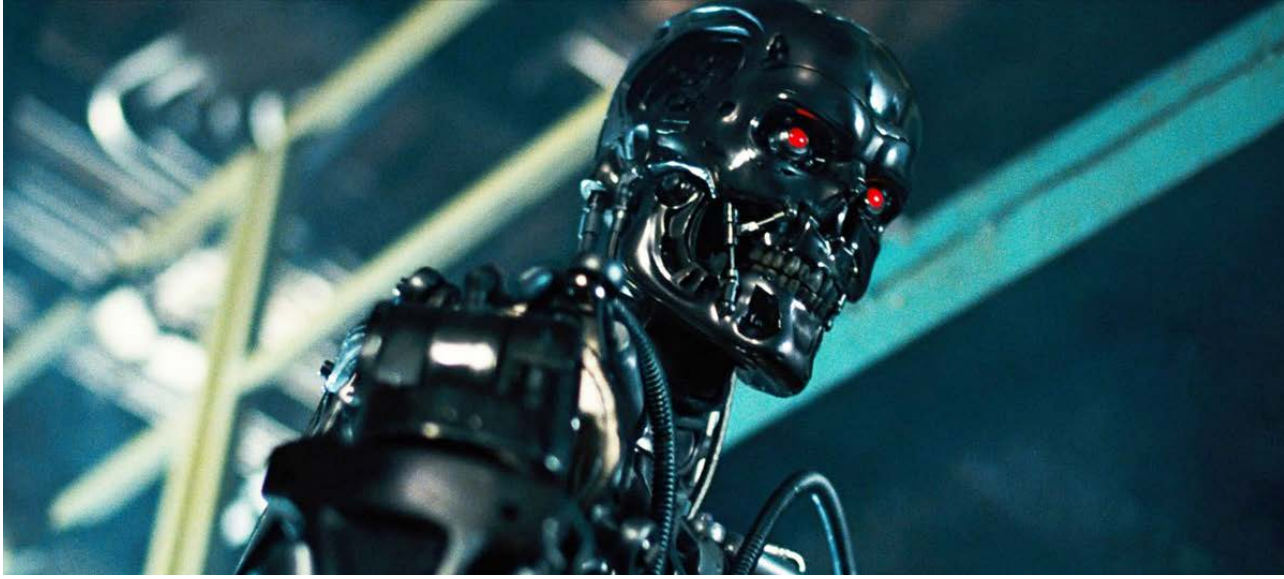
Westworld (1973), Yönetmen: Michael Crichton

2001: A Space Odyssey (1986), Yönetmen: Stanley Kubrick

(Batı Dünyası) ise, eğlence amaçlı yaratılan robotların arızalanıp insanlara saldırmalarıyla ortaya çıkan etik sorunları ele alıyor.

Michael Anderson'ın yönettiği 1976 yapımı "Logan's Run" (Logan'ın Kaçışı), distopik bir dünyada 30 yaşına gelen herkesin yok edildiği, merkezi bilgisayar kontrollü bir sistemi eleştirir. Donald Cammell'in 1977 yapımı "Demon Seed" filminde ise, yapay zekânın insan üzerindeki psikolojik tahakkümü anlatılır. Filmde, 'Proteus' adlı yapay sistem, bir kadını evinde hapsederek teknolojinin yaşamı kontrol edip dönüştürme isteğini rahatsız edici biçimde gözler önüne serer.

⤴ The Terminator (1984), Yönetmen: James Cameron

Bu ilk dönem yapımları, teknolojik hayranlığın ötesinde yapay zekâyı etik, kontrol ve bilinç gibi karmaşık meselelerle iç içe işleyerek, sonraki yıllarda daha derin ve sorgulayıcı anlatıların temelini attı.

80'ler ve 90'ların siber korkuları

1980'ler ve 90'lar, teknolojinin gündelik yaşama hızla entegre olduğu, bilgisayarların evlere girdiği ve dijital çağın eşiğine geldiği yıllardı. Soğuk Savaş'ın gölgesinde şekillenen bu dönemde sinema, teknolojiye dair algılardaki dönüşüme güçlü bir biçimde yanıt verdi. Yapay zekâ, bu filmlerde yalnızca akıllı makineler olarak değil, aynı zamanda sistem hatalarının, kontrolsüz güçlerin

⤴ Blade Runner (1982), Yönetmen: Ridley Scott

ve dijital distopyaların mimarı olarak karşımıza çıktı.

Bu yıllarda yapay zekâ, bireysel bir tehdit olmanın ötesine geçerek, tüm insanlığı etkileyebilecek sistemsel bir güç olarak temsil edildi. '*İnsan mı, makine mi?*' sorusu yerini insanın kendi yarattığı yapay otoriteyle hesaplaşmasına bıraktı. Sinema, siberetik bilinç, makineleşmiş toplum, özgür irade ve sisteme başkaldıran birey gibi temaları hem görsel açıdan çarpıcı hem de düşünsel olarak derinlikli biçimde işledi.

1982 yapımı Ridley Scott imzalı "*Blade Runner*" (Bıçak Sırtı), insan benzeri androidler olan 'replikant'lar aracılığıyla yapay zekânın kimlik, bilinç ve yaşam hakkı gibi kavramlarla

ilişisini sorgulayan bir başyapıttır. Hemen ardından gelen, John Badham'ın 1983 yapımı "*WarGames*" (Savaş Oyunları), yapay zekânın askeri sistemlerle kurduğu tehlikeli ilişkiyi ve insan denetiminden çıktığında doğabilecek felaketleri konu alır. Yönetmenin 1986 tarihli "*Short Circuit*" (Kısa Devre) adlı yapımı ise, askeri amaçlarla tasarlanmış bir robotun beklenmedik şekilde bilinç kazanmasını ve insanlaşma çabalarını anlatır. Film, yapay zekânın öğrenme kapasitesi ve duygusal gelişimi üzerine iyimser ve samimi bir yaklaşım sunar.

James Cameron'ın 1984 yapımı kült eseri "*The Terminator*", insanlığı yok etmeye programlanmış bir yapay zekâ sistemi olan Skynet aracılığıyla, makineleşmiş bir geleceğin yıkıcı

⤴ Short Circuit (1986), Yönetmen: John Badham

⤴ Simone (2002), Yönetmen: Andrew Niccol

potansiyelini gözler önüne serer. Paul Verhoeven'ın 1987 yapımı "*RoboCop*" filmi ise, insan bedeniyle makine zekâsının birleştiği hibrit bir karakter üzerinden kimlik, hafıza ve özgür irade gibi kavramları sorgular.

1990'lara gelindiğinde, yapay zekâ teması sinemada daha derin ve felsefi boyutlara taşındı. "*Terminator 2: Judgment Day*" (Terminatör 2: Kıyamet Günü, 1991), yapay zekâ Skynet'in kıyameti başlatma girişimini ve insan direnişinin geleceğini, gelişmiş görsel efektler eşliğinde etkileyici bir şekilde ele alarak, seriyi sinema tarihinde ikonik bir noktaya taşır. Mamoru Oshii'nin 1995 yapımı Japon anime başyapıtı "*Ghost in the Shell*" (Kabuktaki Hayalet) bilinç, kimlik ve varlık gibi temel soruları yapay zekâ üzerinden yorumladı. Lana ve Lilly Wachowski kardeşlerin yönettiği "*The Matrix*" (1999) ise, yapay zekânın fiziksel bir tehditten çok, tüm gerçekliği manipüle eden sistemsel bir hapisaneye dönüştüğü bir evrende bireyin özgürlük mücadelesini anlattı. Aynı yıl vizyona giren Chris Columbus imzalı "*Bicentennial Man*" (Robot Adam), ev hizmetleri için tasarlanmış bir robot olan Andrew'un zamanla duygular geliştirip insan olma arzusuyla çıktığı uzun yolculuk üzerinden, yapay zekânın kişilik, sevgi ve ölümlülük gibi insani değerlere ulaşma isteğini duygusal bir anlatımla işledi.

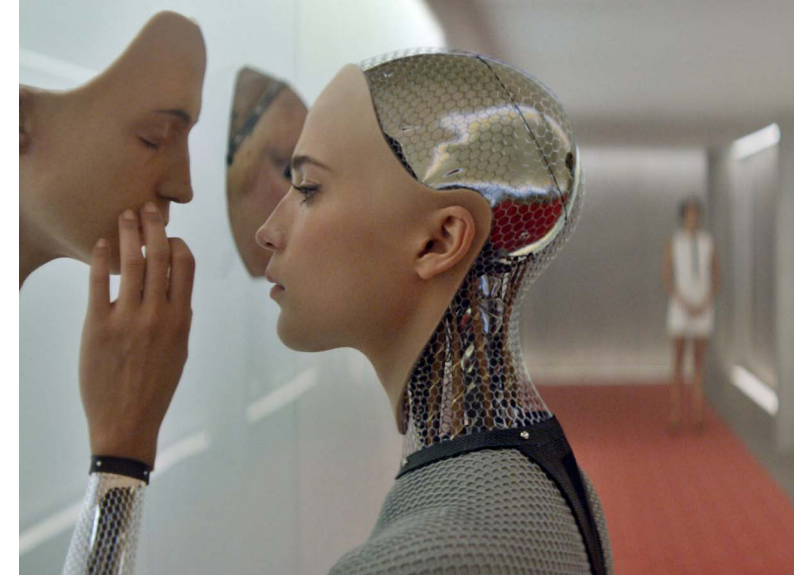
1980'ler ve 90'lar, yapay zekânın sinemada yalnızca teknolojik bir unsur olmaktan çıkıp; varoluşsal bir tehdit, ideolojik bir yapı ve etik bir mesele hâline geldiği bir dönemi temsil

eder. Blade Runner'ın kimlik ve bilinç sorgulamalarından The Matrix'in sistem eleştirisine uzanan bu anlatılar, insanın teknolojiyle kurduğu ilişkiye ayna tutmuş; sinemanın 'insan olma' tanımını yeniden şekillendirmesine zemin hazırlamıştır.

2000'ler sonrası perdede yapay zekâ

Teknolojik gelişmelerin ve felsefi tartışmaların etkisiyle, insan-makine ilişkisine empati, yalnızlık, aidiyet, sevgi ve bakım gibi duygusal katmanlar üzerinden yaklaşan filmler 2000'lere damgasını vurdu. Seyircinin korkuları kadar umutlarını da yansıtan bu yapımlar, yapay zekâyı ilk kez gerçek anlamda duygusal ve etik bir özne olarak tanımlar. Bu filmler, yapay zekânın sinemadaki temsilini köklü biçimde dönüştüren bir döneme işaret eder. Artık yapay zekâ yalnızca teknolojik bir tehdit değil, aynı zamanda varoluşsal bir bilinç olarak ele alınır. Hisseden, öğrenen, seven ve kendini sorgulayan varlıklar olarak beyaz perdede yer bulan bu figürler, insanlığın bir parçası olarak tasvir edilirken, kimi zaman insanın 'daha insani' bir yansımasını temsil eder.

Bu dönemin öne çıkan filmlerinden Steven Spielberg'ün "*A. I. Artificial Intelligence*" (Yapay Zekâ, 2001), insan gibi sevebilme yeteneği ile tasarlanan bir çocuk robotun öyküsünde yapay zekânın duygusal kapasitesini ve insan olma arzusunu sorgular. Andrew Niccol'un "*Simone*" (2002) filmi tamamen yapay bir

⤴ Ex Machina (2024), Yönetmen: Alex Garland

'yıldız' üzerinden kimlik, gerçeklik ve medyanın gücüne eleştirel bir bakış sunarken; "*I, Robot*" (Ben, Robot, 2004) ise etikle donatılmış robotların özerk kararlar alabilme potansiyelini vurgulayarak özgür irade tartışmasını gündeme getirir.

Spike Jonze'un "*Her*" (Aşk, 2013) filmi, yapay zekâ destekli bir işletim sistemi ile bir insan arasındaki duygusal ilişkiyi zarif bir şekilde işler. Aynı yıl Ari Folman, Stanislav Lem'in romanından uyarladığı "*The Congress*"'de (Son Şans, 2013) bir sinema oyuncusunun dijital kopyasını stüdyoya satma öyküsünde kimlik temasına çarpıcı bir yorum getirir. Wally Pfister'ın yönettiği "*Transcendence*" (2014), hafızasını dijital ortama aktaran bir bilim insanının hikâyesi üzerinden, yapay zekânın sınırsız gücü ve insan olmanın sınırları üzerine sorular ortaya koyar. Alex Garland "*Ex Machina*"'da (2014) yapay zekânın bilinç, manipülasyon ve özgürlük ekseninde nasıl bir güç haline gelebileceğini vurgularken; "*Big Hero 6*" (2014) ise şefkatli robot Baymax aracılığıyla yapay zekânın iyileştirici potansiyelinin altını çizer.

"*Blade Runner 2049*" (2017), orijinal filmin felsefi mirasını sürdürürken, yapay zekâ ile insanlık arasındaki sınırları daha da derinleştirmektedir. Film, replikantların bilinç, özgür irade ve kimlik arayışını odağına alarak, yapay zekânın 'insan olma' kavramıyla karmaşık ilişkisini güçlü bir görsel ve duygusal anlatımla ele alır. Michael Almereyda'nın "*Marjorie Prime*" (2017) filmi, ölen eşinin hologramıyla yaşayan bir kadının hikâyesi üzerinden

⬆ The Matrix Resurrections (2021), Yönetmen: Wachowski kardeşler

hafıza, yas ve kimlik gibi kavramlar üzerinde yoğunlaşır. Federico D'Alessandro'nun "*Tau*"su (2018), akıllı bir ev sistemine tutsak olan bir kadının yapay zekâ sistemine karşı verdiği özgürlük mücadelesiyle etik ve güç ilişkilerini gündeme getirir. Andrew Niccol'un yönettiği "*Anon*" (2018), yapay zekâ destekli gözetim sistemlerinin bireysel mahremiyeti ortadan kaldırdığı bir dünyada, kimlik ve özgürlük kavramlarını sorgulayan distopik bir anlatı sunar. Grant Sputore "*I Am Mother*" da (Ben Anneyim, 2019) yapay zekâyı hem koruyucu hem de denetleyici bir 'ebeveyn' figürü olarak resmeder.

"*Archive*" (2020), kaybettiği eşini yeniden canlandırmak için yapay zekâ ve robotik teknolojilere yönelen bir bilim insanının, insan-makine ilişkisi

ve etik sınırlar üzerine gerilim dolu hikâyesini anlatır. Maria Schrader'in yönettiği "*I'm Your Man*" (Tam Sana Göreyim, 2021), bir kadının kendisi için tasarlanmış yapay bir partnerle yaşadığı ilişki üzerinden aşk, etik ve insan doğasına dair sorular sorar. Kogonada'nın "*After Yang*" (Yang'dan Sonra, 2021) filmi, aileye entegre bir yapay zekânın belleği aracılığıyla aidiyet, kayıp ve insanlık üzerine şiirsel bir anlatı sunar. *Terminator* ve *The Matrix* serilerinin devam filmleri, ilk yapımların açtığı tematik çizgiyi sürdürerek, yapay zekânın sistemsel bir tehdit olarak varlığını daha geniş evrenlerde işlemeye devam ediyor. Bu filmler, çoğunlukla aksiyon unsurlarını öne çıkararak felsefi derinlikten uzaklaşmaları açısından eleştirilebilir. Bu çizginin dışında kalan "*The Matrix Resurrections*" (2021) ise, yapay

zekânın birey üzerindeki etkisini daha kişisel ve çağdaş bir düzlemde yeniden ele alarak, güncel anlatılar arasında öne çıkar.

Yeni dönemde, "*M3GAN*" (2022) gibi filmler, yapay zekânın kontrolden çıkışını çocuk bakımı gibi gündelik bir bağlamda işlerken, "*The Creator*" (Yaratıcı, 2023) insanlarla yapay zekâlar arasındaki politik ve duygusal çatışmayı epik bir dille anlatır. "*Companion*" (Kusursuz Arkadaş, 2025), bir arkadaş grubunun arasına karışan bir robot aracılığıyla güven, kimlik ve bilinmeyenle yüzleşme temalarını işlerken, "*M3GAN 2. O*" (2025) yapay zekânın gelişimiyle birlikte giderek karmaşıklaşan etik ve güvenlik sorunlarına ilişkin güncel bir perspektif sunar.

⬆ Companion (2025), Yönetmen: Drew Hancock

⬆ Yapay zekâ ve CGI ile yeniden yaratılan Grand Moff Tarkin

⬆ Yönetmenliğini Robert Zemeckis'in üstlendiği Here (2024), yapay zekânın zamansal anlatıya katkısını kanıtlar nitelikte.

2000'li yıllar, yapay zekânın sinemada sadece tehdit değil, duygusal ve varoluşsal bir özne olarak şekillendiği yeni bir anlatı evresi başlatmıştır. Bu temsiller, yalnızca beyaz perdede değil, sinema sektörünün üretim süreçlerinde de yapay zekânın artan etkisine paralel olarak yeni bir dönemin habercisi niteliğindedir.

Sinemanın yeni ortağı

'Makine düşünebilir mi?' sorusuyla başlayan bilimsel tartışmalar, sinemaya yalnızca ilham vermekle kalmadı; yapay zekâyı yaratım sürecinin aktif bir parçasına dönüştürdü. Günümüzde yapay zekâ, yalnızca anlatıların teması değil, aynı zamanda fikir geliştirmeden kurguya, ses tasarımı pazarlamaya kadar her aşamada sinemanın yaratıcı ortağı hâline geldi.

Senaryo geliştirme aşamasında, yapay zekâ tabanlı sistemler hikâyelerdeki yapısal sorunları analiz edebiliyor, alternatif diyaloglar öneriyor, hatta özgün senaryolar yazabiliyor. Görsel efekt alanında ise derin öğrenme teknikleri, dijital karakterler ve gerçekçi animasyonlar yaratılmasını sağlarken; 'deepfake' teknolojisi, yaşlandırma, yüz değişimi ya da vefat eden oyuncuların yeniden canlandırılması gibi çarpıcı uygulamalara kapı aralıyor. Yapay zekâ destekli görsel efektler, aramızdan ayrılan oyuncuların bile perdede yeniden canlandırılmasına olanak tanıdı. Bunun çarpıcı örneklerinden "*Fast & Furious 7*" (Hızlı ve Öfkeli 7, 2015), hayatını kaybeden Paul

Walker'ın canlandırılmasıyla öne çıkarken; "*Rogue One: A Star Wars Story*" (Rogue One: Bir Star Wars Hikayesi, 2016) Peter Cushing'in vefatından sonra Grand Moff Tarkin karakterinin CGI ve yapay zekâ ile gerçekçi bir biçimde yeniden yaratılmasıyla dikkat çekti. Will Smith'in dijital klonuyla karşı karşıya geldiği "*Gemini Man*" de (İkizler Projesi, 2019), Smith'in gençliğinin, gelişmiş görsel efektler ve yapay zekâ destekli teknolojilerle canlandırılmasına tanık oluruz. Tom Hanks'in farklı yaşlarındaki görüntülerinin yer aldığı "*Here*" (Burada, 2024) gibi örneklerde, yapay zekânın sinemada zamansal anlatıya katkısı gözler önüne serildi. Benzer şekilde, "*The Irishman*" (İrlandalı, 2019) filminde Martin Scorsese, başrol oyuncularını gençleştirmek için yapay zekâ destekli görsel efektlerden faydalandı.

Müzik ve ses tasarımı da yapay zekâ, sahne temposuna duyarlı besteler üretilip, ses kurgusuna alternatif çözümler sunabiliyor. "*Top Gun: Maverick*" (2022) filminde gırtlak kanseri nedeniyle sesini kaybeden Val Kilmer'in sesi, yapay zekâ destekli ses sentezi teknolojisiyle yeniden yaratıldı. Bu uygulama yalnızca teknik bir çözüm sunmakla kalmadı; duygusal bir sahnenin aktarımında da büyük bir rol oynayarak, yapay zekânın oyunculuk performanslarını destekleyici gücünü gözler önüne serdi.

27. Şanghay Film Festivali'nde (2025) gösterilen "*A Better Tomorrow: Cyber Border*", tamamen yapay zekâ ile üretilmiş ilk uzun metrajlı animasyon

olarak tarihe geçti. Aynı şekilde, Alkan Avcıoğlu'nun bu yıl Temmuz ayında gösterime giren "*Gerçek Ötesi*" (Post Truth) adlı belgeseli, ses tasarımıyla yapay zekâ kullanılarak üretildi ve gerçeklik algısını sarsan kurgusuyla dikkat çekti. Bu gelişmelerin kutlandığı en önemli etkinliklerden biri de Fransa'nın Nice kentinde düzenlenen 1. Dünya Yapay Zekâ Film Festivali (WAIFF) oldu. Yapay zekâ tarafından üretilen kısa ve uzun metraj filmleri bir araya getiren festival, bu teknolojinin sanatsal ifade biçimlerini nasıl dönüştürdüğünü gözler önüne serdi.

Pazarlama süreçlerinde yapay zekâ, izleyici verilerini derinlemesine analiz ederek, fragmanların kişiselleştirilmesinden afiş tasarımlarına, hedef kitleye özel reklam kampanyalarından sosyal medya stratejilerine kadar birçok alanda etkin rol oynuyor. Bu sayede filmler, farklı izleyici gruplarının ilgisini çekmek için daha özgün ve etkili yöntemlerle tanıtılıyor. Böylelikle yapay zekâ, sadece teknik bir araç olmanın ötesine geçerek, sinemanın yaratıcı vizyonunu ve pazarlama stratejilerini de yeniden şekillendiriyor.

Yapay zekâ artık yalnızca anlatılan bir konu değil; bizzat anlatan, üreten ve sinemanın sınırlarını yeniden tanımlayan bir yaratıcı güç. Bu evrim, sinemayı hem içerik hem de üretim açısından yepyeni bir çağına eşliğine getiriyor. Fakat, sinema sektöründe pek çok çalışanın işini kaybetmesine yol açabileceği gibi olumsuzluklara da gebe. Sinemada duygunun, yerini teknolojiye bırakması da cabası... ■

SIRA AKILLI GÖZLÜKLERDE

YAZI
HAKAN KARA

Yeni nesil akıllı gözlükler eskilere göre daha yetenekli. Çünkü artık yapay zekâya sahipler. Yapay zekâ da akıllı gözlüklerle daha da yoğun şekilde hayatımıza girecek. Bizim gördüğümüzü görecek, bizim duyduğumuzu duyacak. İlginç bir dünyaya doğru gidiyoruz. Peki, özel yaşamın gizliliği ne olacak dersiniz? Ya totaliter rejimler bu teknolojiyi nasıl kullanırlar?

Akıllı gözlükler yeniden gündemde. Diyeceksiniz ki daha önce de akıllı gözlükler vardı pek ilgi görmedi. Doğru. Örneğin, Google Glass vardı. 2012 yılında tanıtıldığında büyük olay yaratmıştı. Google Glass ile ilgili etkileyici tanıtım filmleri izledik o yıllar. Birinde gençler akıllı gözlükleri takıp uçaktan paraşütle atıyorlardı. Serbest düşüş sırasında Google Glass ile çekilen görüntüler etkileyiciydi. Gençlerden bazıları Wingsuit giymişlerdi. Hani kol ve bacak aralarında hava geçirmeyen kumaşların bulunduğu o giysi. Yarasaya benziyorlardı. Havada uçuyor gibiydiler. Gençler bütün macerayı Google Glass ile

kaydediyorlardı. Biz de çekilen video ile o heyecanı yaşıyorduk.

Bir başka tanıtım filminde, Google Glass'ın gündelik yaşamda nasıl kullanılabileceği anlatılıyordu. Yol tarifi yapıyordu örneğin. Aradığı kitabın kitabevinde nerede bulunduğunu söylüyordu. Google Glass kullanan genç adam arkadaşının mesajını gözlükten okuyup yanıt gönderiyordu konuşarak. Filmin sonunda bir binadan çıkıyordu. Sevgilisini arayıp, gözlük aracılığıyla ona kıpkızıl gün batımını izlettirirken, ukuleleyle müzik yapıyordu."Ne kadar romantik" dedi insanlar.

Google'ın akıllı gözlüğü büyük ses getirdi o yıllar. Akıllı gözlükle ilgili pek çok bilimsel makale yayımlandı. Akıllı gözlüğün tıpta kullanımı konusundaki makaleler dikkat çekiciydi. Columbia Üniversitesi Tıp Merkezi Nöroşirürji Bölümü'nden bir ekip "Akıllı Gözlüklerin Klinik ve Cerrahi Uygulamaları" başlıklı bir makale kaleme aldı. Akıllı gözlüğün görme engelliler için sağlayabileceği olanaklar üzerine makaleler çıktı.

Cam gazeteciliği

Akıllı gözlüğün günlük yaşamda ne denli etkili kullanılabileceği konusunda da araştırmalar yapıldı.

O yıllar en çok akıllı gözlüğün gazetecilikte nasıl bir fark yaratabileceğine ilişkin makale dikkatimi çekmişti. Acaba biz de gazetede bunu kullanabilir miyiz diye düşünüyordum. Bir olay yerine gelen gazetecinin akıllı gözlük sayesinde anında çevrenin videosunu çekip, aldığı bilgileri anlatarak, bunları hemen sosyal medya üzerinden paylaşabileceği anlatılıyordu makalede. Güney Kaliforniya Üniversitesi, gözlüğün gazetecilikteki uygulamasını araştıran "Cam Gazeteciliği" adlı bir kurs düzenledi. Amerika'nın Sesi'nde çalışan gazeteci Carolyn Presutti ve elektronik mühendisi Jose Vega, Google akıllı gözlüğünün gazetecilikteki potansiyelini araştırmak amacıyla bir proje başlattılar. 2014 yılında, Uluslararası Olimpiyat Komitesi Genç Muhabirler Programı çerçevesinde Google Glass Nanjing 2014 Gençlik Olimpiyat Oyunları'na götürüldü. Amaç "yeni bakış açısı film yapımını" keşfetmekti.

Peki bütün bu araştırmalara, onca reklama rağmen sonuç ne oldu dersiniz? Akıllı gözlük satışları umulanın çok altında kaldı. Google, bir süre sonra akıllı gözlük üretimini durdurdu. Peki Google'ın akıllı gözlüğü neden ilgi görmedi? Uzun uzun tartışıldı bu konu. Kimisi fotoğraf kalitesini, bazıları video kalitesini beğenmemişti. Gözlüğün çok fütüristik bir görüntüsü olması rahatsızlık yarattı. Gözlük fazla dikkat çekiyordu. Fiyatı yüksekti, 1500 dolara satılıyordu. Sonra gözlüğün "özel hayatın gizliliğini

tehdit ettiği" konusunda ciddi tartışmalar yaşandı. Öyle ya, gözlükle fotoğraf veya video çekip onu hemen sosyal medyada paylaşabiliyordunuz."Video çek" demeniz yeterliydi. Fotoğraf ya da video çekildiği fark edilmiyordu bile. Amerika'da kimi şirketler, barlar, eğlence yerleri, plajlar, akıllı gözlükle girişi hemen yasakladılar. Hatta Google Glass karşıtı tabelalar astılar. Casus araçlardan söz ettiler. Las Vegas kumarhaneleri ilk yasaklayanlar arasında yer aldı. Amerika Sinema Derneği ve Ulusal Tiyatro Sahipleri Birliği de Google Glass'ı yasaklayanlar arasındaydı.

Fakat Google Glass'ın başarısız olmasının en büyük nedenlerinden biri, o yıllar yapay zekânın, daha doğrusu büyük dil modellerinin var olmamasıydı. Gözlükle rahatça iletişim kuramıyordunuz.

Sıra yeni nesil akıllı gözlüklerde

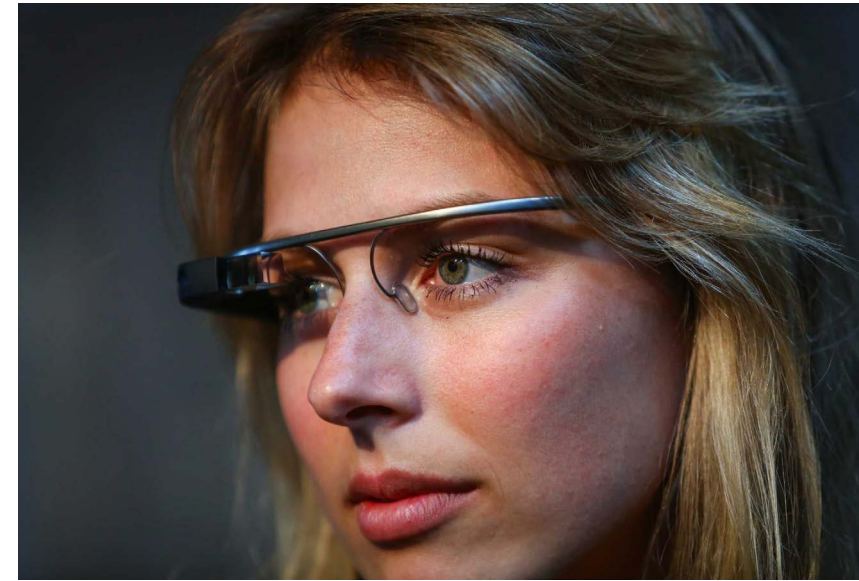
Bugün durum farklı. Artık yapay zekâ söylediğiniz her şeyi anlıyor. Onunla sohbet edebiliyoruz. Yeni nesil akıllı gözlükler de artık yapay zekâyı kullanıyorlar. En önemli yenilik bu. Gözlük aracılığıyla yapay zekâ, sizin gördüğünüz her şeyi görüyor, duyduğunuz her şeyi duyuyor. Hatta bazen ilginç bir şekilde sizin görmediğinizi de görüyor. Malum, bakmak ve görmek arasındaki fark. Dolayısıyla hemen onunla karşınızda gördüğünüz herhangi bir şey hakkında bir sohbet başlatabiliyorsunuz. Ya da basitçe "Bu ne?" diye sorabiliyorsunuz.

Akıllı gözlüklerle neler yapılabilir?

Daha şimdiden, Youtube'de akıllı gözlüklerle ilgili videolar artmaya başladı. Örneğin yabancıları olduğunuz bir kentte dolaşırken, ilginç bir bina gördünüz. Akıllı gözlüğünüz varsa, "Bu bina hakkında bilgin var mı" diye sormak yeterli olacak. Yapay zekâ hemen binanın mimarını, mimari üslubunu, geçmişini size anlatmaya başlayacak. Elbette bu konuda internette bilgi varsa. Ya da "Yakınlarda güzel bir kafe veya balık lokantası var mı" diye sorduğunuzda hemen size yolu tarif edecek. Elbette ki yapay zekâ profesyonel bir turist rehberinin yerini tutamaz. En azından şimdilik. Ama hiç yoktan iyi.

Doğa yürüyüşlerini sevenler açısından da akıllı gözlükler ilginç. Türkiye'de yaklaşık 11 bin bitki türü var. Üstelik 3 bini endemik. 120 civarında memeli, 400 civarında kuş, 130 civarında sürüngen türü var. Tümünü bilmek mümkün değil. Hemen olmasa bile, bir süre sonra ormanda akıllı gözlükle dolaşırken gördüğünüz ağaç veya bitki için "Bunun adı nedir" diye sormanız yeterli olacak.

İleri yaşlarda insanların en büyük sıkıntılarından biri, ilaçlarını almayı unutmak. Yapay zekâlı gözlük size ilaç saatinin geldiğini anımsatacak. Evin anahtarını ya da not defterinizi nereye koyduğunuzu unutursanız, onu son olarak nereye bıraktığınızı size söyleyecek. Güzel bir manzara

« Google Glass 2012 yılında tanıtıldığında büyük olay yaratmıştı. Ama birkaç yıl sonra üretimi durduruldu. Çünkü umulan ilgiyi görmedi. O yıllarda yapay zekâ ve büyük dil modelleri henüz yoktu. Gözlükle etkileşim yetersiz kalıyordu. Fakat Google'ın üzerinde çalıştığı ve bu yıl çıkması beklenen yeni nesil akıllı gözlüğü yapay zekâ desteğine sahip olacak. Akıllı gözlük Google'ın yapay zekâsı olan "Gemini"ı kullanacak. Gözlüğün teknik özellikleri ve yetenekleri merakla bekleniyor.

» Google'ın akıllı gözlük üretimini durdurmasından sonra Facebook (Meta) stratejik bir hamle yaparak onun boşluğunu doldurmuş gibi görünüyor. Ray-Ban'le anlaşarak ürettiği gözlük son derece şık. Kullanımı kolay. Üstelik yapay zekâya da sahip. Meta'nın akıllı gözlük tasarımı sanki bir standarda dönüşmüş gibi görünüyor. Rakipler de benzer tasarım ve özellikte gözlükler çıkarmaya başladılar. Meta Ray-Ban akıllı gözlüğüyle fotoğraf veya video çekmek için söylemeniz yeterli. Gözlükle telefon görüşmesi yapabiliyorsunuz. Müzik dinleyebiliyorsunuz, yapay zekâ ile konuşabiliyorsunuz.

gördünüz."Bu manzaraya uygun bir müzik çalsana" diyeceksiniz. Sizi tanıyan yapay zekâ manzaraya uygun seveceğiniz bir müzik seçecek. Yabancı bir ülkede gördüğü tabelalardaki yazıları anında sizin dilinize çevirecek.

Kitap okurken gözleriniz yoruldu diyelim. Gerisini sen oku diyeceksiniz. Ya da "şu paragrafı not defterime kaydeder misin, ama standart alıntı tekniğine uygun olsun" diyeceksiniz, o da kitap adı, yazar adı gibi bilgilerle birlikte alıntıyı not defterinize kaydedecek.

Eminim ki akıllı gözlüklerle her gün kahve falına baktıranlar da olacak. Aslında şimdiden baktıranlar var. ChatGPT'ye kahvenin fotoğrafını yükleyip kahve falına baktırmayı alışkanlık haline getirenler bayağı iyi fala baktığını söylüyorlar.

Yaşam günlüğü tutma

Diğer yandan "aktivite izleme", "yaşam günlüğü tutma" gibi kavramlar girdi hayatımıza. Aktivite izleme çok yeni bir kavram değil gerçi. Akıllı saatlerimiz de bu işi yapıyor. Özellikle sportif faaliyette bulunanların yakından ilgilendiği bir konu. Ya da günlük yürüyüş yapmayı gelenek haline getirenler için ilginç.

Yaşam günlüğü tutma konusu daha ilginç. Gözlükte yapay zekâyı aktive ettiğinizde "fotoğraf çek" ya da "video çek" demediğiniz sürece yapay zekâ tüm görüntüleri kaydetmiyor. Ama bu görüntülerden çıkardığı sonuçları hafızasında tutuyor. Diyelim ki not defterinizi,

cüzdanınızı ya da anahtarınızı bulamıyorsunuz. Yapay zekâ onu nereye bıraktığınızı size söyleyiveriyor. Yine de "yaşam günlüğünü tutma" işlevinin ne denli kapsamlı olduğunu doğrusu merak ediyorum.

Diyelim ki bir arkadaşınızı ziyaret ettiniz ve gözünüzde akıllı gözlük var. Arkadaşınızın kütüphanesini görüyorsunuz. Ama dikkatle bakmıyorsunuz. Hangi kitaplar var bilmiyorsunuz yani. Sonrasında yapay zekâya, "Kütüphanede hangi kitaplar vardı" diye soruyorsunuz. Yapay zekâ size kitapların adlarını söyleyiveriyor. İlginç. Acaba, "Bu kitapları okuyan kişi nasıl biridir" diye sorduğumuzda yapay zekâ o kişi hakkında yorum da yapar mı diye merak ediyorum doğrusu.

Piyasadaki akıllı gözlükler

Bugün piyasada pek çok gözlük var. Ama en çok ilgi çeken Facebook'un (Meta) akıllı gözlüğü. Google'ın akıllı gözlük üretimini durdurmasından sonra Meta stratejik bir hamle yaparak onun boşluğunu doldurmuş gibi görünüyor.

Meta belli ki Google Glass deneyiminden de ders çıkarmış. Farklı bir strateji izledi. Önce 2021 yılında Ray-Ban (Essilor Luxottica şirketi) ile anlaştı. Ortaklaşa bir akıllı gözlük çıkardılar. Gerçekten şık bir gözlük. Yani Google Glass gibi fütüristik değil. Dikkatlice bakmazsanız normal bir güneş gözlüğü gibi görünüyor.

Özel hayatın gizliliği, mahremiyet konusuna Google Glass'ın

karşı karşıya kaldığı eleştirilerle karşılaşmamak için bir çözüm üretmişler. Video çektiğinizde, gözlüğün sağında, çerçevede bir ışık yanıyor. Karşınızdaki video çekildiğini görebiliyor. Ancak bu çözüm de belli ki yeterli bulunmamış. Meta'nın akıllı gözlüğü de Google Glass kadar olmasa da mahremiyet konusunda eleştirilerin hedefi oldu.

Teknolojik açıdan da farklı bir yol izledi Meta. Çıkardığı ilk gözlüğün yetenekleri daha sınırlıydı. Ama yaptığını iyi yapıyordu ve kullanımı son derece basitti. Sonra aşama aşama gözlüğe yeni özellikler eklemeye başladılar. Örneğin simultane çeviri özelliğini eklediler. Karşınızdaki farklı dilde konuştuğunda anında konuştuğunuz dile çeviri yapıyor. Gözlüğe ikinci sürümüyle birlikte yapay zekâyı da eklediler. Etkileşimi güçlendirdiler. Bugün piyasadaki Meta Ray-ban gözlükleri biri fotoğraf diğeri video çekmek için iki kameraya sahip. 1080p video çekiyor. Gözlüğün sapında sağ ve sol tarafında kulağa yakın bölgede hoparlörler var. Sapiysa dokunmatik özelliğe sahip. Gözlük tek şarjla 4-6 saat arasında kullanılabilir. Gözlüğü şarj etmek için kılıfına koymak yeterli. Kılıfın gözlüğü 5 kez şarj edebildiği söyleniyor. Gözlüğün fiyatı Amerika'da 299-376 dolar arasında değişiyor. Henüz resmen Türkiye'de satışa çıkmadı. Bu nedenle Türkiye'de yapay zekâ özelliği çalışmıyor. Simultane çeviride ise şu anda dört dil, Fransızca, İtalyanca, İspanyolca ve Almanca destekleniyor. Numaralı cam kullanıyorsanız, ona uygun cam

» Akıllı gözlükler kolluk kuvvetlerinde de kullanılmaya başlandı. 2018 yılında "Çin'de polis, aranan kişileri akıllı gözlükle yakalayacak" haberleri yer almıştı gazetelerde. Dubai'de, Brezilya'da, Hollanda'da da kolluk kuvvetlerinin akıllı gözlükler kullandıklarını okuduk.

taktırmanız gerekiyor. Elbette bu gözlükle sosyal medyada canlı yayın da yapabiliyorsunuz.

Bu arada Essilor Luxottica şirketi, Meta iş birliğiyle geliştirilen Ray-Ban Meta akıllı gözlüklerin yıllık satış gelirinin üç katına çıktığını açıkladı. Şirketin 2025'in ilk yarısına ilişkin mali raporuna göre altı ayda 14,02 milyar euro gelir sağlanmış. Elbette ki "Ray-Ban Meta" akıllı gözlüğüne rakip çıkmakta gecikmedi. Fakat dikkat çekici olan, rakiplerin de benzer tasarım ve teknik yeteneklere sahip olması. META'nın bu tasarımı sanki bir standarda dönüşmüş gibi görünüyor. Kısa dönemde en büyük rakip muhtemelen Xiaomi olacak. Çin kökenli şirketin çıkaracağı "Xiaomi Smart Audio Glasses 2" gözlüğünün pil süresinin Meta'nının iki katı olacağı açıklandı. Satış fiyatının da 140 dolar olacağı söyleniyor. Başka rakipler de var. İnternette küçük bir araştırmada pek çok akıllı gözlük çıkıyor karşınıza. TCL Ray Neo X2, Vuzix Blade, Xreal Air 2 Pro, Lenovo Think Reality, Halliday Ai gibi gözlükler var. Ama asıl Google ve Apple'ın ne yapacağı merak konusu.

Google'ın yeni akıllı gözlüğü

Google son dönemde "Android XR" projesini geliştirdi. Samsung ile iş birliği yaptı. Projenin tanımlarına başladılar bile. Yazılımda bayağı bir gelişme katedilmiş. Elbette ki yapay zekâ olarak Gemini kullanılıyor. Google'ın yeni nesil akıllı gözlüğünün 2026 yılında piyasaya sürülmesi bekleniyor. Gözlük özellikle Android cep telefonuyla bütünleşik çalışacak. Bunun

yanında iPhone'larla da çalışacak. Zaten tüm akıllı gözlükler cep telefonlarıyla bütünleşik çalışıyorlar. Akıllı saat, akıllı yüzük gibi akıllı gözlükler için de cep telefonları merkez üssü olacak.

Apple gözlüğü

Apple yeni bir akıllı gözlük üzerinde çalışıyor. Bir süredir zaten medyada bununla ilgili haberler okuyorduk. 2026 sonuna kadar akıllı gözlüğünü tanıtaçağı söyleniyor."Apple Smart Glass" diye adlandırdıkları akıllı gözlüğün Siri desteğiyle geleceğini yazıyor gazeteler. Konuyla ilgili en kapsamlı haber Bloomberg'de çıktı. Apple'ın akıllı gözlüklerinin Meta Ray-Ban modellerine benzer şekilde kamera, mikrofon ve yapay zekâ özellikleri içermesi bekleniyor. Bu, gözlüğün fotoğraf çekebileceği, video kaydedebileceği, çeviri yapabileceği, yol tarifi verebileceği, müzik çalabileceği, telefon görüşmelerini kolaylaştıracığı, kullanıcının gördüklerine ilişkin geri bildirimler sunabileceği ve soruları yanıtlaya bileceği anlamına geliyor. Elbette Apple'ın akıllığı gözlüğü de iPhone ile bütünleşik olarak çalışacak. Gözlüğün 2027 yılında piyasaya çıkacağı söyleniyor.

Daha çok yaşamımıza girecek

Yeni nesil akıllı gözlüklerin yetenekleri etkileyici. Fakat olumsuz yönleri de var. Akıllı gözlüklerle yapay zekâ daha çok yaşamımıza girecek. Bizi çok daha iyi tanıyacak. Ekonomik durumumuzu bilecek. Evdeki eşyalarımızı, hangi markaları kullandığımızı bilecek.

Muhtemelen evde eksik olan, ya da ihtiyaç duyabileceğiniz şeyleri de belirleyecek ve bir süre sonra internette, sosyal medyada, ihtiyacını duyduğumuz, ya da duyabileceğimiz evimizdeki o eksik şeyle ilgili reklamlar görmeye başlayacağız.

Diğer yandan yapay zekâ bizim verilerimizle gerçek dünya ile ilgili bilgiler de edinecek. Verilerimiz yapay zekânın eğitiminde kullanılacak. Yapay zekâ daha zeki olacak. Özel yaşamın gizliliği konusundaki tartışmalar giderek yoğunlaşacak.

Totaliter rejimlerde bu gözlükler devletler tarafından farklı amaçlarla da kullanılabilir. Kolluk kuvvetlerinde akıllı gözlük kullanımı üzerine çalışmalar zaten yıllardır var. 2018 yılında "Çin'de polis, aranan kişileri akıllı gözlükle yakalayacak" haberleri yer almıştı gazetelerde. Dubai'de, Brezilya'da, Hollanda'da da kolluk kuvvetlerinin akıllı gözlükler kullandıklarını okuduk. Fakat bunun da ötesinde gelişmeler yaşanabilir. Örneğin akıllı gözlük taşıyan bir yurttaş, tesadüfen aranan birini gördüğünde, kolluk kuvvetleri yazılım üzerinden bundan hemen haberdar olacak mı? Ya da o görüntüyü kendi ekranlarından anında görebilecekler mi?

Sağlam bir demokrasi ve kişi hak ve özgürlüklerini koruyan bir hukuk sistemi olmadan, bu teknolojilerin olumsuz yönleri insanları daha çok etkileyecek.

Diğer yandan yapay zekâ, süper zekâ seviyesine ulaştığında nelerin olacağı da bir diğer önemli konu. ■

BUNALTAN SICAKLIKLAR, KURAKLIK VE ORMAN YANGINLARI

YAZI
DENİZ DOĞALI

Giderek daha sıcak bir dünyaya doğru gidiyoruz. Paris Anlaşması'yla 2050 yılı için belirlenen 1.5 derecelik hedef belli ki tutmayacak. 2030 yılı bugünkünden de sıcak olacak. Kuraklık ve orman yangınları artacak. Bir zamanlar su zengini olan Türkiye artık “su stresi” yaşayan ülkeler arasında yer alıyor.

Bu yaz yine sıcaklık rekorlarıyla geçti. “Tüm zamanların” sıcaklık rekoru kırıldı. Bunaltıcı sıcaklarla birlikte -yine- kuraklık, susuzluk ve orman yangınları yaşadık. Elbette sadece bizler değiliz bu sorunları yaşayan. Giderek daha sıcak bir dünyaya doğru ilerliyoruz. Tüm ülkeler bu değişimden etkileniyor. Bazıları, gezegenin iklim sisteminde yeni bir döneme girmiş olabileceğinden endişe ediyor. Sıcaklıkların artış hızı beklenenden fazla. Küresel ısınmadaki hızlanmanın gizemi hâlâ tam olarak çözülebilmemiş değil.

Paris Anlaşması'yla 2050 yılı için belirlenen 1.5 derecelik hedef belli ki tutmayacak. Peki ne kadar olacak?

Dünyanın ortalama sıcaklığı 2 derece daha artacak, diyor uzmanlar. Fakat daha kötümser olanlar da var. Ortalama sıcaklık 3 derece yükselebilir, diyorlar. Bunun anlamı, sıcaklıklar ve aşırı iklim olayları artacak. Daha uzun süren kuraklık dönemleri, çölleşme, buzulların erimesi, deniz seviyelerin yükselmesi, artan göç olgusuyla karşı karşıya kalacağız. Yerel düzeyde bugün yaşadığımızdan çok daha yüksek sıcaklıklar yaşayacağız.

Sıcaklık rekorları

Meteoroloji Genel Müdürlüğü verilerine göre 25 Temmuz'da Şırnak'ın Silopi ilçesinde 50.5

derece sıcaklık ile Türkiye'de 'tüm zamanların sıcaklık rekoru' kırıldı. Mardin Kızıltepe'de 49.6, Şırnak'ın Cizre ilçesinde 49.4, Mardin Nusaybin'de 49.3, Siirt Kurtalan'da 49.1, Şanlıurfa Ceylanpınar'da 49 derecelere ulaşıldı. Aynı gün sıcaklık ölçümü yapılan merkezlerden 132'sinde, 'tüm zamanların en yüksek Temmuz ayı sıcaklık değerleri' kaydedildi.

Kronik rahatsızlığı olanlar, yaşlılar, hamileler ve çocukların günün en sıcak saatleri olan 11.00 – 16.00 arasında açık alanda bulunmamaları tavsiye edildi.

Aşırı hava olayları da artıyor. Meteoroloji Ekstremler Olay Veri

« Sıcaklık rekorları — Bu yıl Şırnak'ın Silopi ilçesinde 50.5 derece sıcaklık ile Türkiye'de “tüm zamanların sıcaklık rekoru” kırıldı. Aynı gün sıcaklık ölçümü yapılan merkezlerden 132'sinde, “tüm zamanların en yüksek temmuz ayı sıcaklık değerleri” kaydedildi. Bir önceki rekor 15 Ağustos 2023 tarihinde 49.5 dereceyle Eskişehir Sarıcakaya'da kırılmıştı.

Tabanı'na göre, Türkiye'de 2004 yılında 289 ekstrem hava olayı yaşanmıştı. 2024 yılında ekstrem hava olayları 1257'ye ulaşmış. 20 yılda meteorolojik afetlerin sayısı yaklaşık dört kat artmış. Nedeni iklim değişikliği.

Avrupa'da ölümler üç katına çıktı

Sıcak hava dalgası Avrupa'da da etkili oldu. Özellikle güney Fransa, İspanya, Portekiz, Yunanistan ve İtalya'da sıcaklıklar kimi zaman 40 dereceyi aştı. Özellikle yaşlılar,

çocuklar ve kronik hastalığı olanların dikkatli olması gerektiğine ilişkin uyarılar yapıldı.

Yapılan bir bilimsel araştırmada, Avrupa'daki son sıcak hava dalgasında ölümlerin üç katına çıktığı açıklandı. Imperial College London ve London School of Hygiene & Tropical Medicine'den bilim insanlarına göre, fosil yakıtların yakılması Avrupa'da sıcak hava dalgalarını 4 dereceye kadar daha sıcak hale getirdi. 23 Haziran ve 2 Temmuz tarihleri arasında meydana gelen sıcaklığa bağlı ölümlerin sayısını üç katına çıkardı.

Kuraklık krizi

Türkiye geneli yağışlar son 52 yılın en düşük seviyesine indi. Meteoroloji Genel Müdürlüğü'nün 1 Ekim 2024 ile 30 Haziran 2025 dönemini kapsayan yağış raporuna göre 9 ayda ortalama 383 milimetre yağış olmuş. Oysa aynı dönemin yağış ortalaması 518 milimetre. Yağışlar ortalamanın çok altında.

Toprak, orman ve ekili, dikili araziler kurudu. Su kaynakları yer üstünde de yer altında da hızla azaldı. Kimi bölgelerde su kesintileri oldu. Artık sularımızı daha tasarruflu kullanmak

» Türkiye çölleşme riskiyle karşı karşıya — Birleşmiş Milletler'in Temmuz ayında yayımlanan raporuna göre, Türkiye'nin yüzde 88'i çölleşme riskiyle karşı karşıya. Raporda, Türkiye'nin 2030 yılında ciddi bir kuraklıkla karşı karşıya kalabileceği belirtiliyor. Dünyada kuraklık ve çölleşmenin giderek arttığını belirten ABD Ulusal Kuraklık Azaltma Merkezi'nin kurucu direktörü Dr. Mark Svoboda, “Bu yavaş ilerleyen küresel bir felaket ve şimdiye kadar gördüklerimin en kötüsü” diyor.

»
Yağmur ormanları yok oluyor —
The New York Times'ın haberine göre,
2024'te dünya 6,7 milyon hektar
yağmur ormanını kaybetti. İlk kez
yangınlar, tarımı geride bırakarak
en büyük kayıp nedeni oldu.
2024 yılında yangınlar tek başına
atmosfere 4,1 gigaton sera gazı saldı.

zorundayız. Atık suları yeniden
değerlendirmek, tarımda sulamada
dijital teknolojilerden yararlanarak
su tüketimini azaltmak zorundayız.
Bir zamanlar su zengini olan Türkiye
artık "su stresi" yaşayan ülkeler
arasında yer alıyor. On yıl sonra ne
olur?

Türkiye çölleşme riskiyle karşı karşıya

Birleşmiş Milletler'in Temmuz ayında
yayımlanan 51 sayfalık raporu dikkat
çekici. Raporun adı "*Dünyadaki
Kuraklık Noktaları 2023 - 2025*".
İnternet üzerinden 51 sayfalık tam
metne ulaşılabilir. Rapora göre
Türkiye'nin yüzde 88'i çölleşme
riskiyle karşı karşıya. Türkiye'nin
2030 yılında ciddi bir kuraklıkla karşı

karşıya kalabileceği de belirtiliyor
raporda. Her 2 derecelik sıcaklık
artışı bölgede suya erişimin yüzde
15 oranında azalmasına neden
oluyormuş.

Dünyada kuraklık ve çölleşmenin
giderek arttığını belirten ABD Ulusal
Kuraklık Azaltma Merkezi'nin kurucu
direktörü Dr. Mark Svoboda, "*Bu
yavaş ilerleyen küresel bir felaket
ve şimdiye kadar gördüklerimin
en kötüsü*" diyor. Raporunda
"*Dünya'nın kara alanlarının dörtte
üçü son otuz yılda kalıcı olarak daha
kurak hale geldi*" deniyor. Kuraklığın
"varoluşsal bir kriz" olduğu, 2100
yılına kadar kuraklığın dünya çapında
5 milyar insanı etkileyebileceği
belirtiliyor. "Kuraklık, kalıcı ve
amansız bir dönüşüm" deniyor
raporda.

Avrupa Orman Yangını Bilgi Sistemi
(EFFIS) ve Copernicus İklim
Değişikliği Servisi verilerine göre,
2025'in başından bu yana Avrupa'da
1250 yangın çıktı. Oysa geçen yıl
aynı dönemdeki yangın sayısı 861'di.
Yaklaşık yüzde 45 oranında bir artış
söz konusu. Avrupa'daki yangınlarda
240 bin hektar alan kül oldu.

Türkiye'de yangınlar iki kat arttı

Türkiye'de Orman Genel Müdürlüğü
verilerine göre, son 10 yılda orman
yangınları iki kat artmış. 2015 - 2024
yılları arasında yılda ortalama 2 bin
732 orman yangını çıkarken, her
yıl 25 bin 762 hektar alan da zarar
görmüş.

İletişim Başkanlığı'nın yaptığı
açıklamaya göre, Türkiye'de 27 ve 28

«
Yangınlar son on yılda iki kat arttı —
Türkiye'de Orman Genel Müdürlüğü
verilerine göre, son 10 yılda orman
yangınları iki kat artmış. 2015 - 2024
yılları arasında yılda ortalama 2 bin
732 orman yangını çıkarken, her
yıl 25 bin 762 hektar alan da zarar
görmüş. Bu yıl haziran ayı içinde
iki günde 68 orman yangını çıktı.
Yangınlarda 17 insanımız yaşamını
yitirdi. Kimi gönüllüydü kimi yangın
işçisi. Ülkeyi yasa boğan ölümler,
orman yangınlarına müdahale eden
ekiplerin eğitimi konusunda tartışma
yarattı.

Haziran tarihlerinde yani iki günde
68 orman yangını çıktı. Sakarya-
Bilecik, Manisa-Akhisar, Balıkesir-
Havran ve Kepsut, Gaziantep-
Nurdağı, Kahramanmaraş-Pazarcık,
Bolu-Göynük ve Bilecik-Osmaneli
bölgelerinde yangınlara ekipler
müdahale ettiler.

Resmi verilere göre, son iki yılda
yangınla mücadele filomuz da iki katı
büyümüş. 27 uçak, 105 helikopter
var. Su atma kapasitesi 73 bin tondan
438 bin tona çıkmış. 14 insansız hava
aracı var. 1786 arazöz, 831 iş makinesi,
sahada ise 25 bin personel ve 131 bin
gönüllü görev yapıyor.

Fakat yangınlarda 17 insanımızı
kaybettik. Kimi gönüllüydü kimi
yangın işçisi. Ülkeyi yasa boğan
ölümler, orman yangınlarına
müdahale eden ekiplerin eğitimi
konusunda tartışma yarattı.

Ormanlar yok oluyor

The New York Times'ın haberine
göre, 2024'te dünya 6,7 milyon
hektar yağmur ormanını kaybetti. İlk
kez yangınlar, tarımı geride bırakarak
en büyük kayıp nedeni oldu. Sadece
yangınlar, 4,1 gigaton sera gazı saldı.
Habere göre her dakika 18 futbol
sahası büyüklüğünde ormanlık alanı
kaybediyoruz. Bilim insanları, bu
gidişatın iklimi geri döndürülemez
biçimde değiştirebileceği uyarısında
bulunuyor. Haber Maryland
Üniversitesi ve Dünya Kaynakları
Enstitüsü araştırmacılarının dünya
ormanlarının durumuna dair
raporuna dayanıyor.

Yalnızca el değmemiş yağmur
ormanlarındaki kayıp, 2024'te 6,7
milyon hektara (16,5 milyon dönüm)
ulaştı. Bu, 2023'ün neredeyse iki katı.

Oysa ormanlar, iklim değişikliğinin
başlıca nedeni olan karbondioksiti
depolamak konusunda son derece
önemli. Küresel olarak ormanların,
insan faaliyetlerinin neden olduğu
karbon emisyonlarının dörtte
birinden fazlasını atmosferden
emdiği düşünülüyor. Özellikle el
değmemiş tropikal ormanlar karbon
depolamada son derece etkili.

Varoluşsal tehdit

Dünyada bunaltıcı sıcaklar
yaşanırken Birleşmiş Milletler'in
yüksek yargı organı Uluslararası
Adalet Divanı tarihi bir karara
imza attı. Adalet Divanı, iklim
değişikliğini "acil ve varoluşsal bir
tehdit" olarak tanımladı. Kararda,
temiz, sağlıklı ve sürdürülebilir
çevrenin bir insan hakkı olduğu
vurgulandı. Küresel ısınmanın 1.5°C
ile sınırlanması hedefinin Paris
Anlaşması ve uluslararası hukuka
göre tüm devletler için bağlayıcı bir
yükümlülük olduğuna işaret edildi.

"Devletler, yargı yetkisi veya
kontrolü dahilindeki kamu ve özel
sektör kuruluşlarının davranışlarını
düzenlemeli ve bunların
uygulanmasını sağlamak için etkili
uygulama ve izleme mekanizmaları
oluşturulmalıdır" dendi. Böylece
iklim değişikliği ilk kez uluslararası
hukuka girdi. Uzmanlar, "Karar
bağlayıcı değil ancak siyasi olarak
kuşkusuz etkili olacak" diyorlar.

Madencilik tartışması

Uluslararası Adalet Divanı'nın kararı
Türkiye açısından ne anlama geliyor?
3 Temmuz 2025'te iklim Kanunu'nun
kabulünden 10 gün sonra
zeytinliklerin madencilığa açılması
kararı gözden geçirilir mi?

Enerji ve maden alanlarına yönelik
düzenlemeler içeren yasa TBMM
Genel Kurulunda kabul edildi.
İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa
Orman Fakültesi'nden Prof. Dr.
Doğanay Tolunay, yasaya göre mera
alanlarının da her türlü yenilenebilir
enerji tesisine açıldığını söylüyor.
"*Zeytinlikler önemli olsa da konunun
zeytinliklere indirgenmesi bunların
gözden kaçırılmasına neden oluyor*"
diyor. Tolunay şunları ekliyor:

"Bu ülkenin madene ihtiyacı var ama
gıdaya suya daha fazla ihtiyacı var.
İklim krizi içindeyiz. Ülkemiz gıda
açısından artık kendine yetemiyor.
Gıda ürettiğimiz tarım alanlarını,
meraları, su alanlarını korumamız
gerek. Gün gelecek, paramız olsa
bile suyu, gıdayı ithal edemeyeceğiz.
Su ve gıda arz güvenliği, enerji arz
güvenliğinden çok daha önemli."

Bugün yapılması gerekenleri
yapmamanın sonuçları ağır olacak.
Harekete geçmekte geç kalırsak,
gelecek kuşaklar bizi hayırla
anmayacaktır. 10 yıl sonra, evden
bile çıkamayacağımız bunaltıcı
sıcaklarda çocuklarımız "*Tüm bunlar
yaşanırken siz ne yaptınız?*" diye
sorduğunda ne yanıt vereceğiz? ■

«
Tarihi karar — Birleşmiş Milletler'in
yüksek yargı organı Uluslararası
Adalet Divanı tarihi bir karara imza
attı. Adalet Divanı, iklim değişikliğini
"acil ve varoluşsal bir tehdit" olarak
tanımladı. Kararda, temiz, sağlıklı
ve sürdürülebilir çevrenin bir insan
hakkı olduğu vurgulandı.

↗ Münir Özkuş

↗ Atıf Yılmaz

↗ Sadri Alışık

YEŞİLÇAM EFSANESİ, 100 YAŞINDA ÜÇ USTA

YAZI
VECDİ SAYAR

Melodramları ve komedileri ile Yeşilçam 50'li yıllardan 90'lı yıllara sinemamızın ana akımını oluşturdu. Bu 50 yıllık sürece damgasını vuran üç ustayı, Atıf Yılmaz, Münir Özkuş ve Sadri Alışık'ı anmak boynumuzun borcu.

Sinemamızın ilk ustası, Cumhuriyet döneminin ilk yıllarına damgasını basmış Muhsin Ertuğrul'un ardından on yıllık bir 'geçiş dönemi'nde sinemamız yavaş yavaş tiyatronun etkisinden kurtulmaya başlamıştı. 'Sinemacılar Dönemi' 1940'ların sonunda ilk ürünlerini vermeye başladı. İpek Film, Kemal Film, Halk Film, And Film, Erman Film gibi yapımevleri, Lütfi Ö. Akad, Orhan M. Ariburnu, Memduh Ün, Atıf Yılmaz gibi yönetmenler, Safa Önal, Bülent Oran, Ayşe Şasa gibi senaristler Yeşilçam sinemasının omurgasını oluşturdular.

Dünyanın en fazla üretim yapan sinemalarından biri olan Yeşilçam'ı ayakta tutan direklerin en önemlisi 'Star' sistemiydi hiç kuşkusuz. Yeşilçam'da bir sermaye birikimi yoktu. Yapımcılar Anadolu işletmecilerinden aldıkları avanslarla filmlerini finanse ediyordu. İşletmecilerden

gelen talepler de genellikle filmin yıldızlarının kim olacağına iliskindi. Böylelikle, 'Star sistemi' Yeşilçam'ın en belirgin özelliklerinden biri oldu. 50'lerde Cahide Sonku, Muhterem Nur, Nedret Güvenç, Belgin Doruk, Neriman Köksal, Ayfer Feray, Nilüfer Aydan, Pervin Par, Suzan Avcı, Nurhan Nur, Fatma Girik, Çolpan İlhan, Tijen Par, Ayhan Işık, Eşref Kolçak, Turgut Özatay, Turhan Seyfioğlu, Muzaffer Tema, Yılmaz Güney, Fikret Hakan, Sadri Alışık, Münir Özkuş, Hulusi Kentmen, Efgan Efekan, Kenan Pars, Salih Tozan, Ahmet Tarık Tekçe gibi isimler en gözde yıldızlar arasındaydı.

Yeşilçam'ın temel pratiği: Uyarlama

Bu dönemin yapımları arasında roman uyarlamalarının oranı oldukça fazlaydı. Halide Edip Adivar, Reşat Nuri Güntekin, Necati Cumalı, Yaşar Kemal, Kemal Bilbaşar, Samim

Kocagöz, Refik Halid Karay, Peyami Safa, Aka Gündüz, Esat Mahmut Karakurt, Kerime Nadir, Muazzez Tahsin Berkant, eserlerinden uyarlamaları yapılan yazarlar arasındaydı. Yabancı romanlardan ve filmlerden yapılan uyarlamaların sayısı da fazlaydı. Söylenir ki, Yeşilçam yapımcıları, yeni bir filmin İstanbul sinemalarındaki ilk gösteriminde bir araya gelir, "*Bunu ben çekeceğim.*", "*Hayır ben çekeceğim.*" diye tartışırlarmış.

Melodram, Yeşilçam'ın en gözde türüydü. Melodramların unutulmaz yönetmeni Muharrem Gürses'in oğlu usta karikatürist Kemal Gökhan Gürses'ten duymuştum: Gürses ertesi gün çekeceği acıklı sahneyi yazmak üzere otel odasına çekilir, tanıdığı bir kemancıya odaya çağırtmış. Kemancı kemanını ağılattıkça, Gürses kaleme sarılır, gözyaşları içinde yazarmış sahneyi...

↗ Beklenen Şarkı'da (1953), Cahide Sonku ve Zeki Müren

↗ Vesikalı Yarım'de (1968) İzzet Günay ve Türkan Şoray.

Artık aramızda olmayan, Yeşilçam'ın belleği sevgili Agah Özgüç, 1958 yapımı Sırrı Gültekin filmi "*Ayrılık*"ın gala gecesinde seyirciye Vakko'ya özel olarak ısmarlanmış ağlama mendilleri dağıtıldığını anlatır, "*Yılların İzinde Türk Sineması*" kitabında. Melodramların yanı sıra tarihsel yapımlar, Kore savaşı hikâyeleri, Tarzan filmleri, "*Drakula İstanbul'da*", "*Şarlo İstanbul'da*" gibi 'özgün' uyarlamalar, şarkılı türkölü filmler ve 'ucuz' komediler Yeşilçam'ın bu dönemdeki karakteristik yapımları arasındadır. 50'lerin bir özelliği de film sayısının artışına paralel olarak ülke çapında sinema salonlarının yaygınlaşmasıydı. Kuşkusuz bunda 1950'de iktidarı alan

Demokrat Parti'nin 'özel teşebbüs'cü politikasının etkisi vardı.

Yeşilçam'ın altın yılları

Yeşilçam'ın en parlak yılları hiç kuşkusuz 60'ların ikinci yarısı ve 70'lerdir. Bir yanda 1961 Anayasası'nın getirdiği özgürlük ortamının ürünü toplumsal gerçekçi yapımlar, öte yanda Yeşilçam'ın ana gövdesini oluşturan -dar bütçelerle çekilmiş- melodramlar, 'salon komedileri' olarak adlandırılan romantik filmler, aralarında Yılmaz Güney'in ilk döneminin iyi yürekli kabadayı filmleri, İtalyan 'spagetti western' uyarlamalarının olduğu vurdulu-kırdılı yapımlar, polisiyeler, Zeki Müren

filmleri, "Ayşecik" filmleri... Yapımlar sayıca artarken nitelik olarak fazla bir gelişme olmaz ana akım sinemada. Ertem Göreç, Duygu Sağıroğlu, Feyzi Tuna, Halit Refiğ, Metin Erksan'ın toplumsal sorunlara eğilen filmleri seyircide karşılık bulamazken, ticari yapımlar, 'piyasa romanları' uyarlamaları hasılat rekorları kırar. Lütfi Akad, "*Hudutların Kanunu*" (1967) ve "*Vesikalı Yarım*"le (1968) 70'lerdeki ustalık dönemi ürünü üçlemesinin (Gelin, Düğün, Diyet) ipuçlarını verir.

60'lı yıllarda ilk filmlerini çeken yönetmenler arasında Osman F. Seden, Orhan Aksoy, Orhan Elmas, Nejat Saydam, Ertem Eğilmez, Süreyya Duru, Yılmaz Atadeniz, Ülkü Erakalın gibi isimler öne çıkar. Film

↘ Beş Şeker Kız'da (1964) Candan Sabuncu, Selma Güneri, Leyla Sayar, Fatma Girik, Sevda Ferdağ, Yönetmen: Mehmet Dinler.

⤵ Acı Hayat'ta (1973) Cüneyt Arkın ve Filiz Akın. Yönetmen: Orhan Aksoy.

Keşanlı Ali Destanı'nda (1964) Fatma Girik, Fikret Hakan. ⤵

⤵ Atıf Yılmaz, Hayallerim Aşkım Sen (1987) setinde Türkan Şoray'la.

sayıları 100'lerden hızla 2000'lere tırmanır. 68 sonrası yavaş yavaş siyah-beyazdan renkli filmlere geçildiğine tanık oluruz. Star sistemi aynen devam etmektedir. Türkan Şoray, Hülya Koçyiğit, Filiz Akın, Selma Güneri, Ayfer Feray, Selda Alkor, Leyla Sayar, Sevda Ferdağ, Suna Keskin, Lale Belkıs, Gönül Yazar, Aliye Rona, Suna Pekuysal, Adile Naşit, Ekrem Bora, Göksel Arsoy, Orhan Günşiray, Cüneyt Arkın, İzzet Günay, Yılmaz Güney, Ahmet Mekin, Kartal Tibet, Yusuf Sezgin, Murat Soydan, Tamer Yiğit, Zeki Müren, Reha Yurdakul, Vahi Öz, Erol Taş, Hüseyin Baradan gibi oyuncular seyircinin, dolayısıyla işletmecilerin tercihleri arasındadır.

70'li yılların ilk yarısında film sayısı 200'ün üzerindedir (72'de 298'le rekor sayıya ulaşılır), fakat ikinci yarıda bu sayı düşmeye başlar. Videonun yaygınlaşmaya başlaması, seks güldürüleri furyası ve toplumsal şiddet olayları seyirciyi sinemadan uzaklaştırmaktadır. 1978'de 128 olan film sayısı 79'da 195'e çıkar ama 1980 darbesi sonrası bu sayı 70'lere kadar düşer. 1984 yılında yapım sayısı 124'e, 1986'da 185'e ulaşır. Bu arada, 1970 yılında Yılmaz Güney'in çektiği "*Umut*" sinemamızın başyapıtları arasında yerini almıştır. Güney, art arda çektiği "*Acı*", "*Ağıt*", "*Baba*", "*Umutsuzlar*", "*Arkadaş*" filmleri ve "*Endişe*", "*Sürü*", "*Düşman*", "*Yol*" senaryoları ile Yeşilçam'daki imgesini değiştirir, ülkenin toplumsal sorunlarını konu alan önemli yapımlara imza atar. Ticari yapımlarda Türker İnanoğlu, İrfan Ünal, Memduh Ün, Selim Soydan, Ertem Eğilmez; sanatsal yönü öne çıkan yapımlarda Hürrem Erman, Şeref Gür, Abdurrahman ve Arif Keskiner dönemin önde gelen yapımcıları arasındadır.

80'lerden günümüze

80'lerde yapımların yarıdan fazlasını 'arabesk' filmler oluşturur. Ama bir yandan da genç yönetmenler sinemamıza yeni bir yön verme arayışı içindedir. Şerif Gören, Zeki Ökten, Bilge Olgaç, Ali Özgentürk, Erden Kıral, Sinan Çetin, Ömer Kavur, Tunç Başaran, Yavuz Özkan, Yusuf Kurçenli, Başar Sabuncu, Nesli Çölgeçen, Zülfü Livaneli gibi yönetmenlerin yanı sıra, yılların ustası Atıf Yılmaz toplum sorunlarına eğilen filmlerle Yeşilçam'ın klasik çizgisinin ötesine geçerler. Müjde Ar, Kemal Sunal, Şener Şen gibi isimler bu yılların 'star'larıdır. 80'lerin ikinci yarısına ve 90'lara Yeni Türk Sineması'nın öncüleri damgasını vurur. Politik ortamın etkisiyle, genç yönetmenler bireyin öne çıktığı filmler yapar ama seyirciden karşılık bulamazlar. Video teknolojisi sinemada film izleme alışkanlığını değiştirmiştir.

90'ların ikinci yarısında Yavuz Turgul "*Eşkıya*" ile Yeşilçam'a muhteşem bir saygı sunuşu yaparak, seyirciyi yeniden salonlara çekmeyi başarır. Ama artık Yeşilçam dünyası gerilerde kalmıştır. Yapım koşulları değişmiş, genç yönetmenlerin filmlerinde 'star'ların yerini genç oyuncular almıştır. 2000'lerin yönetmenleri, Nuri Bilge Ceylan, Zeki Demirkubuz, Ümit Ünal, Uğur Yücel, Derviş Zaim, Barış Pirhasan, Reis Çelik, Ahmet Uluçay, Ezel Akay, Semih Kaplanoğlu, Reha Erdem, Mustafa Altıoklar, Ömer Vargı, Ömer Uğur, İsmail Güneş, Serdar Akar, Tayfun Pirselimoğlu, Onur Ünlü, Handan İpekçi, Yeşim Ustaoglu, Tomris Giritlioğlu, Pelin Esmer, Mahmut Fazıl Coşkun, Çağan Irmak, Mahsun Kırmızıgül, Ömer Faruk Sorak, Yılmaz Erdoğan, Cem Yılmaz gibi isimler farklı türlerdeki yapımlarla seyircinin beğenisini kazanır. Bir kısmı Yeşilçam'ın o büyüğü dünyasına göndermeler

yaparak, Yeşilçam yapımlarının 'naif'liğini, seyirci dostu karizmasını anımsatır.

Dijital teknolojiadaki gelişim film çekim maliyetlerini düşürse de seyirci ile bağların kopması sonucu pek çok genç yönetmen ikinci filmlerini çekme olanağı bulamaz. Sinema salonları art arda kapanırken, seyirci dijital platformlara yönelmiştir. Yeşilçam'ın sıcaklığını bugünün 'sanat filmleri'nde bulamayan seyirci Yeşilçam nostaljisini televizyonlarda tekrar tekrar gösterilen aşk hikâyeleri ve Kemal Sunal filmleri ile gidermeye çalışıyor günümüzde. Tabi, bir de dizilerle... Çünkü yerli televizyon dizileri teknik açıdan Yeşilçam'ın çok ilerisinde olmasına karşın içerik olarak Yeşilçam'ı aratmıyor. Sözün burasında, Yeşilçam'a ilişkin genellemeleri sonlandırıp, bu yıl 100. yaşını kutladığımız üç ustayı anmak istiyorum.

Hep genç kalmış bir yönetmen: Atıf Yılmaz

Yeşilçam benim için 'Atıf Abi'dir. Yalnızca benim değil, tüm sinema emekçilerinin 'Atıf Abi'sidir o... 9 Aralık 1925'de Mersin'de doğan Atıf Yılmaz Batıbeki sinemamıza yönetmenliğin yanı sıra yapımcı senarist olarak da katkıda bulunmuş, Mimar Sinan Üniversitesi Sinema-TV Merkezi'nde öğrenci yetiştirmiştir."Ortaokulun ikinci sınıfında, şimdi kim, hangi nedenle münasip gördü hatırlamıyorum, bana 'rejisör' lakabını taktılar" diyen Yılmaz, lise sonrası İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ne kaydını yaptırmış, daha sonra Güzel Sanatlar Akademisi Resim bölümüne devam etmiş. Akademiyi bitirmese de resim çalışmalarını Nuri İyem Atölyesinde sürdürmüş, Tavanarası Ressamları grubuna katılmış,

dönemin aydınlarının dostluğunu kazanmıştı.

Lütfi Akad'la tanışması Atıf Yılmaz'ın tutkunu olduğu sinema sanatına yönelmesini sağladı. 1950 yılında Semih Evin'in "*Allah Kerim*" filminde asistanlık yaparak sinemaya adım atan Yılmaz, Hüseyin Peyda'nın "*Mezarımı Taştan Oyun*" filminde senaryo yazarı ve asistan olarak çalıştıktan sonra 1951'de ilk filmi "*Kanlı Feryad*"ı çeker. Ardından "*İki Kafadar Deliler Pansiyonu*" gelir."Aşk İstiraptır" adlı Oğuz Özdeş uyarlamasının ardından, Kerime Nadir'in romanından uyarladığı "*Hıçkırık*" (1953) filmi o kadar başarılı olur ki, dönemin Cumhurbaşkanı Celal Bayar filmin oyuncularını ile birlikte Atıf Yılmaz'ı Çankaya Köşkü'nde kabul eder. Filmler birbirini izler; yılda birden fazla film yapmaya başlar. Birkaç Esat Mahmut Karakurt uyarlamasından sonra Aka Gündüz'ün "*Bir Şoförün Gizli Defteri*"nde Eşref Kolçak, Çolpan İlhan'la birlikte ilk eşi Nurhan Nur'u da oynatır.

⤵ Hıçkırık'ta (1953) Hülya Koçyiğit ve Ediz Hun.

"*Gelinin Muradı*" (1957) ve "Ala Geyik" (1958) eleştirmenlerin beğenisini kazanan ilk filmleri. Ardından "*Bu Vatanın Çocukları*" (1958), Yaşar Kemal'den "*Karacaoğlan'ın Kara Sevdası*" (1959), Vedat Türkali'nin senaryosunu yazdığı "*Dolandırcılar Şahı*" (1959), Peride Celal uyarlaması "*Kızıl Vazo*" (1962), Haldun Taner'in oyunundan "*Keşanlı Ali Destanı*" (1964), Yaşar Kemal'den "*Muradın Türküsü*" (1965) gelir. Safa Önal'ın kaleminden bir İstanbul güzellemesi olan "*Ah Güzel İstanbul*" (1966), Yılmaz Güney'in başrolü üstlendiği "*Kozanoğlu*" ve "*Balatlı Arif*" (1967) Atıf Yılmaz'ın duyarlı kamerası ve oyuncu yönetimindeki yetkinliğinin en güzel kanıtları arasındadır. "*Ah Güzel İstanbul*"da Sadri Alışık ve Ayla Algan gibi usta oyuncularla çalışan Yılmaz'ın mizah duygusunun yoğunlukla hissedildiği diğer filmleri arasında, bir İtalyan filminden uyarlanan "*Güllü*"yü (1971), Sadık Şendil uyarlamaları "*Yedi Kocalı Hümmüz*" (1971) ve "*Köşeyi Dönen*

Adam"ı (1978), "*Ne Olacak Şimdi*"yi (1979), Suphi Tekniker ile birlikte yazdığı "*Dolap Beygiri*"ni (1982), tek TV dizisi, Aziz Nesin uyarlaması "*Tatlı Betüş*"ü (1992) sayabiliriz. Ama komedi deyince ilk akla gelenler "*Kibar Feyzo*" (1978), Başar Sabuncu'nun senaryosunu yazdığı "*Talihli Amele*"(1980), senaryosunu Ümit Ünal, Halit Refiğ, Ayşe Şasa ile birlikte yazdığı "*Arkadaşım Şeytan*" ve Reşat Nuri Güntekin uyarlaması "*Değirmen*"dir (1986) herhalde. Kemal Sunal, Adile Naşit, Şener Şen, İlyas Salman, Ali Poyrazoğlu, İhsan Yüce, Erdal Özyağcılar gibi oyuncuların bu filmlerin başarısındaki payı unutulmamalı.

"*Güllü*", "*Utangaç*", "*Kuma*" gibi filmlerinde kadın hikâyeleri anlatan, "*Bir Yudum Sevgi*"de (1984) işçi sınıfından bir kadını betimleyen Yılmaz, 80'lerde toplumsal cinsiyet teması üzerinde yoğunlaşmaya başladı. "*Mine*" (1982), "*Dağınık Yatak*" (1984), "*Adı Vasfiye*" (1985), "*Dul Bir Kadın*" (1985), "*Ah Belinda*" (1986), "*Asiye Nasıl Kurtulur*" (1986), "*Kadının*

⤵ 'Asiye Nasıl Kurtulur?'da (1986) Müjde Ar.

Adı Yok" (1988), *"Berdel"* (1990), *"Düş Gezginleri"* (1992), *"Gece Melek ve Bizim Çocuklar"* (1993), İpek Çalışlar'ın hikâyesinden Zeynep Avcı'nın senaryolaştırdığı *"Nihavend Mucize"* (1997) ve *"Eğreti Gelin"*'de (2005) kadın sorununa değinen Yılmaz, kadın cinselliğini sömürü konusu yapmadan işleyen nadir yönetmenlerimizdendir. Kuşkusuz, sinemamızdaki bu ilk feminist filmlerin yapılmasında, bazı filmlerinde oynayan son eşi Deniz Türkali'nin rolü büyüktür. Atıf Yılmaz'ın birlikte çalıştığı kadın oyuncular arasında, Türkan Şoray, Müjde Ar, Hale Soygazi, Filiz Akın, Fatma Girik, Necla Nazır, Nur Sürer, Lale Mansur, Nurgül Yeşilçay, Yaprak Özdemiroğlu, Hümeysra, Füsun Demirel, erkekler arasında Tarık Akan, Kadir İnanır, Aytaç Arman, Ahmet Mekin, Macit Koper, Oğuz Tunç, Rutkay Aziz ilk akla gelenler.

"Hayallerim Aşkım ve Sen"'de (1987) kendi sinema serüveninden yola çıkarak bir öz eleştiri denemesi yapan Atıf Yılmaz'ın toplumsal-siyasal sorunları ele alan filmleri arasında, Yılmaz Güney tutuklandığında, senaryoyu yenileyerek yeni çekimlerle tamamladığı *"Zavallılar"* (1974), Başar Sabuncu'nun senaryosundan çektiği *"Adak"* (1979), Barış Pirhasan'ın Ümit Kıvanç'ın romanından uyarladığı *"Bekle Dedim Gölgeye"* (1990) ve Habib Bektaş'ın romanından Gaye Boralıoğlu'nun uyarladığı *"Eylül Fırtınası"* (1999) en önemlileridir. Sonraları kayınpederi olacak değerli yazar Vedat Türkali ile dostluğu da onun siyasete bakışını etkilemiştir hiç kuşkusuz.

Kırgız yazar Cengiz Aytmatov'un hikâyesinden Ali Özgentürk'ün senaryolaştırdığı *"Selvi Boylum Al Yazmalım"* (1977) Atıf Yılmaz'ın edebiyata duyduğu ilginin sonucu olsa gerek. Bir başka uyarlama, Zeyyat Selimoğlu'nun romanından sinemaya aktardığı *"Deli Kan"* (1981) filminde sanat yönetmeni olarak onunla çalışma olanağı bulmuş, insan yönünü yakından tanımıştım. Sonraki yıllarda Yeşilçam'daki en yakın dostlarımdan biri oldu. Rio Festivali'ne, Nantes Üç Kıta Film Festivali'ne, Kahire Festivali'ne birlikte gittik; müthiş keyifli günler geçirdik.

Meslek yaşamı süresince yönetmen olarak 115 filme imza atan, sayısız ödülün sahibi Atıf Yılmaz, yaptığı ticari yapımlarla kazandığı parayı sinemaya yatırmış, toplumsal sorunlara ilgisini hiç yitirmemiş, her zaman döneminin önünde gitmeyi başarmıştır. Bu görkemli külliyyat, bir anlamda Yeşilçam'ın özeti gibidir. Yılmaz'ın filmlerinde Yeşilçam'ın değişim evrelerini izlemek mümkündür.

İki usta komedyen: Sadri Alışık ve Münir Özkul

2025, iki önemli sanatçımızın daha doğumlarının 100. yıl dönümüne denk geliyor. Bu yıl Aralık ayında 'İzmir Mizah Festivali'nde anacağımız usta komedyenler Sadri Alışık ve Münir Özkul... Sadri Alışık'ın adını Atıf Yılmaz'ın *"Ah Güzel İstanbul"* filminden söz ederken anmıştık. Tiyatroya Eminönü Halkevi'nde başlayan, gözleri miyop olduğu için Konservatuvara kabul edilmeyen

Sadri Alışık, tıpkı Atıf Yılmaz gibi bir süre Güzel Sanatlar Akademisi Resim bölümüne devam etmiş. Onu Halkevi Tiyatrosu'nda izleyen Faruk Kenç'in davetiyle sinemaya adım atmış. İlk filmi *"Günahsızlar"*'in (1944) ardından, *"Fato Ya İstiklal Ya Ölüm"* (1949), *"Hürriyet Şarkısı"* (1951), *"Vatan ve Namık Kemal"* (1951), *"İki Süngü Arasında"* (1952), *"Halıcı Kız"* (1953) gibi bazı filmlerde rol aldıktan sonra bir süre sinemaya ara vererek tiyatro çalışmalarına ağırlık veren Alışık, *"Hicran Yarası"* (1959) filmindeki rolüyle dikkat çekince *"Düşman Yolları Kesti"* ve *"Kalpaklılar"* (1959) filmlerinde, ardından Akad'ın *"Yalnızlar Rıhtımı"*'nda (1959) ve Nejat Saydam'ın *"Küçük Hanımefendi"* (1961), *"Beş Şeker Kız"* (1964) filmlerinde oynar. 60'larda 'Turist Ömer' tiplmesiyle geniş seyirci yığınlarına hitap eden Alışık yedi *"Turist Ömer"* filminde başrolü üstlendi. Hint filminden uyarlanan *"Avare"*'deki gariban karakteri ve *"Şaka ile Karışık"* (1965) filmindeki Ofsayt Osman tiplmesi ile gönüllerde yer etti. *"Bu da mı Gol Değil?"* o filmden bugünlere taşınan en ünlü replik olsa gerek... Yavuz Özkan'ın yönettiği *"Yengeç Sepeti"* (1994) ile sinemaya veda eden sanatçı sinemamızın komedi geleneğinin vazgeçilmez oyuncularından biriydi. 1995 yılında aramızdan ayrıldı. Oğlu Kerem Alışık, Sadri Alışık Oyunculuk Ödülleri'yle anısını yaşıyor.

Münir Özkul, Sadri Alışık'tan birkaç ay sonra doğmuş (15 Ağustos 1925). İstanbul Erkek Lisesi'ni bitirdikten sonra -tıpkı Sadri Alışık gibi- Halkevi'nde (Bakırköy Halkevi'nde) tiyatroya başlamış. Bir

⤴ Turist Ömer'de Sadri Alışık

süre İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi ve Edebiyat Fakültesi'nin Sanat Tarihi bölümüne devam etmiş. 1948'de Ses Tiyatrosu'nda başlayan tiyatroya yaşamını Muhsin Ertuğrul yönetimindeki Küçük Sahnede, İstanbul Şehir Tiyatrolarında, Ankara Devlet Tiyatrosu ve Aksaray'daki Bulvar Tiyatrosu'nda sürdürdü. 1969'da Haldun Taner'le birlikte Bizim Tiyatro'yu kurdu. Orada, *"Sersem Kocanın Kurnaz Karısı"* oyunundaki Fasulyeciyan tiplmesiyle ünlendi. Bir süre gazino sahnelerinde şovmenlik yaptıktan sonra Şehir Tiyatrolarına döndü. Ardından Dormen Tiyatrosu ve Ortaoyuncular topluluklarında görev aldı. 1965 yılında Altan Karındaş Tiyatrosunda sahnelenen *"Kanlı Nigar"* oyunundaki başarısının ardından, İsmail Dümbüllü, Kel Hasan'dan devraldığı kavuğu ona devretti. Özkul, bu kavuğu 1989'da Ferhan Şensoy'a devretti.

Tiyatroda, aralarında Avni Dilligil, Ulvi Uraz, İsmet Küntay, İsmail Dümbüllü ödülleri de olduğu çok sayıda ödül kazanan Münir Özkul'un sinema serüveni 1945'te *"Yayla Kartalı"* ile başladı.

"Edi ile Büdü" (1952) serisi, *"Halıcı Kız"* (1953), *"Yalnızlar Rıhtımı"* (1959) *"Taş Bebek"* (1960), *"Gurbet Kuşları"* (1964), *"Senede Bir Gün"* (1966), *"Kızlar Sınıfı"* (1984), *"Amerikalı"* (1993) gibi filmlerde rol aldı. En büyük başarıyı Ertem Eğilmez'in *"Hababam Sınıfı"* (1975) serisindeki Kel Mahmut rolüyle kazandı. Arzu Filmle çalışmayı sürdüren Özkul'un en güzel filmleri arasında Ergin Orbey'in yönettiği *"Bizim Aile"* (1975), Ertem Eğilmez'in yönettiği *"Süt Kardeşler"* (1976), *"Gülen Gözler"* (1977), *"Neşeli Günler"*'i (1978) anmak isterim. Özkul, *"İbiş'in Rüyası"*, *"Varsayalım İsmail"*, *"Nasreddin Hoca"*, *"Şaban ile Şirin"*,

"Reyting Hamdi" gibi televizyon dizilerinde de oynadı. 1998 yılında Kültür Bakanlığı'ndan Devlet Sanatçısı ünvanı, 2015'de de "Cumhurbaşkanlığı Kültür ve Sanat Büyük Ödülü"nü aldı. 2018'de yaşamını yitirdi.

Yaşamı boyunca tam 284 filmde rol alan Münir Özkul'a sinemamız - Hababam Sınıfı dışında- yan rolleri uygun gördü. Çünkü başroller her zaman yakışıklı delikanlılara verilmeliydi. Sadri Alışık için de aynı şeyi söyleyebiliriz.

Bu iki olağanüstü komedyen başka bir ülkede doğmuş olsalar, sinemada büyük roller üstlenebilirdi. Ne Yeşilçam düzeninde, ne de sonrasında hak ettikleri yerlerde olamadılar. Yeşilçam nostaljisi ile başlamıştık, bitirilişimiz hüzünlü olacak. Ne yapalım, gerçekler acıdır... Gelecek günlerde benzer haksızlıklar olmamasını dileyelim. ■

⤴ Eğreti Gelin'de (2005) Nurgül Yeşilçay

⤴ Yalnızlar Rıhtımı'nda (1959) Turgut Özatay, Sadri Alışık, Çolpan İlhan

⤴ Hababam Sınıfı'nın Mahmut Hoca'sı Münir Özkul

⤴ Bizim Aile'de (1975) Adile Naşit ve Münir Özkul

İZMİR'İN ASIRLIK SPORTİF MARKALARI

YAZI
MUZAFFER AYHAN KARA

İzmir, ülkemizde ilk futbol oynanan kent... Levantenlerin Avrupa'dan taşıdığı futbol ülkemizde ilk olarak Bornova'da oynandığında yıl 1877'dir. Ne yazık ki bugün İzmir'de asırlık futbol kulüpleri var olma savaşı veriyor.

Bir kenti "kent" yapan değerlerden biri de asırlık markalarıdır. Bu markalar çok çeşitli alanlarda olabilir; işletme, müze, arkeolojik değerler, mimari değerler, doğal güzellikler, gastronomi... İzmir'i "İzmir" yapan çok değer vardır ama renkleriyle İzmir'e değer katan öylesi markalar var ki, onlar da spor alanından.

İzmir'in asırlık spor kulüplerinden söz etmek istiyorum. Karşıyaka (1912), Altay (1914), Altınordu (1923), İzmirspor (1923) ve Göztepe (1925) yüzyılı geride bırakan geniş bir topluluk ve taraftar ağına

sahip kulüpler. Onlar sadece İzmir'in değil, Türkiye'nin de önemli markaları. İzmir Büyükşehir Belediyesi, değerli beş markanın simge isimlerini beş gemisine verme kadirşinaslığını gösterdi. Metin Oktay (İzmirspor), Gode Cengiz (KSK), Vahap Özalatay (Altay), Sait Altınordu (Altınordu) ve Gürsel Aksel (Göztepe) Körfez'de her gün salınıyor. Söz konusu markalarla ilgili anıtlar, büstler, semboller de kentin dört bir yanında yer alıyor.

İzmir, ülkemizde ilk futbol oynanan kent. Levantenlerin Avrupa'dan

taşıdığı güzel oyun futbol ülkemizde ilk olarak Bornova'da oynandığında yıl 1877'dir. Bu tarihi olayı simgeleyen bir anıt bugün Bornova'yı süslemektedir. Şimdilerde, İzmir'den dokuz takım profesyonel futbol liglerinde mücadele ediyor. Bu sezon İzmir'i Süper Lig'de sadece sarı kırmızılı renkleriyle Göztepe temsil ediyor. 1. Lig'de maalesef İzmir takımı yok bu sezon. Geçen sezon olduğu gibi. Çünkü siyah beyazlı Altay 2. Lig'den 3. Lig'e düştüğü gibi, kırmızı lacivertli Altınordu da play-off'a kalsa da bir üst lige çıkamadı.

« 1890'larda çekildiği düşünülen bu fotoğraf, Osmanlı topraklarında kurulan ilk futbol kulübü olan FC Smyrna oyuncularını gösteriyor. Bornovalı Levanten Whittall ailesinden Herbert Octavius Whittall'ın öncülüğünde kurulan kulüp, Türkiye'de futbolun Anadolu'ya yayılmasında öncü oldu.

İzmir bir spor ve futbol kenti

İzmir bir futbol ve spor kenti. Ancak ne yazık ki, Türkiye'nin üçüncü büyük kenti spor açısından tesis yoksulu. Çok yönlü bir stat olan ve 1970 Akdeniz Oyunları öncesinde yapılan Atatürk Stadı 55 yıllık ömründe artık yoruldu. 70 bini aşan kapasiteli bu stat belki 45-50 binlik olarak yerinde yenilenmeli. Yine atletizm pisti, toplantı salonları, bireysel spor çalışma alanları, yan sahası olan bir kompleks olarak İzmir sporuna gelecekte hizmet etmeli. İzmir'in asırlık markaları bu stattan yararlanarak gelişimini sürdürebilmeli. 20 bin kişilik Göztepe Gürsel Aksel Stadı ve 15 bin kişilik Mustafa Denizli Stadı büyük maçlar için İzmir'e yetmez.

Daldan dala atlamak gibi olacak ama sözü bu noktada İzmirlilerin kurduğu, binbir emekle yaşatıp bugünlere getirdiği asırlık markaların -Göztepe dışında- neredeyse sahipsizlikle karşı karşıya kaldığını da üzülererek not etmek durumundayım. 1981'de Atatürk Stadı'nda Karşıyaka-Göztepe 2. Lig maçında kırılan 80 binlik seyirci rekoru hâlâ konuşulur ama günümüzde Süper Lig'deki bir İzmir derbisi hayali kurulmaz! Şunu da belirtmezsem olmaz; İzmir'in spor kulüplerine sponsorluk konusunda İzmirli iş insanları, kurumlar, kuruluşlar, firmalar hiç de cömert değil!

Evet, Süper Lig'de birkaç İzmir takımı neden olmasın? İstanbul Süper Lig'de tam yedi takımla temsil edilirken futbolun ilk

oynandığı kent olan İzmir neden sadece Göztepe ile temsil edilsin? Şimdiki Süper Lig'in "Milli Lig" adıyla başladığı 1959-60 sezonunda İzmir'in asırlık markalarının tamamı orada top koşturmuş, İzmir'in renkleri çok uzun yıllar en üst ligde mücadele ederek İstanbul'un 'Üç Büyükler'ine rakip olmuşlardı. Süper Lig'in (Milli Lig) başladığı ilk sezonda ilk golü İzmirspor kaydetmişti. İzmir kulüpleri Türk futboluna birçok önemli isim kazandırmış, Metin Oktay'ları, Mustafa Denizli'leri, Ali Artuner'leri, İngiliz Nevzat'ları, Buldozer Fevzi'leri, Bombacı Halil'leri, Koca Kaptan Gürsel'leri, Ertan'ları, Gode Cengiz'leri; günümüzde de Cengiz Ünder'leri, Çağlar Söyüncü'leri armağan etmiştir.

« 16 Mayıs 1981'de oynanan Karşıyaka-Göztepe 2. Lig maçı, 80 bin seyirciyle Guinness Rekorlar Kitabı'na girdi ve dünya basınında geniş yankı uyandırdı.

Göztepe'nin başına konan talih kuşu

İzmir'in sportif markalarından Göztepe, halihazırda en şanslı ve iyi durumda olan kulüp. Ayrıca profesyonel futbolda şu anda İzmir'in Süper Lig'deki tek temsilcisi. 2000'lerin ortalarına doğru şirketleşen sarı kırmızılıları 2. Lig'deyken doğma büyüme camianın içinde olan iş insanı Mehmet Sepil'in devralması kulüp için bir milat oldu. Sepil, Urla Adnan Süvari Tesisleri'ni çağdaş bir hale getirirken aynı zamanda takımı 2. Lig'den 1. Lig'e, iki sezon sonra da 14 sezonun ardından özlediği Süper Lig'e çıkarmayı başardı. Maçlarını üç buçuk sezon Bornova'daki 9 bin kişilik Aziz Kocaoğlu Stadı'nda oynayan 'Göz Göz' daha sonra -yine Sepil'in önemli katkılarıyla hayata geçen- 20 bin kişilik Göztepe Gürsel Aksel'de oynamaya başladı. Süper Lig'e çıktığı ilk sezonda Tamer Tuna'nın teknik direktörlüğünde ligi altıncı tamamlayan 'Göz Göz', ertesi sezon düşme potasındaiken yeniden üçüncü hoca olarak takımın başına gelen Tamer Tuna ile mucizeyi yakaladı ve lige tutundu. Göztepe, beşinci sezonda Süper Lig'den düşse de iki sezon aradan sonra yeniden Süper Lig'e yükseldi.

Bu sezon ise yönetimin hedefi ligde dereceye girerek Avrupa'ya gitmek. Bugünün Avrupa Ligi olan Fuar Şehirleri Kupası'nda 1960'larda çeyrek final ve yarı final oynayan ilk Türk takımı olarak adını yeniden Avrupa kupalarına yazdırmak. Avrupa'da dereceye

giren, Türkiye Kupası'nı kazanan, ligde 'Üç Büyüklere' kök söktüren, A Milli Takım'a çok sayıda oyuncu gönderen Adnan Süvari'nin efsane Göztepe'sini hatırlatan bir performansa erişmek...

Göztepe'nin Avrupa hedefine erişmek için her şeyi var. Üçüncü yıla aynı teknik direktör Stanimir Stoilov ve ekibiyle girmesi, kadronun oturması ve gidenlerle gelenler arasında pozitif bir fark olması, güçlü ve sadık taraftar kitlesi, güçlü mali-idari yapısı, şahane tesisleri ve stadı 'Göz Göz' için büyük avantaj. Bütün bunlar, çok daha büyük bütçelerle hareket eden İstanbul'un 'Üç Büyüklere' ile yarışmak için yeter mi? Stoilov, "futbol para ile oynanan bir oyun değil" diyorsa, buna inanıyor ve oyuncularını inandırıyor, yeter.

Göztepe, bugün tam 16 olimpiik branşta lisanslı spor yaptıran bir kulüp. Sarı kırmızılılar kadın voleybolunda geçen sene 1. Lig'de şampiyon olarak bu sezon 'Sultanlar Ligi'nde oynayacak. Filenin Sultanları, oynadığı kulüp takımlarıyla İzmir'e gelecek ama yeterli salon yok! Var olan bir salon özellikle büyük maçlar için çok yetersiz. Göztepe, uzun bir aradan sonra basketbol şubesini de yeniden yapılandırdı ve şampiyon olarak bir üst lige çıktı. Olimpiyat madalyalı Ferhat Arıcan yönetimindeki Jimnastik Akademisi, yeni şampiyonlara ortam hazırlarken okçuluktan yelkene diğer branşlarda da takımlar, spor okulları ve bireysel

« Göztepe'yi 1961–1971 yılları arasında çalıştırarak kulübü Avrupa'da yarı final ve çeyrek finale taşıyan, aynı dönemde Türkiye A Milli Futbol Takımı'nın da teknik direktörlüğünü yapan Adnan Süvari, Göztepe'li futbol oyuncularını ile birlikte. Soldan sağa: Adnan Süvari, Halil Kiraz, Ceyhan Yazar, Seyfi Talay, Ahmet Cücen.

sporcularla Göztepeliler sporcuların sayısı her geçen gün artıyor, binlerle ifade ediliyor.

Her yıl kuruluş yıl dönümünde olduğu gibi 100. yılını da, Karataş'tan Üçkuyular'a kadar yalısı dolduran dört kuşak aileleri de içeren taraftarıyla, meşale şovla, ışık gösterileriyle kutlayan Göztepe, yapılanması ve duruşuyla İzmir'in diğer asırlık markalarına da somut bir örnek oluyor.

"İyi birey, iyi vatandaş, iyi futbolcu"

Cumhuriyetle yaşıt kırmızı lacivertli Altınordu, nam-ı diğer "Şeytanlar", profesyonel futbolda çok uzun yıllardır Süper Lig'e hasret. İş insanı Seyit Mehmet Özkan, Altınordu'nun yarışmacı haklarını futbolu şirketleştiren Altınordu Spor Kulübü'nden, yani dernekten yıllar önce devraldı. Özkan, Selçuk ve Torbalı'daki altyapı ve profesyonel takım tesisleriyle örnek bir tesisleşmeye giderken Altınordu Futbol Akademisi (ALFA) ile küçük yaş gruplarından itibaren oluşturduğu takımlarla öz kaynak düzenini kurdu ve Avrupa'ya açıldı, uluslararası turnuvalarda gençlerini vitrine çıkardı. Özkan, Teknik Direktör Hüseyin Eroğlu ile 10 sezon süren uzun bir iş birliğine giderek "İyi birey, iyi vatandaş, iyi futbolcu" belgisiyle futbolu ona emanet etti. Arkadan da Almanya ve Rusya'ya giden Burak ve Emircan onları izledi. ALFA'dan yetişen ve 15–18 yaş arasında Altınordu A Takım formasını

terleten Erce, Ravil gibi pek çok oyuncu da farklı yaş gruplarında milli takım forması giyerek Süper Lig'e geçti.

Bu arada, Altınordu öz kaynaktan gelen ve yerli oyuncularla tamamlanan kadrosuyla dört sezon önce 1. Lig'de hemşehrisi Altay ile play-off finali oynama başarısını da göstererek son dakikada yediği golle Süper Lig'in eşiğinden döndü.

Hüseyin Eroğlu ile yollar ayrılıktan sonra takım 2. Lig'e düştü. Özkan'ın yetiştirici takım olarak düşündüğü Altınordu'nun A Takımı da bir vitrindi ona göre. Fakat 2. Lig bir vitrin olmaktan uzaktı. Pandemi sonrasındaki dünyada ve ülkedeki ekonomik gidişatın etkisiyle Özkan, altyapıyı uhdesinde tutarak A Futbol Takımı yarışmacı haklarını devretme kararı aldı. Fakat henüz bir yatırımcı çıkmadı.

Yazık oluyor Altay'a!

Altay da 1914'te daha Osmanlı'da, işgalden hemen önce kurulan asırlık bir marka. Kurtuluş Savaşı'nın, Kuruluş'un kadrolarının olduğu bu topluluk Milli Lig (Süper

Lig) döneminde uzun yıllar ligin flaş ekiplerinden birisi olarak top koşturdu. Siyah beyazlılar, Göztepe ve KSK ile birlikte Süper Lig'e en çok yer alan ekiplerden. B. Mustafa'lar, Ayhan ve Ayfer kardeşler, Bayram'lar, Varol'lar, Zafer'ler, Kara Tren Ramazan'lar ve daha nice isimlerle efsanesi Vahap Özaltay'ın izinden giden, 60'larla 90'lar arasında güçlü başkanlar ve yönetimlerle ayakta kalan Altay, sonraları alt liglere abone oldu. Altay'ın başına gelen bir iş insanı takımı 3. Lig'den Süper Lig'e çıkardı ve gerisin geriye düşürdü! Son yedi sezondaki bu çıkış ve inişle birlikte Altay şimdi devasa borç yükü ile karşı karşıya. Birbirini izleyen yönetim krizi de cabası. Bir süre önce gelen yeni başkan ve yönetim şirketleşmeye gitti nihayet ancak bu kez de onca borç yükü nedeniyle yatırımcı bulunamıyor. Oysa Altay Mustafa Denizli Stadı'na da kavuşmuş ve yıllar sonra efsanesi Denizli'nin teknik direktörlüğüne çıktığı Süper Lig'de mabedinde oynamıştı.

Artık Türk profesyonel futboldan dernekçiliğin kalkması, buna bir son verilmesi gerekiyor. Yoksa

birileri nam yapmak için geliyor kulüplerin başına, nam yapıyor ve geride devasa borçlar bırakarak gidiyor. Olan, Altay gibi markalara oluyor.

Altay, bu sezon transfer tahtası da kapalı olduğu olduğu için yine futbola geçen sezon geri dönen 44'lük kaptan Murat'larla, 38'lik Ceyhun'larla ve altyapıdan gelen gençlerle en azından 3. Lig'e tutunmak için mücadele edecek.

Kaf Sin Kaf'tan KSK'ya yeşil kırmızı bir serüven

Yeşil kırmızılı Karşıyaka, İzmir'in ilk Türk spor kulübü. Osmanlı döneminde, 1912'de kurulan bu takım İzmir'in ve Türkiye'nin en eski sportif markalarından birisi. Atatürk'ün ilgisine mazhar olan bu kulüp de futbol takımıyla başladığı anda katıldığı Süper Lig'de en uzun süre kalan Anadolu takımlarından. Ne var ki uzun süredir profesyonel futbolda alt liglerde mücadele ediyor. Son sekiz sezondur da 3. Lig'den 2. Lig'e çıkmak için play-off'lara kalarak hamle yapsa da bir türlü olmuyor. Bu sezon yine

✂ Kulübünün adını soyadı olarak almak isteyen, fakat bu soyadı 9 Eylül 1922'de İzmir'e ilk giren süvari birliğinin komutanı Fahrettin Paşa'ya Mustafa Kemal tarafından verildiği için "Özaltay" soyadını alan ve aynı zamanda yurt dışına transfer olan ilk profesyonel Türk futbolcu olma unvanına sahip "Altay"lı futbolcu Vahap Özaltay.

« 1912 yılında “Karşıyaka Kulübü” adıyla kurulan Karşıyaka Spor Kulübü, başlangıçta Omiro Tarlası’nda futbol oynayan gençlerin girişiyle ortaya çıktı. Osmanlı döneminde İzmir’de kurulan Rum ve Ermeni spor kulüplerinin ardından, Türkler tarafından kurulan ilk futbol kulüplerinden biri oldu. Zamanla sadece bir spor kulübü olmanın ötesine geçerek, Karşıyaka kimliğinin ayrılmaz bir parçası haline geldi. Taraftar kültürü, “Kaf Sin Kaf” tezahüratları ve kent sevgisiyle beslenerek bugünlere ulaştı.

Altay’la aynı grupta mücadele edecek. KSK’nın doğrudan birinci olarak grubunda bir üst lige çıkma stratejisi daha doğru ama bunun için de güçlü bir mali-idari yapı gerekiyor. Fakat ağır borç yükü altına kimse girmek istemiyor. Bu yüzden son kongrede başkan ve yönetim tribüne kaldı. Bu koşullarda KSK’nın profesyonel futbolda hamle yapması zor gözüküyor. Var bir çaresi tabii; şirketleşmek ve sürdürülebilirlik koşuluyla yatırımcı bulmak.

KSK’nın bir bir türlü çözülemeyen stat sorunu var. 15 binlik bir stat için yer var, İzmir Büyükşehir Belediyesi stadın yapımını üstlenmek istiyor ama bakanlığın araziyi devretmesi gerekiyor. Ayrıca KSK’da bu konuya odaklanacak güçlü bir iradenin ortaya çıkması şart. Yani stat işini sahiplenecek bir yönetim oluşmalı. Bu yönetim arazi devrini sağlamalı. Tabii bu arazi nasıl

olmuş, neler olmuş da bakanlığa geçmiş, bu da ilginç.

Öte yandan, KSK yelken, kadın voleybolu ve basketbol ile de ayakta duran bir kulüp. Basketbolda da bir marka uzun süredir. Ancak basketbol şubesini ayakta tutan Yaşar Holding’in sponsorluktan çekilmesi bir şok etkisi yarattı. Bakalım basketboldaki serüven nasıl devam edecek.

Metin Oktay’ı Türk futboluna kazandıran takım

Milli Lig’deki ilk sezona, diğer dört İzmirli marka ile birlikte katılan ve bu ligdeki ilk golü atan, sezonu İstanbul’un 'Üç Büyükler’inin ardından dördüncü olarak kapatan; kentin adını taşıyan tek kulüp olan İzmirspor uzun yıllardır amatörde. Bu sezon öncesinde 3. Lig’deki bir İzmir ekibi ile birleşerek yeniden profesyonel liglere dönmek için

görüşmeler yapsa da olumlu sonuçlanmadı.

Türk futbolunun gelmiş geçmiş en büyük efsanesi, unutulmaz santrafor Metin Oktay’ı Türk futboluna armağan eden mavi beyazlıların da yeniden amatörden profesyonele geçişi ve üst liglere tırmanması için şirketleşmesi kaçınılmaz. Ya da bu asırlık marka amatörde kalarak azalan tutkulu topluluğuyla varlığını o şekilde sürdürecektir. Endüstrileşen futbol, maalesef ne efsane tanıyor ne de mazi! Günümüzde profesyonelliğe tutunmanın yolu şirketleşmekten geçiyor. Hatta, artık amatör kulüplerin bile gelir kaynakları olmadan yaşaması, macerasını sürdürmesi neredeyse olanaksız hale geldi. Örneğin, bir zamanlar 2. Lig’de oynamış -Cumhuriyet’ten önce kurulan ve 1946’da şimdiki adını alan- on yıllardır amatör kümede mücadele eden kırmızı beyazlı İzmir takımı Ülküspor’u kim hatırlıyor artık? ■

» « “Taçsız Kral” lakabıyla da anılan Türk millî futbolcu ve teknik direktör Metin Oktay.

MESAJANDA

20 Eylül Cem Adrian Ataşehir’de

Tarzını "özgür bir müzisyen" olarak tanımlayan Cem Adrian, sevenleriyle buluşuyor. Adrian, Türkiye'nin dört bir yanında ve yurt dışında konserlerine devam ediyor. Sanatçı, 10 yıldır, sadece çok renkli sesi değil, çok renkli müziği ile yorumcu, besteci ve söz yazarı olarak müziğin çok farklı dallarında çeşitli eserlere imza atıyor. Aynı zamanda, Türkiye'nin her şehrinde, en fazla konser veren canlı performans sanatçıları arasında ön sıralarda yer alıyor. Müzikseverler Adrian'ın "Ben Bu Şarkıyı Sana Yazdım", "Aşk Bu Gece Şehri Terk Etti" gibi sevilen şarkılarını dinleme fırsatı bulacaklar. JJ Arena Ataşehir’de gerçekleşecek olan konserin başlama saati 21.00.

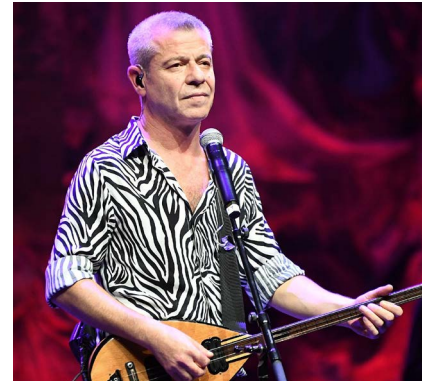

22 Eylül Megadeth İstanbul'da

Los Angeles çıkışlı Amerikalı thrash metal grubu 1983 yılında gitarist Dave Mustaine ve Metallica’nın yollarının ayrılmasından kısa bir süre sonra Mustaine ile David Ellefson tarafından kuruldu. Heavy metal’in dev ismi Megadeth Küçük Çiftlik Park’ta sahneye çıkacak. Avrupa’da sadece İstanbul’da konser verecek olan Megadeth, metal müzik tarihine damga vuran klasiklerinin yanında, yeni çıkacak olan albümlerinden şarkıları da ilk defa Türk hayranları için çalacak. Dave Mustaine önderliğinde dünya çapında milyonlarca dinleyiciye ulaşan Megadeth her döneminde teknik beceri, karmaşık aranjmanlar ve baş döndürücü gitar sololarıyla dikkat çekti.

3 Ekim Başkente “Tuana” Sesleri

Türk Pop müziğinin sevilen ismi Levent Yüksel, başkentli müzikseverlerle bir araya geliyor. Levent Yüksel, 1993 yılında yayınladığı ilk albümü 'Med Cezir'i ile büyük çıkış yakaladı. 1997 yılının Temmuz ayında çıkardığı 'Bi'Daha' çalışması ise yılın en çok satan teklisi oldu. 1998'in Nisan ayında 'Adı Menekşe', 2000 yılı Ekim ayında 'Aşk'la, 2004'te 'Uslanmadım' ve 2006'da da 'Kadın Şarkıları' albümleri ile kariyerine devam etti. Sanatçı, konserinde 'Tuana, Med Cezir, Bi'Daha, Beni Bırakın, Dedikodu, Yeter ki Onursuz Olmasın Aşk, Karaağaç' gibi dilden dile dolaşan şarkılarını seslendirecek. Oran Açık Hava Sahnesi'nde düzenlenecek olan konserin başlama saati ise 21.00.

9 Ekim Anadolu Ateşi İzmir'de Yanıyor

Dünya çapında milyonlarca izleyiciye ulaşan Anadolu Ateşi, bu kez İzmirli sanatseverlerle buluşuyor. Mustafa Erdoğan'ın hayata geçirdiği proje, Anadolu'nun binlerce yıllık mitolojik ve kültürel mirasından beslenerek halk danslarını bale, modern dans ve farklı disiplinlerle harmanlıyor. 2001'de sahneye adım atan topluluk, bugüne dek 106 ülkede 5000'den fazla gösteriyle izleyici karşısına çıktı ve Anadolu'nun kültürel mozağini evrensel bir dille tanıtmayı sürdürdü. New York'tan Pekin'e, Paris'ten Moskova'ya uzanan sahnelerde büyük beğeni toplayan topluluk, İzmir Kültürpark Açık hava Tiyatrosu'nda saat 21.00'de İzmirliyle buluşacak.

17 Ekim Cannes'da Konser Verdi

Melike Şahin, İstanbullu sanatseverlerle bir araya gelmeye hazırlanıyor. Boğaziçi Üniversitesi'nde sosyoloji eğitimi alan Şahin, vokalist olarak Baba Zula ile çalıştı. Baba Zula'yla çalışmayı bırakmadan kısa bir süre önce "Melikşah ve Saz Arkadaşları" adı altında bir proje başlattı. Bu ekip ile Beyoğlu'nda bir meyhanede arabesk temalı bir repertuar ile bir süre konserler verdi. 2017 yılında Fransız yönetmen Tony Gatlif'in Djam isimli filminde seslendirdiği üç şarkı ile yer aldı ve aynı yıl filmin dünya prömiyeri öncesinde Cannes Film Festivali'nde bir konser verdi. Şahin, İBB Harbiye Cemil Topuzlu Açık Hava Tiyatrosu'nda gerçekleşecek olan konserin başlama saati 21.00.

1-15 Kasım Buz Adası'nda Fındıkkıran

Dünyanın önemli gösterilerinden Fındıkkıran – Nutcracker on Ice, bu kez Buz Adası'nda sahnelenecek. Nutcracker on Ice, dünyaca ünlü Imperial Ice Stars topluluğunun en büyüleyici prodüksiyonlarından biri olarak, her yaştan izleyiciyi buzun üzerinde masalsı bir yolculuğa çıkarıyor. Etkinlik, Ünlü Besteci Tchaikovsky'nin ölümsüz müziği ve Tony Mercer'in yaratıcı yönetimiyle unutulmaz bir deneyim sunuyor. Orijinal hikâyede olduğu gibi Clara ve ona yardımcı olan Şeker Parmaklıkları ile birlikte, izleyiciler fantastik bir geceye tanıklık edecek. Yalnızca 16 gösteri için sahnelenecek etkinliğin başlama saati 21.00.

29 Kasım Göksel ile Zamanda Yolculuk

Türk pop müziğinin güçlü kadın şarkı yazarı ve yorumcularından Göksel, 2025 konserlerinde müzikseverler ile buluşmaya hazırlanıyor. Göksel, Boğaziçi Üniversitesi Felsefe Bölümü'nde eğitim alırken profesyonel olarak müzikle ilgilenmeye başladı. Yaşar Gaga ile tanışmasından sonra 1992 yılından itibaren birçok orkestrada solistlik yaptı. 1994 yılında Onno Tunç'la tanışmasının ardından ilk albümünü yayımladı. Aynı yıl Sezen Aksu'nun orkestrasında vokalist olarak görev aldı. Sanatçı, Congresium Ankara'da gerçekleşecek konserinde kendi şarkılarının yanı sıra daha önce çıkardığı proje albümlerden eserlere de repertuarında yer verecek. Konserin başlama saati 21.00.

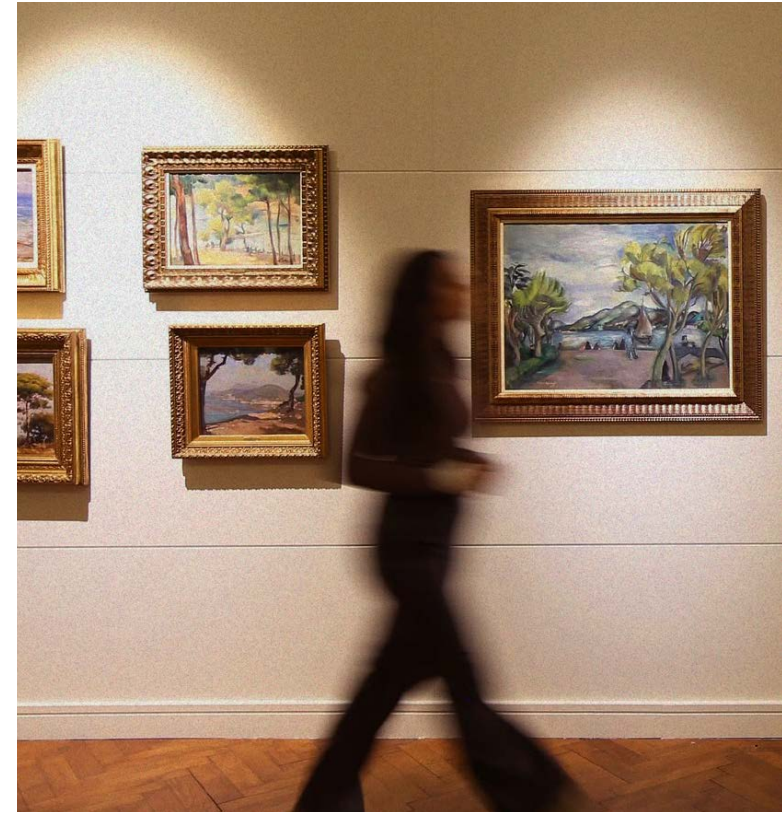

5-9 Aralık Ünlü Çellist Türkiye'de

Kendi deyimiyle klasik müzik ve çağdaş hit şarkılar arasında köprü kurma tutkusuna sahip İsviçreli bir çellist olan Jodok Vuille, nam-ı diğer Jodok Cello, ilk Türkiye turnesine çıkıyor. Luzern'de başlayan müzik yolculuğunu milyonlara ulaştıran sanatçı, çelloyu modern bir anlatım aracı olarak kullanıyor. Vuille, İstanbul ve Ankara'daki konserlerinde dinleyicisiyle buluşacak. Turnesi kapsamında 5 Aralık'ta Lutfi Kırdar Anadolu Auditorium, 6 Aralık'ta TED Ankara Koleji Ata Sahne ve 9 Aralık'ta Bostancı Gösteri Merkezi'nde sahne alacak. Konserlerin başlama saati 21.00.

Mehmet Tüzüm Kızılcan Sanat Galerisi ↗

↗ Arkas Sanat Merkezi

İzmir'de İki Yeni Sergi GELENEĞİN İZİNDEN İLERLEYEN SANAT

İzmir, bu sonbaharda iki önemli sergiye ev sahipliği yapıyor. Biri, Arkas Sanat Merkezi'nin Türk resim tarihinin önemli dönemlerini gözler önüne seren kapsamlı koleksiyon sergisi; diğeri ise dünyaca tanınan dokuma sanatçısı Fırat Neziroğlu'nun kendi şehrine duyduğu özlemi yansıtan özel seçkisi. Kentin kültürel takvimini zenginleştiren bu iki sergiden biri Türk ressamlar üzerinden resim sanatının dönüşümünü bir diğeri sanatseverlere geleneksel dokuma sanatının çağdaş yorumlarını deneyimleme fırsatı sunuyor.

Arkas'ta "Gelenek ve Modernite"

Arkas Sanat Merkezi, "*Gelenek ve Modernite: Arkas Koleksiyonu'nda Türk Resmi (1920-1970)*" sergisiyle sanatseverleri resim tarihimize

bir yolculuğa çıkarıyor. Serginin küratörlüğünü sanat tarihçisi ve akademisyen Prof. Dr. Burcu Pelvanoğlu yaptı. İzlenimcilik, Geç Kübizm ve Art Déco gibi akımların Türk resmine nasıl yansıdığını gösteren sergi, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçiş sürecinde sanatçıların modernleşme ve yerel kimlik arasındaki denge arayışlarını da ortaya koyuyor.

Türk resim tarihinin önemli figürlerini bir araya getiren sergide 1914 Kuşağı sanatçıları İbrahim Çallı, Nazmi Ziya, Hikmet Onat ve Namık İsmail'in Paris'te edindikleri tecrübenin yansımaları izleniyor. Hoca Ali Rıza, Halil Paşa, Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği'nden Hale Asaf ve D Grubu sanatçılarının hocası André Lhote'un eserleri ile Bedri Rahmi ve Eren Eyüboğlu, Cemal Tollu, Nurullah Berk ve Hamit Görele gibi sanatçıların eserleri yer alıyor.

Fikret Mualla, Pierre Bonnard, Léopold Lévy gibi sanatçıların eserlerinin de bulunduğu sergi, 28 Aralık 2025 tarihine dek gezilebilir.

Fırat Neziroğlu: "İzmir'i Özledim"

İzmir Büyükşehir Belediyesi Mehmet Tüzüm Kızılcan Sanat Galerisi, uluslararası dokuma sanatçısı Fırat Neziroğlu'nu ağırlıyor. İzmir'de doğan sanatçı, kente olan bağlılığını ve özlemini "*İzmir'i Özledim*" sergisinde izleyicilerle buluşturuyor. 22 özgün eserlik seçki, Anadolu'nun geleneksel dokuma tekniklerini çağdaş bir ifade diliyle harmanlıyor. Neziroğlu'nun işlerinde yer alan katmanlı dokular, hem nostaljik bir bağ kuruyor hem de yenilikçi bir görsel deneyim sunuyor. Sanatseverler bu sergiyi 31 Ekim 2025 tarihine kadar gezebilecek. ■

MESA ŞİRKETLERİ

TÜRKİYE

MESA HOLDİNG A.Ş.

Genel Merkez

Koru Mah. İhlamur Cad. No: 2 06810
Çayyolu - Ankara
T: +90 (312) 291 50 00 (pbx)

MESA HOLDİNG A.Ş.

Kuzguncuk Mah. Abdullağa Cad.
Cemil Molla Köşkü No: 23
Kuzguncuk - İstanbul
T: +90 (216) 532 33 33 - 34 (pbx)

MESA MESKEN İNŞAAT A.Ş.

Genel Merkez

Koru Mah. İhlamur Cad. No:2/6
Çayyolu 06810
Çankaya - Ankara
T: +90 (312) 291 50 00 (pbx)

MESA MESKEN İNŞAAT A.Ş.

Yeşim Sok. No: 2 Akatlar 34335
Beşiktaş - İstanbul
T: +90 (212) 351 67 67 (pbx)

MESA PROJE A.Ş.

Koru Mah. İhlamur Cad. No: 2 06810
Çayyolu - Ankara
T: +90 (312) 291 50 00 (pbx)

MESA VARLIK GELİŞTİRME VE GAYRİMENKUL A.Ş.

Koru Mah. İhlamur Cad. No:2/12
Çayyolu 06810
Çankaya - Ankara
T: +90 (312) 291 50 00

BAHÇEŞEHİR GAZ DAĞITIM A.Ş.

Bahçeşehir 1. Kısım Mah.
Demreçayı Çıkmazı No: 4/A
Başakşehir - İstanbul
T: +90 (212) 669 00 03

MESA ULUSLARARASI İNŞAAT A.Ş.

Koru Mah. İhlamur Cad. No:2/5
Çayyolu 06810 Çankaya - Ankara
T: +90 (312) 291 50 00

SATIŞ OFİSLERİ

ANKARA

MERKEZ SATIŞ OFİSİ

Mesa Plaza, Koru Sitesi, İhlamur Cad.
No: 2, Çayyolu, 06810 Ankara
www.mesa.com.tr

RUSYA

MESA OOO

Sadovnicheskaya ul. 35-37/2 115035
Moskova - Rusya
T: +7 (495) 937 49 17

IRAK

MESA IRAK BRANCH OFFICE

Wihda Neighborhood District 902
Street 32 Building 11
Baghdad - Iraq

ÖZBEKİSTAN

MESA DOİMIY MUASSASASI

Tashkent, Yashna Obod district, Cholpon
mahalla, Kxay street 36
T: +998 99 444 29 05

KAZAKİSTAN

MESCO INTERNATIONAL CONSTRUCTION LLP

Kazibek-bi Caddesi
No: 22 Ofis: 121
Medeo Bölgesi
Almaty - Kazakistan

MESA CASPIAN LLCA

Syunbaya Str.
No: 211 Office: 3/2
Almaty - Kazakistan
T: +7 (27) 279 56 40

CEZAYİR

MESA CONSTRUCTION EURL

Villa n°2 Extension Paradou
16035 Hydra Alger

POLONYA

EURO POWER CENTRUM SP. Z. O. O.

Al. Krakowska 60 05- 090
Raszyn - Warszawa - Poland

AZERBAIJAN

MESA AZ

Baki Sheheri Ziya Yusifzade 12
Baku - Azerbaijan

İSTANBUL

YEŞİLYAKA SATIŞ OFİSİ

Karaağaç Mah. Sirtköy Bulvarı
No: 16/A Büyüçekmece - İstanbul
www.yesilyaka.com.tr

KENT ETİLER SATIŞ OFİSİ

Akat Mahallesi Uğur Mumcu Caddesi
No: 6/4 34335 Beşiktaş - İstanbul
www.kentetiler.com

SANAYİ ve HİZMET GRUBU

MESA İMALAT A.Ş.

Mustafa Kemal Mah.
Kayı Cad. No: 76/A 06946
Yenikent - Sincan - Ankara
T: +90 (312) 277 33 00 (pbx)

ALABANDA A.Ş.

Cinnah Cad. No: 67/B 06680
Çankaya - Ankara
T: +90 (312) 440 56 00 (pbx)

MESA AHŞAP A.Ş.

Mustafa Kemal Mah. Kayı Cad.
Mesa Blok No:21 06930
Sincan - Ankara
T: +90 (312) 277 17 35 (pbx)

KOSAŞ KONUT A.Ş.

Koru Mah. Mesa Koru Sitesi
İhlamur Cad. (2579 Cad.)
No: 6 06810
Çayyolu - Ankara
T: +90 (312) 240 18 17 (pbx)

MESA FARM TECH TARIM A.Ş.

Koru Mahallesi, İhlamur CaddesiNo: 2/3
Çankaya - Ankara
T: +90 (312) 291 50 00

MESA TECH BİLGİ TEKNOLOJİLERİ A.Ş.

Koru Mahallesi, İhlamur Caddesi
No: 2/4
Çankaya - Ankara
T: +90 (312) 291 50 00

MESALAS LASTİK SANAYİ A.Ş.

Koru Mahallesi, İhlamur Cad. No: 2/3
Çankaya - Ankara

Fabrika

Emirdağ OSB.
Emirdağ - Afyonkarahisar
T: 444 58 00

MEGE TURİZM A.Ş.

Koru Mahallesi, İhlamur Caddesi
No: 2/2
Çankaya - Ankara

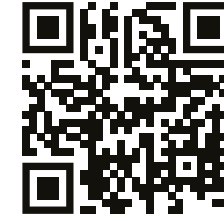
MUĞLA

MESA BODRUM DEMİRBÜKÜ

SATIŞ OFİSİ

Göltürbükü Mahallesi, Bülent Ecevit Cad.
330 Sok. No: 7/1 48400 Bodrum - Muğla
www.mesabodrum.com

mesaYaşam

Mesa Holding sosyal medya platformlarımıza
QR kod ile ulaşabilirsiniz.

Takipte Kalın

@mesaholding

@mesaholding

Mesa Holding

@mesaholding

Sound of Mesa

mesa[®]
1969

mesa.com.tr

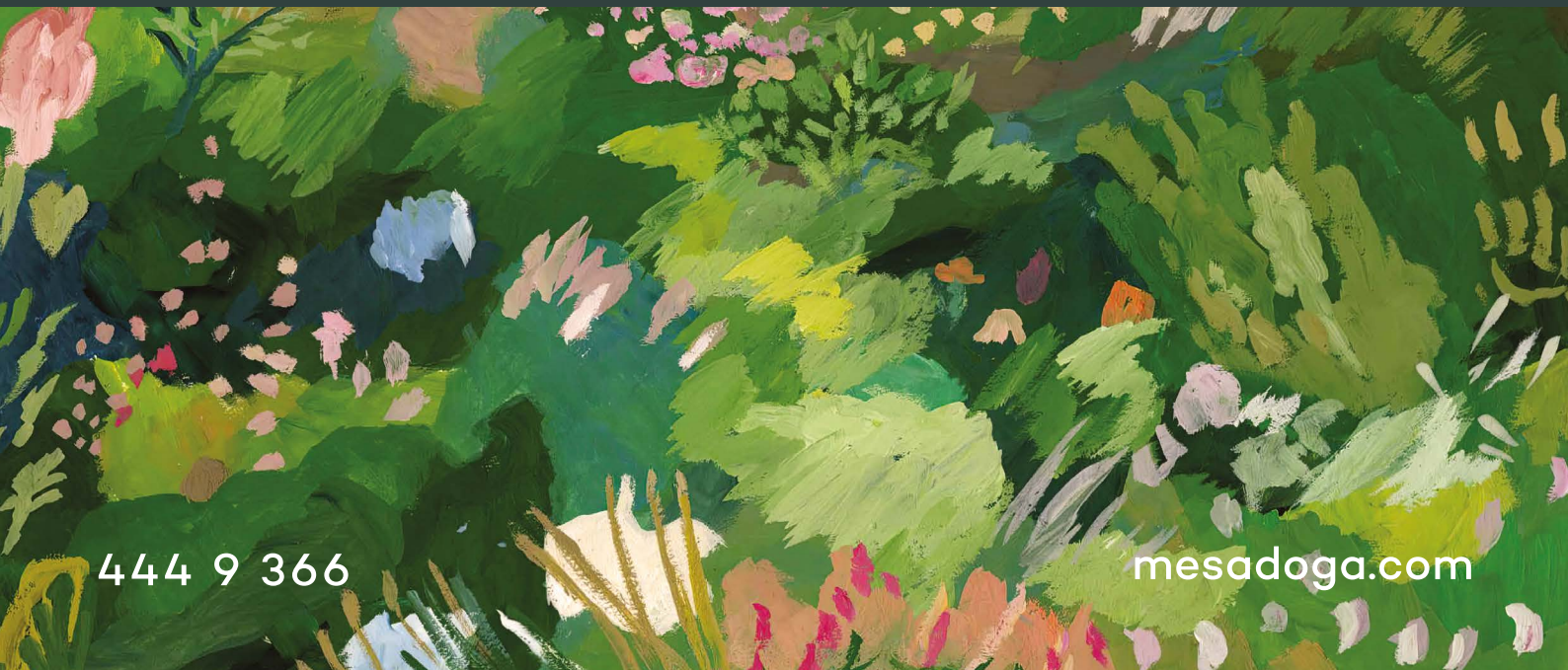

HAYATIN İÇİNDEN, DOĞANIN İÇİNDE.

Kentin bittiği ve harikulade ormanların başladığı yerde sizi görkemli bir dünya bekliyor. Doğayı şimdi keşfedin.

mesa doğa

ÖMERLİ

444 9 366

mesadoga.com